

Gedragsproblemen bij jonge honden tijdens de Covid-19 pandemie

Een onderzoek naar de invloed van de lockdown op het ontstaan van gedragsproblemen bij jonge honden en de onderliggende risicofactoren

Door Ann-Sophie Holz en Katrine Hansen

Gedragsproblemen bij jonge honden tijdens de Covid-19 pandemie

Een onderzoek naar de invloed van de lockdown op het ontstaan van
gedragsproblemen bij jonge honden en de onderliggende
risicofactoren

Een onderzoek in het kader van module LDM430VNAO1 – Afstudeeropdracht
Opleiding Diermanagement
Hogeschool Van Hall Larenstein
Leeuwarden, maart 2022

(Afbeelding omslag eigen werk)

Katrine Hansen	000016417	katrine.hansen@hvhl.nl
Ann-Sophie Holz	000015911	ann-sophie.holz@hvhl.nl

Begeleider: Marko Ruis, Jolanda Hokwerda
Onafhankelijke beoordelaar: Marcella Dobbelaar
Opdrachtgever: Susan Ophorst & Het lectoraat Diergedrag, Dierenwelzijn en Diergezondheid

Voorwoord

Voor u ligt het afstudeeronderzoek 'Gedragsproblemen bij jonge honden tijdens de Covid-19 pandemie'. In dit onderzoek wordt door middel van interviews met hondengedragsdeskundigen naar voren gebracht of er meer en andere gedragsproblemen tijdens de Covid-19 pandemie zijn ontstaan bij jonge honden, welke risico's erbij ten grondslag liggen en in hoeverre deze kunnen worden voorkomen.

Deze scriptie is geschreven in het kader van module LDM430VNAO1 van de opleiding Diermanagement op de Hogeschool van Hall Larenstein.

Graag willen wij onze afstudeerbegeleiders Marko Ruis en Jolanda Hokwerda bedanken voor de ondersteuning tijdens dit onderzoek en vooral ook voor hun kritische feedback, wat ons heeft geholpen om voortdurend te werken aan betere resultaten. Ook willen wij dank uitspreken aan Bart van Oost voor zijn advies en natuurlijk aan alle respondenten die de tijd hebben genomen om mee te doen aan ons afstudeeronderzoek. Ten slotte willen wij onze opdrachtgever Susan Ophorst voor de mogelijkheid bedanken om dit onderzoek te mogen uitvoeren.

Wij wensen u veel leesplezier toe.

Katrine Hansen & Ann-Sophie Holz

Leeuwarden, maart 2022

Summary

During the Covid-19 pandemic, the socialisation of dogs seems to be more challenging than usual, as several risk factors have increased. These include the three risks of inadequate socialisation before purchase, a lack of external stimuli during the crucial phases of the dog's development and overstimulation by the family. Therefore, the media have been reporting alarming increases in behavioural problems in puppies purchased during the Covid-19 pandemic. The aim of this study is to determine whether, according to dog behaviourists, there is an increase or change in the occurrence of behavioural problems in young dogs at the time of and/or after the lockdown. Furthermore, the aim is to investigate what influence the mentioned risk factors have and how they can be reduced in future similar situations. The research question therefore reads as follows: 'To what extent is there an increase in behavioural problems in young dogs at the time of and/or after the lockdown during the Covid-19 pandemic and with what measures can underlying risks be reduced?'

In this qualitative study, 21 canine behaviourists, consisting of dog behaviour therapists and dog training instructors, form the research population. The data is collected through desk research and expert interviews. The interviews, which took place between the 13th September and 14th October 2021, were transcribed in MAXQDA, a programme for qualitative data analysis, and analysed according to the Kuckartz method.

Problems that appear to have increased especially are: fearful behaviour, not being able to be alone, hyperactive behaviour, problems with visitors, biting, lunging, aggression, barking, lack of social skills and pubescent behaviour. The three risks appear to have a major influence on the occurrence of the increased behavioural problems. In addition to these, other risks, such as a lack of knowledge by the owners, seem to be of great influence and a combination of risks often results in behavioural problems. To limit the influence of these risks, dog behaviourists recommend informing oneself thoroughly before acquiring a dog, to pay attention to the dog's origin, to expose the dog to stimuli, but also to give the dog sufficient rest and to seek professional guidance. If training in groups is not possible, private lessons are recommended as well as online lessons to gain theoretical knowledge. Creative use of the opportunities that are present despite Covid-19 measures is also recommended, such as imitating a trip to a restaurant in the garden.

The time period of the study may influence the behavioural problems observed. This is because pups purchased at the time of the lockdown are not yet mature, which means that puberty, where dogs experience behavioural changes such as fearfulness, irritability or aggression, has not yet ended. The results are largely similar to the findings of other studies, although these do not mention a lack of social skills or problems with visitors. This may be due to the fact that the other studies were carried out during the first lockdown, at the start of the pandemic, and did not reveal all the problems that have emerged after a year and a half of 'social distancing'.

In conclusion, the concerns circulating in the media since the beginning of the first lockdown appear to be justified. There appears to be an increase in behavioural problems in young dogs at the time of and/or after the lockdown during the Covid-19 pandemic, with the three risks mentioned being of major influence.

To get a complete picture of the situation, a follow-up study is highly recommended. It is also advised to inform dog owners that it is very important to be well informed before, during and after the purchase of a dog. Lastly, it is recommended that the professional field of canine instructors and dog behavioural therapists be treated as essential in times of a lockdown or similar situation, thus preventing the closure of dog schools.

Samenvatting

Ten tijde van de Covid-19 pandemie lijkt socialisatie van honden een grotere uitdaging te zijn omdat verschillende risicofactoren zijn versterkt. Met name de drie risico's: onvoldoende socialisatie voor aankoop, een gebrek aan externe prikkels tijdens de cruciale fasen in de opvoeding van de hond en overstimulatie door het gezin. In de media zijn daarom alarmerende berichten te vinden over het verhoogd optreden van gedragsproblemen bij pups die tijdens de Covid-19 pandemie zijn aangeschaft. Doel van dit onderzoek is om nader vast te stellen of er volgens hondengedragsdeskundigen sprake is van een stijging of verandering in het optreden van gedragsproblemen bij jonge honden ten tijde van en/of na de lockdown. Verder is het doel te onderzoeken welke invloed de genoemde risicofactoren hebben en hoe deze verminderd kunnen worden in toekomstige vergelijkbare situaties.

De onderzoeksvraag luidt daarom als volgt: 'In hoeverre is er sprake van een toename aan gedragsproblemen bij jonge honden ten tijde van en/of na de lockdown tijdens de Covid-19 pandemie en met welke maatregelen kunnen onderliggende risico's verkleind worden?'

In dit kwalitatief onderzoek vormen 21 hondengedragsdeskundigen, bestaande uit hondengedragstherapeuten en kynologisch instructeurs, de onderzoekspopulatie. De data is door middel van deskresearch en expertinterviews verzameld. De interviews, die plaatsvonden tussen 13 september en 14 oktober 2021, worden in MAXQDA, een programma voor kwalitatieve data-analyse, getranscribeerd en volgens de Kuckartzmethode geanalyseerd.

Vooral toegenomen problemen zijn: angstig gedrag, niet alleen kunnen zijn, druk gedrag, problemen met visite, bijten, uitvallen, agressie, blaffen, gebrek aan sociale vaardigheden en pubergedrag. Op het ontstaan van de toegenomen gedragsproblemen blijken de drie risico's van grote invloed te zijn. Naast deze blijken nog andere risico's, zoals een gebrek aan kennis van de eigenaren, van grote invloed te zijn en vaak resulteert ook een combinatie tussen risico's in gedragsproblemen. Om de invloed hiervan te beperken raden hondengedragsdeskundigen aan zich goed te informeren voor het aanschaffen van een hond, op de herkomst te letten, de hond met prikkels bekend te maken, maar ook voldoende rust geven, en deskundige begeleiding te zoeken. Als groepsactiviteiten niet mogelijk zijn, zijn ook online- of privélessen een optie. Ook wordt een creatieve omgang aanbevolen met de mogelijkheden die er ondanks maatregelen wel zijn, zoals het nabootsen van een restaurantbezoek in de tuin.

Het tijdstip van het onderzoek kan van invloed op de waargenomen gedragsproblemen zijn. Pups die ten tijde van de lockdown werden aangeschaft zijn namelijk nog niet volwassen. De puberteit, waar honden te maken krijgen met gedragsveranderingen zoals onder andere schrikachtigheid, prikkelbaarheid of agressie, is nog niet beëindigd.

De resultaten zijn grotendeels vergelijkbaar met de bevindingen uit andere onderzoeken, hoewel deze een gebrek aan sociale vaardigheden en problemen met visite niet noemen. De reden hiervoor kan zijn, dat de anderen onderzoeken tijdens de eerste lockdown plaatsvonden en uitgevoerd zijn. In deze periode, het begin van de pandemie, zijn waarschijnlijk niet alle problemen boven gekomen die na anderhalve jaar 'social distancing' wel optraden.

Kortom, de bezorgdheid die in de media sinds begin van de eerste lockdown de ronde doet, lijkt gegrond te zijn. Er blijkt een toename aan gedragsproblemen bij jonge honden ten tijde van en/of na de Covid-19-lockdown te zijn, waarbij de drie genoemde risico's van grote invloed zijn.

Om een compleet beeld van de situatie te krijgen wordt een vervolgonderzoek sterk aanbevolen. Ook wordt geadviseerd om hondeneigenaren duidelijk te maken dat het van groot belang is om zich goed te informeren voor, tijdens en na de aanschaf van een hond. Ten slotte wordt aangeraden om het beroepenveld van kynologisch instructeurs en hondengedragstherapeuten in tijden van een lockdown (of vergelijkbare situatie) als essentieel te beschouwen. Zodoende kan een sluiting van hondenscholen voorkomen worden.

Inhoudsopgave

Begripsbepaling.....	8
Inleiding.....	10
Probleembeschrijving	10
Doel	12
Onderzoeksvraag	12
Leeswijzer.....	12
1 Materiaal en Methode	13
1.1 Onderzoekstype.....	13
1.2 Onderzoekspopulatie	13
1.3 Dataverzamelingsmethoden	14
1.3.1 Deskresearch	14
1.3.2 Interviews.....	16
1.4 Datapreparatie, -verwerking en -analyse.....	18
1.4.1 Datapreparatie en -verwerking.....	18
1.4.2 Data-analyse.....	21
2 Theoretisch kader	22
2.1 Levensfasen Hond.....	22
2.1.1 Prenatale fase.....	22
2.1.2 Neonatale fase	22
2.1.3 Transitie fase	23
2.1.4 Socialisatiefase	23
2.1.5 Juvéniele fase en puberteit	24
3 Resultaten	26
3.1 Gedragsproblemen voor de pandemie	26
3.2 Gedragsproblemen tijdens de pandemie.....	30
3.3 Risico's op het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de pandemie	36
3.3.1 Onvoldoende socialisatie voor aankoop	37
3.3.2 Gebrek aan externe prikkels	38
3.3.3 Overstimulatie door het gezin.....	40
3.3.4 Andere risico's op het ontstaan van gedragsproblemen	42
3.4 Aanbevelingen aan hondeneigenaren om problemen te voorkomen in toekomstige vergelijkbare situaties.....	43
3.4.1 Algemeen:	43
3.4.2 Overstimulatie.....	43
3.4.3 Onvoldoende socialisatie voor aankoop	44
3.4.4 Gebrek aan externe prikkels	44

4	Discussie.....	45
4.1	Methode discussie.....	45
4.2	Resultaten discussie	47
5	Conclusie	51
6	Aanbevelingen	52
6.1	Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	52
6.2	Aanbevelingen voor de opdrachtgever	52
6.3	Aanbevelingen voor een soortgelijke situatie als een lockdown	52
	Literatuurlijst.....	53
	Bijlagen.....	i
	Bijlage I: Vragenlijst interview	i
	Bijlage II: Mail aan kynologisch instructeurs en gedragstherapeuten	vi
	Bijlage III: Herinneringsmail	vii
	Bijlage IV: Andere risico's op het ontstaan van gedragsproblemen	viii
	Bijlage V: Persoonsgegevens van de onderzoekspopulatie	i
	Bijlage VI: Samenvatting van de interviewgegevens over de gedragsproblemen voor en tijdens de pandemie.....	iii
	Bijlage VII: Samenvatting van de interviewgegevens over het risico onvoldoende socialisatie voor aankoop	xi
	Bijlage VIII: Samenvatting van de interviewgegevens over het risico gebrek aan externe prikkels.....	xix
	Bijlage IX: Samenvatting van de interviewgegevens over het risico overstimulatie	xxv
	Bijlage X: Samenvatting van de interviewgegevens over de andere risico's op het ontstaan van gedragsproblemen.....	xxx
	Bijlage XI: Samenvatting van de interviewgegevens over de aanbevelingen van hondengedragsdeskundigen aan hondeneigenaren	xlv

Begripsbepaling

In het kader van dit onderzoek worden de volgende begrippen als volgt gedefinieerd:

Tabel 1: Begripsbepaling. Een alfabetisch geordende lijst van woorden uit het verslag met een korte definitie

Bonafide fokker	Een betrouwbare fokker die meer doet dan het minimaal verplichte voor een goede gezondheid en socialisatie van de pup (FairDog, 2020).
Buitenlandse honden	Honden die naar Nederland geïmporteerd worden. Deze honden mogen in verband met de rabiës vaccinatie pas met vijftien weken over de grens van EU-lidstaten worden gebracht. (LICG, z.d-e)
Gedragsproblemen	Ongewenst gedrag dat tot overlast zorgt bij de eigenaar, anderen en/of de hond zelf. Probleemgedrag is voor de hond vaak natuurlijk gedrag, dat niet in het dagelijkse leven van de mens past en zo voor moeilijkheden zorgt (LICG, z.d.-d.) Vaak is de oorzaak voor het probleemgedrag (zonder medische oorzaak) het onvermogen van de eigenaar om anderszins normaal gedrag te beheersen en te controleren. Hieronder valt bijvoorbeeld agressie tegen visite en agressie gericht op soortgenoten. (Landsberg, Huntshausen & Ackerman, 2013, p. 65)
Gedragsstoornis	Abnormaal, dysfunctioneel gedrag, dat als ziektebeeld wordt beschouwd. Dit kan geassocieerd worden met extreme angst, onaangepaste reacties ten opzichte van de stimuli, excessief of impulsief gedrag. (Landsberg et al., 2013, p. 65)
Gelegenheidsfokker	Een hondeneigenaar die maximaal eens in de drie jaar een nest fokt. Zo een nest wordt gelegenheidsnest genoemd (FairDog, 2020).
Habituatie	De pup begint zich ook vertrouwd te maken met zijn omgeving en past zich aan veel van de prikkels waaraan hij is blootgesteld aan (Landsberg et al., 2013, p.15).
Herplaatsers	Honden uit opvangcentra of stichtingen die bij een nieuwe eigenaar moeten terecht komen (FairDog, 2020).
Hondengedragsdeskundigen	Als hondengedragsdeskundigen gelden in dit onderzoek gediplomeerde hondentrainer met het landelijk keurmerk Kynologisch Instructeur (KI) en hondengedragstherapeuten die lid zijn van de Nederlandse Vereniging van Gedragstherapeuten voor Honden (NVGH, z.d.; Raad van Beheer, z.d.).
Illegale handel	Onder illegale handel valt alle handel die niet aan Europese regelgeving voldoet. De regelgeving vereist dat honden geregistreerd, gechipt en gevaccineerd zijn en over een geldig gezondheidscertificaat en paspoort beschikken (Leiden, Esseveldt, Wolsink, Wijk, & Endenburg, N., 2019, p.13).
Jonge honden	Als jonge honden worden honden gezien die in de tijd van de eerste lockdown als pup geadopteerd of gekocht werden. Deze honden zijn ten tijde van de interviews dus niet ouder dan anderhalf jaar.
Kruisingen	Kruisingen zijn honden waarvan de ouderdieren niet tot hetzelfde ras behoren, of honden die op geen beschreven ras lijken (FairDog, 2020).
Lockdown	Een maatregel ter voorkoming van de verdere verspreiding van het coronavirus, dat in het begin van 2020 voor de eerste keer in Nederland werd geconstateerd. Er vond twee keer een lockdown plaats, de eerste vanaf maart 2020 tot begin juni 2020 en van oktober 2020 tot juni 2021 met tussentijdse versoepelingen, waarbij de hondenscholen niet of slechts beperkt open mochten. (Rijksoverheid, z.d.)

Malafide handel	Een onbetrouwbare vorm van handel. Dit hoeft niet illegaal te zijn, maar het is niet goed voor de honden en klanten (FairDog, 2020).
Rashonden	Rashonden zijn honden gefokt met een FCI-stamboom. Ze staan ingeschreven in het Nederlands Honden Stamboek (FairDog, 2020).
Socialisatie	Hierbij wordt de hond blootgesteld en raakt gewend aan verschillende prikkels, waaronder sociale stimuli (andere mensen en honden) en non-sociale stimuli (omgevingsfactoren) (Dietz et al., 2018). In het bijzonder de socialisatiefase en de puberfase van de hond zijn hierbij de belangrijkste tijd (Miklósi, 2018, p. 86-89).

Inleiding

Probleembeschrijving

De Covid-19 pandemie heeft een grote impact op ieders leven. In maart 2020 werden de eerste maatregelen getroffen, om de verspreiding van het virus tegen te gaan, wat in Nederland in twee lockdowns met tussentijdse versoepelingen resulteerde. Thuisblijven en thuiswerken, anderhalve meter afstand houden en contacten vermijden, hadden als gevolg dat mensen een grotere behoefte aan een huisdier (in het bijzonder honden) hebben. Zo werden in 2020 twintigduizend honden meer aangeschaft dan in 2019 (Dibevo, 2021a). De beweegredenen die voor de aanschaf van een hond tijdens de lockdown worden genoemd, zijn onder andere: meer tijd, meer motivatie om naar buiten te gaan en zich te bewegen, als ook sociale en emotionele steun (Morgan et al., 2020). Deze redenen wegen zo zwaar dat impulsaankopen waarschijnlijk zijn (Willemsen, 2020; Packer et al., 2021).

In de media zijn alarmerende berichten te vinden dat er meer gedragsproblemen voorkomen bij pups die tijdens de Covid-19 pandemie zijn aangeschaft (Werkhoven, 2021; Omroep West, 2021; Omroep Zeeland, 2020). Mogelijke gedragsproblemen kunnen stressgevoeligheid, prikkelbaarheid en angst gerelateerd gedrag zoals verlatingsangst zijn (Bowen, García, Darder, Argüelles, & Fatjo, 2020).

Ook door enkele dierenasielen wordt een toename in gedragsproblemen al opgemerkt (Blommers, 2021; Beijen, 2021). Zo ziet de Dierenopvang Amsterdam (=DOA) al sinds de eerste versoepelingen in juni 2021 dat veel honden worden afgestaan, waarvan een groot deel onopgevoed, angstig, eenkennig en agressief is (Beijen, 2021).

Deze problemen lijken samen te hangen met een verkeerde socialisatie of een algeheel gebrek daaraan. Socialiseren houdt het blootstellen en wennen van de hond aan verschillende prikkels in, waaronder sociale stimuli (andere mensen en honden) en non-sociale stimuli (omgevingsfactoren) (Dietz et al., 2018). Hierbij is het belangrijk dat de pup alles leert kennen, wat ook later in zijn leven normaal voor hem zal zijn (Rütter, 2016). Socialisatie lijkt in tijden van Covid-19 een grotere uitdaging te zijn omdat verschillende risicofactoren door de lockdown zijn versterkt. Deze risicofactoren zijn onder andere onvoldoende socialisatie voor aankoop, gebrek aan externe prikkels tijdens de cruciale fasen in het leven van de hond en overstimulatie door het gezin. (Dibevo, 2021b; Dixon & Mistry, 2020; McMillan, Duffy, & Serpell, 2011)

Pups hebben als ze naar hun nieuwe eigenaar verhuizen vaak een leeftijd tussen acht en negen weken (Nitzschner, 2021, p.112). Om die reden is een goede socialisatie bij de fokker van groot belang want een verkeerde aanpak van de socialisatie kan tot problemen leiden (Case, 2005, p. 153). Bij honden afkomstig van malafide fokkers stijgt het risico dat zij op het moment van de aankoop niet voldoende gesocialiseerd zijn voor hun leeftijd. Zo blijken acht op de tien honden uit de malafide handel gedragsproblemen te vertonen. (McMillan et al., 2011) Volgens een gedragsbioloog van de Gedragskliniek voor Dieren van de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht, kunnen deze honden prikkelgevoelig en adhd-achtig worden waardoor ze bijna niet trainbaar zijn (Ekkelboom, 2021). Dit komt doordat de pups te vroeg bij de moederteef weggehaald worden en in inadequate omstandigheden opgroeien, waarbij ze in kennels worden gehouden en niet gewend raken aan andere mensen, dieren en prikkels. (McMillan et al., 2011) Gezien het feit dat door de gestegen vraag naar pups, de malafide handel een hoge vlucht neemt (BNNVARA, 2020; Deutscher Tierschutzbund, 2021; Gutker & Dankerlui, 2020), is aan te nemen dat er meer honden in Nederland zijn die onvoldoende gesocialiseerd werden.

Bovendien is er een gebrek aan externe prikkels, veroorzaakt door de contactbeperkingen en verboden groepsactiviteiten zoals onder andere groepslessen in hondenscholen. Hierdoor wordt kennis maken met (groepen van) mensen en dieren moeilijk, waardoor er te weinig socialisatie tijdens de cruciale fasen plaatsvindt en het opvoeden van pups mogelijk belemmerd wordt. Verder krijgen

hondeneigenaren door de sluiting van hondenscholen minder begeleiding, wat als gevolg kan hebben, dat de nieuwe hondeneigenaren minder kennis en vaardigheden in de omgang met honden hebben en hun pup daardoor ondeskundig opvoeden. Omdat puppycursussen niet of slechts beperkt plaatsvinden, bieden veel hondenscholen in plaats daarvan één op één lessen, of online advies (Dibevo, 2021b). Door de grote vraag naar pups, zijn er verder dermate lange wachtlijsten bij hondenscholen. Zo blijkt uit een onderzoek van de DIBEVO, dat huisdiereigenaren ongeveer een half jaar moeten wachten, voordat ze aan een puppycursus kunnen deelnemen. Dan zijn de pups al in de puberfase en onvoldoende gesocialiseerd en ondeskundig opgevoed. (Dibevo, 2021b).

De lockdown heeft bovendien als gevolg dat pups veel aandacht van het gezin krijgen, wat positief kan zijn, maar in drukke huishoudens kunnen ze eventueel stress door overstimulatie ervaren (Hallgreen, 2012, p.94). Ook interacties met kinderen, vooral zonder toezicht van volwassenen, kunnen bij pups meer stress opleveren. (Dixon & Mistry, 2020). Door de drukte is het ook moeilijk voor pups om voldoende slaap en rust te krijgen, wat tot ongewenst gedrag kan leiden (Gaus, 2012, p.21; LICG, z.d.-c). Ook blijken honden door soort overschrijdende empathie zeer gevoelig te zijn voor menselijke stemmingen en kan stress zeer gemakkelijk op hen kan worden overgebracht (Huber, Barber, Farago, Müller, & Huber, 2017; Müller, Schmitt, Barber & Huber, 2015; Albuquerque et al., 2016). Verder blijkt de prevalentie van psychisch leed, waaronder bijvoorbeeld depressie, angst en stress, in de algemene bevolking tijdens de Covid-19-pandemie gestegen te zijn (Lakhan, Agrawal, & Sharma, 2020). Hierdoor is aan te nemen dat veel honden tijdens de pandemie overstimulatie hebben ervaren. In het ergste geval kan dit resulteren in bijtincidenten, die vaak binnen de eigen familie optreden of veroorzaakt worden door een bekende hond. Zo heeft een Amerikaans ziekenhuis sinds het begin van de pandemie drie keer zo veel bijtincidenten geregistreerd, waarbij kinderen het vaakst de slachtoffers zijn. (Dixon & Mistry, 2020) Verder kunnen de pups niet aan het alleen zijn wennen, wat in verlatingsangst kan resulteren, als de eigenaren na de lockdown weer vaker uit huis gaan (Oliva & Johnston, 2020).

De invloed van de lockdown op het versterken van de risicofactoren op het ontstaan van gedragsproblemen is ter overzichtelijkheid in een conceptueel model weergegeven (zie Figuur 1).

Ook al wordt de in de media genoemde toename in gedragsproblemen en de risico's hierop door enkele dierenasielen en hondengedragsdeskundigen reeds opgemerkt, er is nog geen onderzoek in Nederland dat deze risico's bevestigt of ontkracht.

Figuur 1: Conceptueel model over de invloed van de lockdown op het verhogen van risicofactoren voor het ontstaan van gedragsproblemen betreffend een verkeerde of gebrek aan socialisatie

Doel

Het doel van dit onderzoek is om nader vast te stellen of er volgens hondengedragdeskundigen andere gedragsproblemen optreden en of er sprake is van een stijging van het aantal honden met gedragsproblemen ten tijde van en/of na de lockdown.

Het onderzoek zal bovendien vaststellen in hoeverre overstimulatie door het gezin, gebrek aan externe prikkels en onvoldoende socialisatie voor aankoop risico's vormen voor het ontstaan van gedragsproblemen bij jonge honden en welke andere er mogelijk een rol spelen. Verder is het doel te onderzoeken hoe deze risico's verminderd kunnen worden in toekomstige vergelijkbare situaties.

Het eindproduct is een scriptie waarin een beeld geschetst wordt van de situatie rondom actuele gedragsproblemen bij jonge honden en de onderliggende risico's.

Dit onderzoek dient ter ondersteuning van het promotieonderzoek van Susan Ophorst in het kader van het lectoraat Diergedrag, Dierenwelzijn en Diergezondheid.

Het is bedoeld voor alle personen betrokken in de hondensector, zoals hondeneigenaren en hondengedragdeskundigen.

Onderzoeksvraag

Hiervoor is de volgende hoofdvraag opgesteld:

In hoeverre is er sprake van een toename aan gedragsproblemen bij jonge honden ten tijde van en/of na de lockdown tijdens de Covid-19 pandemie en met welke maatregelen kunnen onderliggende risico's verkleind worden?

Hieruit komen de volgende deelvragen voort:

1. Wat zijn de meest voorkomende gedragsproblemen bij jonge honden voor de pandemie volgens hondengedragdeskundigen?
2. Welke gedragsproblemen zien hondengedragdeskundigen bij jonge honden tijdens de pandemie en in hoeverre is dit veranderd?
3. In hoeverre kunnen deze in relatie worden gebracht met onderliggende risico's:
 - Onvoldoende socialisatie voor aankoop
 - Gebrek aan externe prikkels
 - Overstimulatie door het gezin
4. Welke aanbevelingen kunnen worden gegeven aan hondeneigenaren om problemen te voorkomen in toekomstige vergelijkbare situaties?

Leeswijzer

Deze scriptie bestaat uit zeven hoofdstukken en begint met het beschrijven van de methodologie die gebruikt is voor deze studie. Hoofdstuk twee zet vervolgens het theoretische kader van het onderzoek uiteen. Het derde hoofdstuk presenteert de resultaten waarbij de bevindingen voor de gedragsproblemen voor en tijdens de pandemie, de invloed van de risico's en de aanbevelingen van hondengedragdeskundigen apart worden besproken. In het vierde hoofdstuk worden de gebruikte methode en de resultaten gediscuteerd en vervolgens wordt in het vijfde hoofdstuk een conclusie getrokken. Het zesde hoofdstuk geeft de aanbevelingen die uit dit onderzoek blijken.

1 Materiaal en Methode

1.1 Onderzoekstype

Dit onderzoek is een kwalitatief onderzoek, omdat de meningen en ervaringen van deskundigen met betrekking tot gedragsproblemen van honden tijdens de pandemie diepgaand werden onderzocht. Om de invloed van een lockdown op de honden beter te begrijpen is voor een exploratief onderzoek gekozen, omdat er nog geen goed beeld van de resultaten bestaat. Er werd een deskresearch gedaan, om onder andere algemeen bestaande kennis en theorieën over het optreden van gedragsproblemen bij honden op te doen. Daarnaast werden factoren bekeken die volgens de media en al bestaande onderzoeken uit andere landen het meest belangrijk bleken te zijn, waardoor de deskresearch de basis voor het onderzoek vormde. Vervolgens werd een veldonderzoek in vorm van expertsinterviews met hondengedragsdeskundigen gedaan, om een diepgaand beeld van de situatie te kunnen schetsen.

1.2 Onderzoekspopulatie

Om een uitspraak over de gedragsproblemen en de onderliggende risico's op het ontstaan van gedragsproblemen bij honden tijdens de pandemie te kunnen doen, worden hondengedragsdeskundigen, waaronder kynologisch instructeurs en gedragstherapeuten als onderzoekspopulatie gekozen. De hondengedragstherapeuten, bieden advies en begeleiding bij gedragsproblemen, en de kynologisch instructeurs, richten zich op het trainen en opvoeden van honden en geven onder andere ook puppycursussen.

Voor beide beroepsgroepen gold, dat slechts één gedragsdeskundige per bedrijf werd gekozen en dat de verschillende bedrijven over het land verspreid zijn. Bovendien werden alleen hondengedragsdeskundigen gekozen die in Nederland werken en ook tijdens de lockdown werkzaam waren. Verder werd erop gelet dat hondenscholen toegankelijk zijn voor alle rassen. Ook werd erop gelet dat instructeurs zowel privélessen als ook groepslessen aanbieden. Instructeurs die privélessen aanbieden, hebben meer inzicht in de kennis en vaardigheden van eigenaren, waarbij door groepslessen een beter algemeen beeld van gedragsproblemen bij jonge honden kan worden geschetst. Een mengsel van allebei biedt daarom een goed inzicht in de situatie. Verder was het belangrijk dat de instructeurs cursussen en begeleiding voor pups en jonge honden aanbieden.

De hondengedragstherapeuten en instructeurs werden beide door middel van een selecte steekproef getrokken. De gedragstherapeuten werden op basis van de ledenlijst van de Nederlandse Vereniging van Gedragstherapeuten voor Honden (NVGH) uitgezocht en de instructeurs uit het lijst met Kynologisch Instructeurs van het Raad van Beheer (NVGH, z.d.; Raad van Beheer, 2021).

Hiervoor wordt gekozen omdat hondengedragstherapeut en hondeninstructeur geen wettelijk beschermd beroep is. Leden van de NVGH hebben een erkende en gecertificeerde opleiding gevolgd, waardoor een bepaalde mate van expertise gegarandeerd wordt. Het keurmerk 'KI' garandeert de professionaliteit van de instructeurs.

In dit onderzoek werd er van tevoren verwacht om ongeveer twintig hondengedragsdeskundigen te interviewen, waarvan tien instructeurs en tien gedragstherapeuten. Uiteindelijk werden negen instructeurs, vier gedragstherapeuten en acht gedragstherapeuten die ook als kynologisch instructeur gecertificeerd zijn voor de onderzoekspopulatie gekozen, in totaal dus 21 respondenten.

Bij respondent 19, gedragstherapeut bij de DOA en respondent 21 (werkend bij een stichting die zich op agressieve honden richt) werd gebruik gemaakt van de sneeuwbal methode, dus ze werden van andere respondenten aanbevolen. Deze twee respondenten werden dus niet baserend op de ledenlijst van de NVGH of de lijst met Kynologisch Instructeurs van het Raad van Beheer uitgezocht.

1.3 Dataverzamelmethode

De data werden verzameld door middel van deskresearch en expertinterviews, welke in dit hoofdstuk apart worden beschreven. Alle deelvragen werden door middel van deskresearch en expertinterviews beantwoord.

1.3.1 Deskresearch

De deskresearch werd gebruikt om een basis voor de vragenlijst van de interviews te leggen en nadat de interviews werden gehouden, het gezegde met literatuur te ondersteunen. Er werd dus in het begin van het onderzoek deskresearch gedaan, vanaf eind juli tot begin augustus 2021, en nog een keer na de analyse van de interviews, vanaf medio tot eind december 2021, om concreet op het gezegde van de respondenten in te kunnen gaan.

Bij de deskresearch werd gebruik gemaakt van een zoekstrategie. Voor de duidelijkheid is per deelvraag aangegeven welke zoektermen werden gebruikt.

De deskresearch voor deelvraag één had betrekking op de meest voorkomende gedragsproblemen bij jonge honden voor de tijd van de pandemie. Hierbij werd opgezocht welke algemene gedragsproblemen er zijn en welke de meest voorkomende zijn (zie Tabel 2).

Tabel 2: Zoektermen voor de deskresearch (in de periode eind juli tot begin augustus en medio tot eind december 2021):
Meest voorkomende gedragsproblemen bij jonge honden

Deelvraag	Topic	Zoektermen		
		Nederlands	Engels	Duits
1	Meest voorkomende gedragsproblemen bij jonge honden	Probleemgedrag hond/pup	Behavior problems dog/puppy	Problemverhalten Hund/Welp
		Meest voorkomende gedragsproblemen hond	Most common dog behavior problems	Häufigsten Verhaltensprobleme Hund
		Verlatingsangst hond	Separation anxiety	Trennungsangst Hund
		Agressie hond	Aggression	Aggression Hund
		Bijtincidenten hond	Bite incidents dog	Beißvorfälle Hund
		Angstig gedrag hond	Fearful behavior	Ängstliches Verhalten Hund
		Stress bij honden	Stress in dogs	Stress Hund

De deskresearch voor deelvraag twee richtte zich voornamelijk op de invloed van de pandemie. Hierin betrokken zijn de invloeden van de pandemie op gedragsproblemen, de vraag naar honden, hondenscholen, dierenasielen en de kennis en vaardigheden van hondeneigenaren (Zie Tabel 3).

Tabel 3: Zoektermen voor de deskresearch (in de periode eind juli tot begin augustus en medio tot eind december 2021):
Actuele gedragsproblemen bij honden tijdens de pandemie

Deelvraag	Topic	Zoektermen		
		Nederlands	Engels	Duits
2	Actuele gedragsproblemen bij honden tijdens de pandemie en de toename hiervan	Gedragsproblemen hond EN Covid-19	Behavioral problems dog EN Covid-19	Verhaltensproblemen Hunden UND Covid-19
		Vraag naar huisdieren/ honden/ pups EN Covid-19	Demand pets/dogs/puppies AND Covid-19	Nachfrage Haustiere /Hunde/Welpen UND Covid-19
		Hondenscholen/hondentraining /puppencursus EN Covid-19	Dog school/puppy training classes AND Covid-19	Hundeschulen/Hundetraining/ Welpen Training UND Covid-19
		Dierenasiel EN hond met probleemgedrag	Animal shelter AND dog with behavioral problems	Tierheim UND Hund mit Problemverhalten
		Afgestane honden tijdens pandemie	Abandonment dogs AND Covid-19	Abgegebene Hunde während Pandemie
		Kennis/vaardigheden hondeneigenaren EN Covid-19	Knowledge/skills dog owner AND Covid-19	Wissen/Fähigkeit Hundebesitzer UND Covid-19

De volgende tabel laat de zoektermen voor deelvraag drie zien (Zie Tabel 4).

*Tabel 4: Zoektermen voor de deskresearch (in de periode eind juli tot begin augustus en medio tot eind december 2021):
Risicofactoren voor het ontstaan van gedragsproblemen*

Deelvraag	Topic	Zoektermen		
		Nederlands	Engels	Duits
3	Risicofactoren voor het ontstaan van gedragsproblemen bij jonge honden (vooral de in de media genoemde risicofactoren) en aanbevelingen ter preventie	Algemeen Redenen probleemgedrag Ontstaan van gedragsproblemen	General Reason's behavior problems Development of behavioral problems	Allgemein Gründe Problemverhalten Entstehung Problemverhalten Hund
		Herkomst hond/pup Illegale/malafide puppyhandel Serieuze hondenfokker Herkomst hond en probleemgedrag Ondoordachte aanschaf honden	Origin dog/puppy Illegal puppy trade Respectable dogbreeder Origin dog behavior problems Impulsive purchase of dogs	Herkunft Hund/Welpe Illegaler/Malafider Welpen Handel Seriöse Hundezüchter Herkunft Hund und Problemverhalten Unüberlegter Kauf von Hunden
		Overstimulatie hond/pup Prikkel sensitief Redenen overstimulatie Overstimulatie tijdens socialisatie	Overstimulation dog/puppy Sensitivity to stimuli dog Reason sensitivity dog Overstimulation while socialization	Reizüberflutung Hund /Welpe Reizempfindlichkeit Hund Gründe Reizüberflutung Hund Reizüberflutung bei Sozialisierung Hund
		Socialisatie hond/pup Belang socialisatie hond Socialisatie fases hond Correcte socialisatie Gebrek aan socialisatie hond Verkeerde socialisatie Socialisatie hond EN herkomst	Socialization dog/puppy Importance socialization dog Phases of socialization dog Adequate socialization Lack of socialization dog Inadequate socialization dog Socialization dog AND origin	Sozialisierung Hund/Welpe Relevanz Sozialisierung Hund Phasen Sozialisierung Hund Korrekte Sozialisierung Hund Fehlende Sozialisierung Hund Falsche Sozialisierung Hund Sozialisierung UND Herkunft

Alle zoektermen van Tabel 3 en Tabel 4 werden ook in verband met 'Covid-19' en 'lockdown' opgezocht waarbij de zoektermen met 'EN', 'AND' en 'UND' gecombineerd werden, zoals in Tabel 3 werd gedaan. Hierbij werd ervan uitgegaan dat deels al literatuur voor de andere deelvragen zouden worden gevonden. Voor de overzichtelijkheid werd het daarom niet in de bijbehorende tabellen neergeschreven. Ook werden de zoektermen met elkaar gecombineerd om verbanden te achterhalen. Daarnaast werd de sneeuwbal methode angewend, waarbij de literatuurlijst van een gevonden artikel werd bekeken om nieuwe relevante bronnen te vinden (Krul, 2014).

Om de actualiteit van de geraadpleegde bronnen te waarborgen werd erop gelet dat de bronnen bij voorkeur niet ouder zijn dan tien jaar. Oudere bronnen werden alleen gebruikt als er geen nieuwere bron beschikbaar was, en de kennis nog wetenschappelijk actueel. De informatie mocht geschreven zijn in Nederlands, Engels en Duits. Als relevante bronnen gelden voor dit deskresearch boeken, artikelen in vaktijdschriften en publicaties van deskundigen en kennisinstituten. Ze werden onder ander gezocht op Google Scholar, Greeni, Google Books of Groenkennisnet.

Verder werden berichten over het optreden van probleemgedrag bij honden in verband met Covid-19 in de media bekeken om een beeld van de situatie te schetsen. Hierbij werd erop gelet dat het serieuze mediakanalen zoals het NOS-journaal of de Volkskrant zijn. De berichten in de media werden niet als betrouwbare bron aangezien maar fungeerden als ondersteuning tijdens het maken van de interviewvragen.

1.3.2 Interviews

De werving van de gekozen hondengedragdeskundigen gebeurde via mail (zie Bijlage II: Mail aan kynologisch instructeurs en gedragstherapeuten). Eerst werden er van beide beroepsgroepen dertig mogelijke respondenten benaderd. Als er na twee weken nog geen reactie was, werd een reminder mail gestuurd (zie Bijlage III: Herinneringsmail). Toen ook hierdoor niet het gewenste aantal respondenten gevonden was, werden nogmaals dertig respondenten per subgroep benaderd. Bovendien werden respondent 19 en 21 door middel van de sneeuwbal methode gevonden. In totaal werden dus 122 experts benaderd. Uiteindelijk werden interviews met 21 respondenten ingepland, waarvan negen kynologisch instructeurs, vier gedragstherapeuten en acht respondenten die zowel kynologisch instructeurs als ook gedragstherapeuten zijn. Een overzicht van de persoonsgegevens van de respondenten is in Bijlage V: Persoonsgegevens van de onderzoekspopulatie te vinden.

Om te garanderen dat de respondenten daadwerkelijk aan de criteria voldoen die in het hoofdstuk 'Onderzoekspopulatie' beschreven staan, werden ze in de mail genoemd met het verzoek om mee te doen als dit het geval was. Hiervoor werd gekozen omdat het niet altijd mogelijk was om te achterhalen of de gedragstherapeuten en instructeurs ook werkzaam waren tijdens de lockdown.

Eerst werd er een topiclijst gemaakt met de onderwerpen die in ieder geval in de interviews aan bod zouden komen. Er zijn vier topics, te weten: de meest voorkomende gedragsproblemen voor de pandemie, de actuele gedragsproblemen tijdens de pandemie, de risico's op het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de pandemie en ten slotte aanbeveling ter preventie van gedragsproblemen in toekomstige vergelijkbare situaties. Deze hooftopics zijn in subtopics onderverdeeld, welke de grove opbouw van de interviews weergeven (zie Tabel 5).

Tabel 5: Topiclijst interviews ter voorbereiding van de vragenlijsten voor de interviews met hondengedragdeskundigen met onderwerpen die in ieder geval aan bod komen.

Deelvraag	Topic	Suptopics
1	Gedragsproblemen voor Covid-19	Meest voorkomende gedragsproblemen bij jonge honden
2	Actuele gedragsproblemen bij jonge honden in verband met de Covid-19 situatie	Soorten gedragsproblemen
		Verschil gedragsproblemen voor en tijdens pandemie
		Toename
3	Risico's op ontstaan van gedragsproblemen tijdens Covid-19	Risico's volgens de gedragdeskundigen
		<u>Samenhang met in de media genoemde risico's:</u> Overstimulatie door het gezin Gebrek aan externe prikkels Onvoldoende socialisatie voor aankoop
4	Aanbevelingen ter preventie van gedragsproblemen	Algemeen in verband met de lockdown

Daarna werd op basis van de topiclijst en de deskresearch, een vragenlijst opgesteld voor de gedragstherapeuten en de instructeurs (zie Bijlage I: Vragenlijst interview). De interviews zijn semigestructureerd, waarbij alle interviewvragen van tevoren zijn bedacht en er desondanks ruimte bleef om door te vragen. De vragenlijst bevat een introductie, vragen per onderwerp en een afsluiting. Om goede interviewvaardigheden van de onderzoekers te kunnen waarborgen, dienden de boeken Basisboek Kwalitatief Onderzoek van Baarda et al. (2021) en het Basisboek Interviewen van Baarda (2020) als voorbereiding. Ook werd voorafgaand een proefinterview gehouden om op de interviewtechnieken en de relevantie en verstaanbaarheid van de vragen te toetsten (Baarda, 2020, p.74). Hieruit bleek dat de vragen begrijpelijk waren en dat de vragen doelgericht werden gesteld. De vragenlijsten van respondent 19 en 21 werden met een paar extra vragen aangevuld, om meer in te kunnen gaan op de specialisatie van de respondenten.

De interviews werden in een periode van vijf weken gehouden (13 september-14 oktober 21). Tussendoor werd er gereflecteerd op de vragenlijst en de interviewtechniek en werd er begonnen met de transcriptie van de interviews.

Er werden dusdanig veel interviews met hondengedragdeskundigen en instructeurs gehouden tot er een bepaalde mate van inhoudelijke verzadiging, ook saturatie genoemd, was opgetreden. Dit kan al na acht interviews maar bij complexere onderwerpen ook pas na dertig interviews optreden. (Baarda et. al., 2021, p.122) Na het houden van de 21 interviews leek het alsof er alle mogelijke zichtwijzen aan bod waren gekomen en uiteindelijk een saturatie bereikt was. In verband met de Covid-19 situatie werden de interviews online, via Microsoft Teams, gehouden. Ook zijn online interviews qua tijdsbesteding efficiënter omdat meerdere respondenten in een korte tijd kunnen worden geïnterviewd. Alle interviews werden, met uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van de geïnterviewde, opgenomen om achteraf getranscribeerd te kunnen worden. Verder werden de gegevens van de respondenten vertrouwelijk en anoniem behandeld. Respondent 19, gedragstherapeut van de DOA, gaf toestemming voor het noemen van haar werkplaats.

De interviews werden met z'n tweeën afgenomen, waarbij per interview een onderzoeker vragen stelt aan de respondent. De tweede onderzoeker is aanwezig om erop te letten dat alle vragen beantwoord zijn en om bij te springen voor het geval dat de internetverbinding zou wegvallen. Per interview wisselen de onderzoeker elkaar af. Tijdens het interview werd ook op non-verbale communicatie gelet. Zodra het onderzoek af was, werden de opnamen verwijderd.

1.4 Datapreparatie, -verwerking en -analyse

1.4.1 Datapreparatie en -verwerking

1.4.1.1 Deskresearch

De gevonden bronnen werden in Zotero opgeslagen, een referentiemanager. Dit programma helpt bij het verzamelen, organiseren en uitwisselen van referenties met tekstverwerkingsprogramma's als Word (Zotero, z.d).

1.4.1.2 Interviews

De opgenomen interviews werden in MAXQDA, een programma voor kwalitatieve data-analyse getranscribeerd. Hierbij geven de transcripten het gesprek letterlijk weer, inclusief stopwoordjes en aarzelingen. Verder werd ook non-verbale informatie, die bij het luisteren van de gesprekken opviel (zoals twijfel of emotie) en relevant was voor het onderzoek, toegevoegd aan het transcript. Dit kon informatie geven "over de vlotheid of stelligheid waarmee iemand iets beweert" (Baarda et al., 2021, p. 246). MAXQDA werd vervolgens ook voor de verwerking en analyse van de interviews gebruikt. Voor de dataverwerking en analyse is gebruik gemaakt van de kwalitatieve inhoudsanalyse van Kuckartz (Morgenstern-Einenkel, 2019). Dit proces wordt stapsgewijs weergegeven in Figuur 2.

Figuur 2: Stappen van de dataverwerking en -analyse naar de kwalitatieve inhoudsanalyse van Kuckartz (aangepast overgenomen) van Morgenstern-Einenkel, A. [Methoden Coaching Morgenstern]. (2019, 9 december). Qualitative Inhaltsanalyse - Umsetzung aller Schritte – mit MAXQDA 2020 [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=VTZvlh8U78U>

Ten eerste werden de transcripten gelezen, belangrijke delen gemarkeerd en zijn er memo's toegevoegd. Memo's zijn kleine notities waarin denkprocessen en andere belangrijke dingen beschreven zijn, die bij een code of bij een tekstpassage kunnen worden geplaatst. (VERBI, 2011) Er werd gebruik gemaakt van verschillende memo categorieën onder andere de memo 'interviewtechniek' om na ieder interview op de eigen interviewvaardigheden te kunnen reflecteren en te leren. Hierbij werd positief als ook negatief feedback gegeven. Verder was er ook een memo categorie 'to do', welke gebruikt werd als herinnering dat er nog iets moet worden opgezocht, bijvoorbeeld omdat een respondent iets interessants noemde, wat onderbouwd kan worden met literatuur. Verder werden 'theorie voor resultaten en discussie' memo's gebruikt. Deze werden gebruikt als een respondent een theorie had die voor de resultaten of de discussie belangrijk was of als er tijdens het lezen opviel, dat uit de uitspraken van de respondent al een eigen theorie kon worden gevormd. In Figuur 3 is een voorbeeld van deze memo te zien.

The screenshot shows a MAXQDA interface. On the left, a text box contains a quote from a respondent (R): "Ja ik vind er weinig verschil in zitten anders dan dat die puppy's hun rust niet kunnen vinden en dat ik nu wel verschil zie maar ik hoor nog geen gedragsproblemen. Weet je wat ik bedoel? Een gedragsprobleem is pas dan een gedragsprobleem als de eigenaar het ook echt als een probleem ervaart. Ik kan wel naar een hond kijken en denken: "jeetje wat een schrikkerig hondje" maar als het hondje het daarna thuis prima doet, dan is het in mijn optiek geen gedragsprobleem. Misschien wel een uitdaging in het welzijn maar daar is die eigenaar zich helemaal niet bewust van. Dus ik zie wel dingen maar het is niet dat er idioot veel grotere problemen zijn dan eerst."

 On the right, a yellow memo box is displayed with the title "Weinig verschil gedragsproblemen, meer uitdagingen qua welzijn". The content of the memo reads: "Respondent ziet weinig verschil in gedragsproblemen, misschien meer een uitdagingen qua welzijn" followed by the action "→ definitie gedragsprobleem".

Figuur 3: Voorbeeld van een memo over de theorie voor resultaten en discussie in MAXQDA

Ten tweede werden er op basis van de interview topics van de vragenlijst, dus deductief hoofdcodes aangemaakt. Deze hoofcodes zijn: 'Persoonsgegevens', 'Werkzaamheden', 'Gedragsproblemen', 'Risico's op het ontstaan van gedragsproblemen', 'Aanbevelingen' en 'Opvallendheden'. Er werden

ook al enkele subcodes aangemaakt op basis van de vragenlijst. Toen werden de transcripten voor het eerst doorgelezen en met de hoofdcodes gecodeerd om een beter overzicht te krijgen (zie Figuur 4).

Figuur 4: Toevoegen van hoofdcodes aan het transcript in MAXQDA

Daarna werden de subcodes, die al van tevoren bedacht werden, toegevoegd. Tijdens het lezen van de transcripten werden steeds nieuwe subcodes inductief aangemaakt en toegevoegd, bijvoorbeeld soorten gedragsproblemen of risico's (zie Figuur 5). Vervolgens werden sommige subcodes die samen horen gefusioneerd of bij elkaar gegroepeerd om het codesysteem overzichtelijk te maken. Als laatste stap van het coderen werden de hoofdcodes ter overzichtelijkheid weer verwijderd.

Figuur 5: Toevoegen van subcodes aan het transcript in MAXQDA

Door dit proces is het volledige codesysteem ontstaan, waarvan de hoofdcodes en de belangrijkste subcodes in Figuur 6 weergegeven worden. Verder zijn er definities voor ieder code gemaakt, die verduidelijken in welk geval de code gebruikt wordt. Hierdoor wordt een gelijkmatige manier van coderen bevordert.

Liste der Codes		
Codesysteem		1743
Citaat		118
> Persoonsgegevens		170
> Werkzaamheden		134
> Gedragsproblemen		0
> Definitie gedragsprobleem		10
> Soorten voor pandemie		108
> Soorten tijdens pandemie		342
> Verandering aantal honden met gedragsproblemen		29
> Verschil problemen		34
> Risico's op het ontstaan van gedragsproblemen		1
> Geen risico		4
> Positief invloed pandemie		8
> Onvoldoende socialisatie		0
> Voor aankoop		139
> Na aankoop		59
> Overstimulatie		47
> Overig		414
> Aanbevelingen		25
> Gebrek aan externe prikkels		14
> Herkomst van malafide fokkers		5
> Overstimulatie		7
> Opvallendheden		75

Figuur 6: MAXQDA Codesysteem met hoofdcodes en belangrijkste subcodes

Vervolgens werd per hoofdcode of per belangrijkste subcode een samenvatting per respondent gemaakt. Hiervoor werd de 'Summary-Grid tool' gebruikt (zie Figuur 7). Per respondent werden alle uitspraken met dezelfde code samengevat zodat er op een blik duidelijk wordt, wat de respondent over een bepaald onderwerp zegt. Dit maakt de laatste stap, de analyse, makkelijker, omdat alle uitspraken op dezelfde plek teruggevonden kunnen worden. Verder wordt de analyse door deze tussenstap transparanter. De coderingen als ook de samenvattingen werden dubbel op correctheid gecheckt.

Figuur 7: Samenvattingen schrijven per subcode per respondent in MAXQDA met hulp van het Summary-Grid tool

1.4.2 Data-analyse

Tijdens de analyse werd op basis van de samenvattingen gewerkt, waardoor duidelijk werd welke overeenkomsten en verschillen in de uitspraken van de deskundigen te vinden zijn. Om de analyse transparant te houden staat in het resultatenhoofdstuk bij ieder uitspraak het nummer van de respondent vermeld. Op die manier kunnen de resultaten makkelijk met de samenvattingen worden vergeleken om achter te halen wat de respondenten verder over dit onderwerp zeggen.

De analyse en weergave van de resultaten werd opgesplitst per deelvraag waardoor uiteindelijk de hoofdvraag is beantwoord.

1.4.2.1 Deelvraag 1

De informatie van de samenvatting is vergeleken en er is opgeschreven welke de meest voorkomende gedragsproblemen waren en wat de respondenten hierover zeiden. De tabel met de samenvatting is in Bijlage VI: Samenvatting van de interviewgegevens over de gedragsproblemen voor en tijdens de pandemie te vinden. Omdat er 21 respondenten zijn, werden de resultaten met absolute getallen gekwantificeerd om weer te kunnen geven welke gedragsproblemen van voor de pandemie het meest genoemd werden om hiervan uiteindelijk een ranking te kunnen maken, welke ter verduidelijking in een figuur wordt aangegeven.

De deskresearch diende ter voorbereiding van de interviews om al een grof beeld over mogelijke resultaten te krijgen en ter verfijning van de interviewvragen. Met behulp van de deskresearch werden in het algemeen gedragsproblemen en de genoemde gedragsproblemen van de respondenten gedefinieerd en verder uitgelegd.

1.4.2.2 Deelvraag 2

De informatie van de samenvatting is vergeleken en er is per soort gedragsprobleem beschreven of de respondenten het gedragsprobleem hebben ‘gezien’ of ‘meer gezien’ en wat ze erover zeiden. De tabel met de samenvatting is in Bijlage VI: Samenvatting van de interviewgegevens over de gedragsproblemen voor en tijdens de pandemie te vinden. Er werd een ranking gemaakt, waarbij per gedragsprobleem wordt gepresenteerd hoe vaak het ‘niet gezien’, ‘gezien’ en ‘meer gezien’ werd.

Ook voor deze deelvraag diende de deskresearch ter voorbereiding van de interviews om al een grof beeld over mogelijke resultaten te krijgen.

1.4.2.3 Deelvraag 3

De informatie van de samenvatting is vergeleken en per risico (‘gebrek aan externe prikkels’, ‘onvoldoende socialisatie voor aankoop’, ‘overstimulatie’) is weergegeven of de respondenten het wel of geen risico voor het ontstaan van gedragsproblemen vonden, hoe groot ze het risico hebben ingeschat, in hoeverre ze het zelf hebben waargenomen en overige informatie. De samenvattingen zijn in Bijlage VII: Samenvatting van de interviewgegevens over het risico onvoldoende socialisatie voor aankoop Bijlage VIII: Samenvatting van de interviewgegevens over het risico gebrek aan externe prikkels en Bijlage IX: Samenvatting van de interviewgegevens over het risico overstimulatie te vinden. Vervolgens werd bekeken welke gedragsproblemen de respondenten aan de risico's koppelen. Hierop baserend wordt een tabel gemaakt die bij hoofdstuk gedragsproblemen tijdens de pandemie staat om de koppeling meteen te laten zien.

1.4.2.4 Deelvraag 4

De informatie van de samenvatting (zie Bijlage XI: Samenvatting van de interviewgegevens over de aanbevelingen van hondengedragsdeskundigen aan hondeneigenaren) is vergeleken en de aanbevelingen van respondenten ter preventie van gedragsproblemen bij honden tijdens de pandemie werden geordend in algemene aanbevelingen en aanbevelingen voor de drie onderzochte risico's.

2 Theoretisch kader

Dit theoretisch kader geeft uitleg en theorieën achter socialisatie van honden aan de hand van de verschillende levensfasen en geeft daarmee een basis en verantwoording voor het onderzoek.

Zo houdt socialisatie in dat al vroeg in het leven, vooral tijdens de socialisatiefase, een grote verscheidenheid aan positieve ervaringen aan de pup wordt geboden. Een goede socialisatie leidt tot een hond die in staat is sociale banden aan te gaan met mensen en andere honden, die zich goed aanpast aan nieuwe situaties, die ontvankelijk is voor training en die niet angstig reageert op nieuwe prikkels. Omgekeerd kan een inadequate socialisatie in een hond resulteren die geen sterke gehechtheid vormt, stressgevoelig is en abnormaal bedreigd wordt door nieuwe situaties, mensen, of honden. In deze gevallen kunnen nieuwe ervaringen gedurende het hele leven stressvol voor de hond zijn, ongeacht hoe vaak hij er als volwassene aan wordt blootgesteld. (Case, 2005, p. 153)

2.1 Levensfasen Hond

De ontwikkeling van een pup tot een volwassen hond wordt in verschillende levensfasen ingedeeld. Deze zijn in Tabel 6 aangegeven. De aangegeven begin- en einddatums moeten als flexibel worden beschouwd omdat afhankelijk van de auteur het begin en einde van de fasen van elkaar afwijken, wat te wijten is aan de verschillende hondenrassen. (Miklósi, 2018, p. 86; Nitzschner, 2021, p.145)

Tabel 6: De levensfasen van de hond tot de volwassenheid (Miklósi, 2018, p. 86-89; Case, 2005, p. 147-154; Landsberg et al., 2013, p.15; Nitzschner, 2021, p.145)

De levensfasen van de hond	
Prenatale fase	Bevruchting tot geboorte
Neonatale fase	Geboorte tot 2 ^{de} week
Transitie fase	2 ^{de} week tot 3 ^{de} week
Socialisatiefase	3 ^{de} week tot 12-16 ^{de} week
Juveniele fase en puberteit	12-16 ^{de} week tot 1,5-2 jaar

2.1.1 Prenatale fase

De prenatale fase speelt nog voor de geboorte van de pup. Het welzijn van de moederteef is hierbij van groot belang. Zo tonen nakomelingen van gestreste moederteefjes een duidelijk verminderd vermogen om met stress om te gaan. Andere mogelijke gevolgen van prenatale stress zijn onder andere verhoogde angst en sensibiliteit, verminderd exploratief gedrag, leerstoornissen en een verminderde aandachtsspanne (Landsberg et al., 2013, p.14; Nitzschner, 2021, p.136). Stress bij de moeder moet daarom worden vermeden, vooral tijdens het derde trimester van de dracht. Omgekeerd kan het bieden van een aangename omgeving aan de moederteef, met veel sociaalcontact, de gewenste emotionele ontwikkeling van haar nakomelingen bevorderen. (Landsberg et al., 2013, p.14)

2.1.2 Neonatale fase

Pups in de neonatale fase besteden de meeste tijd aan drinken van moedermelk of slapen (Landsberg et al., 2013, p.14). Ze kunnen niet zien of horen en hun motoriek is beperkt tot kruipen over korte afstanden. In deze fase zijn de tast- en reukzin hun best ontwikkelde zintuigen. Al in de neonatale fase, wordt de basis voor de persoonlijke ontwikkeling van de hond gelegd en de hier opgedane ervaring heeft vergaande gevolgen (Nitzschner, 2021, p.135). Hoewel het leervermogen van de pups nog zeer

beperkt blijkt te zijn, zijn ze gevoelig voor olfactorische signalen en tactiele stimulatie, waardoor een vroege hantering door menselijke verzorgers voordelig is (Miklósi, 2018, p. 86; Case, 2005, p. 147-148; Landsberg et al., 2013, p.14).

Zo zijn er aanwijzingen dat vroege hantering tot een verbetering van de stressbestendigheid, de emotionele stabiliteit en het leervermogen leidt (Case, 2005, p. 147-148). Verder blijkt dat dit ook een verhoogd exploratiegedrag, beter probleemoplossend gedrag en de nieuwsgierigheid bevordert (Fox & Stelzner, 1966a; Gazzano, Mariti, Notari, Sighieri & McBride, 2008).

In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, namelijk dat stress altijd schadelijk is, zijn kleine uitdagingen, dat wil zeggen een bepaalde mate van stress, belangrijk voor een optimale ontwikkeling. Een milde vorm van stress zorgt voor neurologische stimulatie en bereidt het organisme voor om toekomstige stress op gepaste wijze aan te kunnen. (Nitzschner, 2021, p.142-143) Een voorbeeld van vijf dagelijkse stimulatie-oefeningen voor pups in de neonatale fase werd 2009 door Battaglia opgesteld onder de naam 'Bio Sensor Program' (zie Figuur 8) Deze zijn tactiele stimulatie door wattenstaafjes, het hoofd rechtop houden en dan naar beneden, de pup op de rug leggen en thermische stimulatie door een koud doekje.

'Bio Sensor program'	
	Tactiele stimulatie: Houd de pup in een hand en kietel drie tot vijf seconden elk poot zachtjes met een wattenstaafje tussen de tenen.
	Hoofd rechtop: Met beide handen wordt de pup voor drie tot vijf seconden rechtop gehouden, zodat zijn kop recht boven zijn staart is.
	Hoofd naar beneden: Terwijl de pup stevig met beide handen wordt vastgehouden, wordt het hoofd omgekeerd en voor drie tot vijf seconden naar beneden gericht.
	Rugligging: Houd de pup drie tot vijf seconden zo dat zijn rug rust in de palm van beide handen ligt.
	Thermische stimulatie: Gebruik een vochtige, koud doekje en plaats de pup voor drie tot vijf seconden met alle 4 de poten naar beneden erop. Zorg ervoor dat hij zich kan bewegen.

Figuur 8: Bio Sensor program' met 5 stimulatie oefeningen voor pups in de neonatale fase . Aangepast overgenomen uit 'Periods of Early Development and the Effects of Stimulation and Social Experiences in the Canine'', door C. Battaglia, 2009, Journal of Veterinary Behavior, 4(5), 203-210.

2.1.3 Transitie fase

Tijdens deze periode wordt de pup steeds onafhankelijker van de moeder (Landsberg et al., 2013, p.15). Deze periode wordt gekenmerkt door een snelle ontwikkeling van het waarnemingsvermogen. Ze begint met het openen van de ogen en eindigt met het openen van de gehoorgangen (Miklósi, 2018, p. 88; Case, 2005, p.148). Tijdens deze periode verbetert de coördinatie van de bewegingen snel, waardoor de pups complexere gedragingen met anderen kunnen uitvoeren die op sociale gedrag patronen van volwassenen lijken. Ze beginnen te staan, te lopen, door bijten te spelen en met de staart te kwispelen tijdens sociale interacties. (Miklósi, 2018, p. 88; Case, 2005, p.149; Landsberg et al., 2013, p.14) Ook al zijn de pups in deze tijd nog niet in staat om veel met objecten te interageren, ze kunnen wel op olfactorische, auditieve en visuele stimuli reageren. Het blootstellen van pups aan normale huishoudelijke omgevingen, waaronder ook geuren en geluiden en dagelijkse hantering, zoals zachtjes borstelen en aaien zijn daarom allemaal van voordeel in deze fase. (Case, 2005, p.149). Ook kunnen eenvoudige oefeningen zijn: de pups laten kruipen of lopen op oppervlakken met verschillende texturen en temperaturen, of voorwerpen met verschillende vormen in hun blikveld bewegen (Landsberg et al., 2013, p.15).

2.1.4 Socialisatiefase

De socialisatiefase wordt beschouwd als de meest belangrijke periode voor de sociale ontwikkeling van de pup. Beginnend met de socialisatiefase zijn de zintuigen van de pup volledig ontwikkeld en het leervermogen neemt toe, zodat de pup volledig contact kan maken met zijn omgeving. (Nitzschner, 2021, p.145; Landsberg et al., 2013, p.15) Het gedrag van puppy's tijdens de vroege socialisatieperiode wordt gekenmerkt door de bereidheid om nieuwe voorwerpen en in het bijzonder bewegende stimuli te benaderen (Case, 2005, p.150; Landsberg et al., 2013, p.15).

In deze fase ontstaat een groot deel van de neuronale verbindingen in de hersenen die ervoor zorgen dat de opgedane ervaringen diep in het geheugen opgeslagen worden (Nitzschner, 2021, p.135).

De ervaringen en de sociale vertrouwdheid van de puppy in deze periode bepalen het algemene gedragspatroon dat van invloed zal zijn op bijna elke sociale of situationele reactie in het latere leven. Voor een goed gesocialiseerde puppy zou dit de meeste dingen moeten omvatten die hij later in zijn leven waarschijnlijk zal tegenkomen (Case, 2005, p.150; Landsberg et al., 2013, p.15).

Verder worden ook sociale relaties opgebouwd, waardoor het van essentieel belang is dat de puppy's contact maken met een grote verscheidenheid van toekomstige sociale partners, waaronder mensen en dieren. (Case, 2005, p.150; Landsberg et al., 2013, p.15). De pup begint zich ook vertrouwd te maken met zijn omgeving en past zich aan veel van de prikkels waaraan hij is blootgesteld aan, wat onder de begrip habituatie valt (Landsberg et al., 2013, p.15).

Sociaal spel en exploratie fungeert bij de pups als oefening in de ontwikkeling van volwassen gedrag, zoals communicatie, predatie en seksueel gedrag, waardoor ze ook tijdelijke hiërarchische relaties met hun nestgenoten vormen. Ook leren ze door het observeren van andere honden. (Miklósi, 2018, p. 88-89; Landsberg et al., 2013, p.15) Omdat de moederteef de pups disciplineert, leren ze dominante signalen correct te interpreteren, het bijgedrag te onderdrukken en onderdanige houdingen tegenover een dominante hond aan te nemen. Door het geleidelijke proces van spenen, wat afgerond is als de pups 7-9 weken oud zijn, leren de pups zelfvertrouwen en wordt de ontwikkeling van onafhankelijkheid van de zorg van hun moeder mogelijk gemaakt. Bij vroegtijdig stoppen met spenen kunnen pups te zeer op de mens gericht raken, waardoor zij later in hun leven problemen met overmatige baasbinding kunnen krijgen. Verder hebben pups die te vroeg uit het nest worden gehaald vaak een gebrek aan sociale vaardigheden in de omgang met soortgenoten. (Case, 2005, p.150)

Hoewel pups al vroeg schrikreacties vertonen, welke over het algemeen reflexief en van zeer korte duur zijn, zijn ze in staat om prikkels angstvrij te ontdekken omdat ze pas rond de zesde tot achtste week beginnen actieve angsthoudingen te vertonen (Case, 2005, p.150; Landsberg et al., 2013, p.15; Nitzschner, 2021, p.110-111). Om die reden lijken traumatische ervaringen in de achtste en negende week, waarin pups vaak naar hun nieuwe eigenaar verhuizen, zeer ingrijpend en op het latere angstgedrag van blijvende invloed te zijn (Fox & Stelzner, 1966b; Nitzschner, 2021, p.112).

De hoeveelheid externe prikkels zal voor een pup in deze fase goed handelbaar zijn. De pup heeft veel rust nodig om de ervaringen te kunnen verwerken. (Nitzschner, 2021, p.146) Het aanleren van regels, het introduceren van autoriteiten, wandelen in de buurt, en het bieden van mogelijkheden om vriendelijke volwassenen en kinderen te ontmoeten, dragen allemaal bij aan een goede ontwikkeling (Case, 2005, p.154). Bovendien is een puppycursus tussen de achtste en twaalfde week aan te raden, omdat het helpt bij het ontwikkelen van sociale vaardigheden, versterken van acceptabel gedrag, en leren van verbale en visuele signalen (Landsberg et al., 2013, p.45).

2.1.5 Juveniele fase en puberteit

Het begin van de juveniele fase vindt rond de twaalfde week plaats en wordt gekenmerkt door een toenemende neiging tot terughoudendheid bij blootstelling aan een nieuwe prikkel (Case, 2005, p.149). Het is een periode van verfijning van bestaande vaardigheden en toenemende coördinatie naarmate de hond lichamelijk rijper wordt. De motoriek wordt meer gecoördineerd en lijkt meer op die van een volwassen hond en de aandachtsspanne neemt geleidelijk toe (Case, 2005, p.154). Verder lijken de basisleercapaciteiten na drie maanden volledig ontwikkeld te zijn (Landsberg et al., 2013, p.15). Rond de leeftijd van drie tot vier maanden vertonen puppy's meer exploratief gedrag en worden ze zelfverzekerder en onafhankelijker (Case, 2005, p.154).

De puberteit vindt aan het einde van de juveniele fase plaats, waarmee de overgang tot de volwassenheid begint (Nitzschner, 2021, p.157). Soms wordt de puberteit als aparte fase en niet als deel van de juveniele fase beschreven, maar gezien het feit dat de benodigde socialisatieoefeningen in de fasen niet verschillen, werd deze indeling hier niet gedaan.

De puberteit beschrijft de fase van lichamelijke verandering door de geslachtsrijpe, en houdt niet alleen een verhoogde afgifte van geslachtshormonen, maar ook de maturiteit van de hersenen in. Er vindt een herstructurering van de neuronverbindingen plaats, welke hersengebieden beïnvloedt die betrokken zijn bij processen zoals planning, situatie- en risicobeoordeling en impulscontrole. Tijdens de puberteit zijn deze processen dus ernstig verstoord. Bovendien is het deel van de hersenen dat betrokken is bij de verwerking en regulering van emoties vergroot, waardoor het emotionele centrum overactief wordt. Dit verklaart onder meer het bijzonder gedrag en de karakterverandering van het individu in de puberteit. Tijdens de puberteit kunnen honden last krijgen van schrikachtigheid, onzekerheid, prikkelbaarheid, gebrek aan concentratie en andere gedragsveranderingen. (Nitzschner, 2021, p.158)

Ook het seksueel gerelateerd gedrag ontwikkelt zich met het begin van de puberteit (Landsberg et al., 2013, p.15). Verder laten ze gedragingen zoals urinemarkeren, agressie, neiging tot zwerven en bespringen zien. Andere volwassen gedragingen, zoals territoriale, protectieve en dominantieagressie, ontwikkelen zich na de geslachtsrijpheid bij zowel mannelijke als vrouwelijke honden. Hoewel honden op de leeftijd van rond een jaar geslachtsrijp zijn, blijven sociale gedragingen zich ontwikkelen en veranderen tot honden anderhalf tot twee jaar oud zijn. (Case, 2005, p.154; Landsberg et al., 2013, p.15; Miklósi, 2018, p. 89) Daarna zijn de honden volledig volwassen (Landsberg et al., 2013, p.15).

Ook na de socialisatiefase moet de hond voldoende contact hebben met omgevings- en sociale prikkels om latere angstigheid tegen te gaan (Nitzschner, 2021, p.112). Om een goede socialisatie te kunnen waarborgen moeten daarom de oefeningen die al in de socialisatiefase genoemd werden, voortgezet worden (Case, 2005, p.150). Verder is aan te raden een cursus voor pubers te gaan volgen (Landsberg et al., 2013, p.45). Het is bovendien van belang veel mogelijkheden te bieden om met andere honden in contact te komen, omdat veel honden deze fase doorbrengen in menselijke gezinnen zonder soortgenoten (Miklósi, 2018, p. 89).

3 Resultaten

Het resultatenhoofdstuk begint in paragraaf 3.1 met een beschrijving van de gedragsproblemen die volgens de hondengedragsdeskundigen voor de pandemie het meest zijn voorgekomen. De daaropvolgende paragraaf, 3.2 houdt zich bezig met de gedragsproblemen die tijdens de pandemie het meest zijn voorgekomen en in hoeverre hierbij sprake is van een verandering. Daarna worden de onderliggende risico's op het ontstaan van gedragsproblemen behandeld in paragraaf 3.3. De laatste resultatenparagraaf 3.4 presenteert de aanbevelingen van de hondengedragsdeskundigen voor de hondeneigenaren ter preventie van het ontstaan van gedragsproblemen. De samenvatting van de interviewgegevens over de gedragsproblemen voor en tijdens de pandemie is in Bijlage VI: Samenvatting van de interviewgegevens over de gedragsproblemen voor en tijdens de pandemie te vinden.

3.1 Gedragsproblemen voor de pandemie

In dit paragraaf worden de meest voorkomende gedragsproblemen van voor de pandemie besproken. De definities van de gedragsproblemen worden aangevuld met de ervaringen van de hondengedragsdeskundigen.

Agressie

Agressie is het meest voorkomende gedragsprobleem bij honden waardoor naar de gedragstherapeut wordt verwezen (Landsberg et al., 2013, p.298). Agressie wordt gedefinieerd als een fysieke handeling of dreiging tot handeling, waarbij het risico bestaat dat een ander schade wordt toegebracht (Landsberg et al., 2013, p.298; Mills & Westgarth, 2017). Agressie is een functionele vorm van sociaal gedrag en dient ertoe toegang tot belangrijke resources te verkrijgen en zichzelf of nakomelingen te verdedigen. In de meeste gevallen reageren honden met gepaste en goed gecontroleerde vormen van agressie op sociale conflicten. Maar de interne bereidheid tot agressief gedrag, de agressiviteit, verschilt van individu tot individu. (Nitzschner, 2021, p. 62-63)

Agressie kan zich op verschillende manier uiten, van subtiele gezichtsuitdrukkingen en lichaamshoudingen tot explosieve aanvallen. Zo kan grommen, uitvallen snauwen, bijten en een gespannen lichaamshouding als agressie worden beschouwd. Agressie kan worden ingedeeld op basis van de motivatie, het beoogde doel of de situatie (Landsberg et al., 2013, p. 298).

Negen respondenten zagen agressie, waaronder algemene agressie ^(R20), hond-hond agressie ^(R3, R5, R4, R9, R19) en agressie gericht op mensen ^(R4, R13, R19, R21), welke zich ook richt op visite ^(R13, R21). Ook werd territoriale agressie ^(R6) en agressie gericht op dingen op straat ^(R21) gezien. Respondent 13 zag agressie met name bij buitenlandse honden.

Angst

Angst is überhaupt een van de meest voorkomende gedragsproblemen (Landsberg et al., 2013, p.6). Het is een emotionele reactie als gevolg van de aanwezigheid of de nabijheid van een specifieke prikkel die de hond als een bedreiging of gevaar ervaart. Dit kan een voorwerp, geluid, persoon of sociale situatie zijn (Landsberg et al., 2013, p.181). Angst is essentieel voor het overleven, omdat het een snelle reactie op gevaren mogelijk maakt (Nitzschner, 2021, p.90). Het speelt een grote rol bij gedragsproblemen bij de hond, omdat het zich kan uiten in vermijdings- en vluchtgedrag, maar ook in defensief of agressief gedrag (Landsberg et al., 2013, p.181-182). Een samenhang tussen angst en agressie wordt vaak gezien, zo blijken angstige honden ook vaak agressief te zijn (Nitzschner, 2021, p.95).

Angst werd door zeven respondenten genoemd, waaronder algemene angst ^(R1, R3, R4, R10, R18, R19, R20) en angst voor andere honden ^(R18, R20), wat zich uit in uitvallen, weg willen, druk doen of vluchten ^(R18). Twee respondenten zagen angstproblemen bij buitenlandse honden ^(R1, R4).

Bijten

Bijten kan in twee categorieën verdeeld worden. Ten eerste is knabbelen, bijten en happen een vorm van sociaal spel bij jonge honden. Dit is normaal gedrag en valt onder puppybijten. Pups moeten de

bijtrem nog aanleren, wat betekent dat ze niet te hard mogen bijten omdat dit pijn doet. Als dit niet aangeleerd wordt, kan het een probleem blijven. (Landsberg et al., 2013, p.396) Ten tweede kan bijten ook een teken van frustratie, angst of agressief gedrag zijn (Landsberg et al., 2013, p.298). Zeven respondenten zagen bijten, waaronder puppybijten ^(R1, R2, R8, R10, R16, R17) en bijten in verband met agressie ^(R13).

Blaffen

Blaffen is een van de meest voorkomende gedragsprobleem bij honden volgens hondeneigenaren (Landsberg et al., 2013, p. 6). Het is een normale vorm van communicatie van honden en kan gepaard gaan met onder andere angst, onrust, aandacht vragen, spelen, bedreiging, territoriale verdediging (Landsberg et al., 2013, p. 243).

Twee respondenten zagen blaffen ^(R16, R17). Respondent 17 zag het in verband met het passeren van andere honden.

Druk gedrag

In deze categorie zijn gedragingen zoals druk, hyperactief, overprikkeld en geen rust kunnen vinden samengevat tot 'druk gedrag' omdat het vergelijkbare problemen zijn. Druk gedrag kan tot verschillende gedragingen leiden, waaronder bijvoorbeeld bijten^(R3). Overprikkeling kan de oorzaak zijn voor het ontstaan van het gedragsprobleem, maar het gedrag zelf kan ook overprikkeld genoemd worden ^(R20).

Honden die hyperactief of druk gedrag vertonen zijn meestal ondergestimuleerd, zijn werkhonden met een genetische aanleg voor hoge energie- en activiteitsniveaus of honden waarvan het onhandelbaar gedrag onbedoeld beloond is (Landsberg et al., 2013, p.246). Ook honden die overgestimuleerd zijn, kunnen druk gedrag vertonen ^(R2). Verder kunnen honden die geen rust kunnen vinden niet goed ontwikkelen, zijn niet goed trainbaar, zitten hoog in energie, bijten veel en raken overprikkeld ^(R3).

Zes respondenten zagen drukke of overprikkelde honden. De respondenten zagen het bij werkhonden in de stad ^(R7), bij gezinnen met jonge kinderen ^(R14), in verband met angstig gedrag ^(R18) en bij honden die overmatig gericht waren op hun baas ^(R8). Respondent 2, 11 en 17 rekenen druk gedrag tot puppygedrag.

Gebrek sociale vaardigheden met betrekking tot soortgenoten

Een gebrek aan sociale vaardigheden bij honden is geen gedragsprobleem op zich, maar het kan tot problemen leiden. Honden communiceren met elkaar via lichaamshoudingen, gezichtsuitdrukkingen, fysieke interactie en vocalisatie (Landsberg et al., 2013, p.16). Door een gebrek aan sociale vaardigheden kunnen er conflicten tussen honden ontstaan ^(R18).

Niet alleen kunnen zijn

Niet alleen kunnen zijn is een verzamelterm voor stress gerelateerd gedrag bij honden die alleen gelaten worden door de eigenaar (Lenkei, Faragó, Bakos, & Pongrácz, 2021). De hond kan daarbij verlatingsangst ervaren, met destructief gedrag, vocalisatie en eliminatie binnen huis als gevolg (Landsberg et al., 2013, p.201-202). Ook kan de hond een control verlies ervaren waarbij de symptomen vergelijkbaar zijn met die van verlatingsangst (Rütter, 2020, p. 48).

Niet alleen kunnen zijn is dus niet altijd door angst gemotiveerd (Lenkei et al., 2021). Wel wordt geschat 14 tot 29 % van alle honden tekenen vertonen, die wijzen op separatieangst (Landsberg et al., 2013, p.201-202). Het is dan ook een van de meest voorkomende gedragsproblemen bij honden waarvoor ze naar een gedragsdeskundige worden verwezen (Landsberg et al., 2013, p. 6). Een hond met verlatingsangst, kan milde reacties vertonen, waaronder bang op een plek blijven liggen, trillen of hijgen, tot aan een ernstige paniekaanval (Landsberg et al., 2013, p.201-202). Honden die een controleverlies ervaren, raken gefrustreerd omdat ze geen mogelijkheid hebben om de eigenaar te controleren (Buisman & Rütter, 2017, p.66).

Twee respondenten zagen problemen met niet alleen kunnen zijn ^(R3, R6).

Uitvallen/reactiviteit

Een reactieve hond is een hond die uit frustratie of nervositeit blaft, uitvalt, trekt of gromt wanneer hij aangeliend is. Dit wordt vaak uitgelokt door het zien van een andere hond, persoon of een (bewegend) voorwerp. Reactief gedrag kan omslaan in agressief gedrag, vooral als de hond onzeker is of zich in een sociale situatie niet op zijn gemak voelt. (Courtney, 2016, p. 9-12)

Zeven respondenten zagen uitvallen of reactiviteit, waaronder uitvallen naar andere honden ^(R4, R6, R9, R13, R17, R18), met name door angst ^(R18), tijdens het uitlaten ^(R6, R8) en in verband met agressie ^(R4, R9, R13).

Respondent 17 zag dat honden het passeren van andere honden moeilijk vinden, daarbij gespannen raken en blaffen, wat voor haar op de grens van probleemgedrag ligt. Respondent 8 rekent uitvallen tot puppygedrag.

Problemen met visite

Soms wordt het gedrag van de hond als onplezierig ervaren als er visite binnen komt, bijvoorbeeld als de hond ongewenst gedrag vertoont zoals blaffen, opspringen ^(R2) of waken ^(R4). Deze gedragingen kunnen gemotiveerd zijn door bijvoorbeeld angst of agressie.

Problemen met visite worden drie keer in verband met agressie genoemd ^(R12, R13, R21).

Problemen met andere mensen, dieren en/of objecten

Dit categorie wordt gebruikt als problemen met andere mensen, dieren en/of objecten worden genoemd, waarbij de achterliggende motivatie niet duidelijk is.

Respondent 14 kreeg ook vragen over het najagen van bewegende objecten zoals fietsers, auto's, bromfietsers.

Overmatige baasbinding

Een hond met een overmatige binding met de eigenaar kan zich op verschillende manieren gedragen. Zo kan de hond proberen de eigenaar te controleren, vaak door hem ruimtelijk te beperken door in de weg te staan, of door om hem heen te lopen (Rütter, 2020, p. 48). Door een overmatige baasbinding kunnen agressie en problemen met alleen zijn ontstaan ^(R21).

Respondent 8 zag honden met een overmatige baasbinding, die overmatig druk gedrag vertonen, continue de aandacht van hun eigenaar vragen en moeilijk te begrenzen zijn ^(R8).

Geen aandacht voor de eigenaar

De hond heeft geen aandacht voor de eigenaar, waardoor honden niet luisteren als de eigenaar iets van de hond vraagt en alleen aandacht voor andere dingen hebben ^(R14).

Opvoedkundige problemen

Veel puppeigenaren lopen tegen dezelfde opvoedkundige problemen aan. Dit zijn dingen die de pup moet leren voor een harmonieus samenleven met de mens. Hieronder valt: niet terugkomen bij de baas, onzindelijkheid, aan de lijn trekken en opspringen. Ook als respondenten ongehoorzaamheid, onopgevoed of verwend-zijn noemden, werd dit onder opvoedkundig problemen gecategoriseerd. Ongehoorzaam gedrag zoals opspringen of niet terugkomen naar de baas is het meest voorkomende gedragsprobleem volgens hondeneigenaren. Ook horen dit soort problemen en onhandelbaar gedrag bij hetgeen waarvoor honden het vaakst naar de gedragsdeskundige worden verwezen. (Landsberg et al., p.6) Twee respondenten zagen algemeen opvoedkundige problemen ^(R12, R18).

Niet terugkomen bij de baas

De hond komt niet terug als hij zonder lijn loopt en de baas hem roept. Twee respondenten ^(R11, R18) zagen pups niet terugkomen bij de baas, wat volgens respondent 11 normaal puppygedrag is. Het hoort bij de problemen waarvoor honden het vaakst naar de gedragsdeskundige worden verwezen (Landsberg et al., p.6).

Onzindelijkheid

Onzindelijkheid is het elimineren van honden binnenshuis, met het voornaamste doel zich te ontdoen van afvalstoffen. Pups moeten door training leren dat ze niet binnen, maar buiten moeten elimineren. Jonge honden elimineren ook vaak uit opwinding. Ook angst, onderdanigheid of seksueel gemotiveerd markeren kan tot elimineren leiden. (Landsberg et al., 2013, p.269)

Twee respondenten zagen onzindelijk zijn ^(R1, R16), waarbij respondent 1 het als een standaard probleem bij pups telt. Onzindelijkheid is een van de meest voorkomende gedragsprobleem bij honden waarvoor ze naar een gedragsdeskundige worden verwezen (Landsberg et al., 2013, p. 6).

Opspringen

Opspringen is een veelvoorkomend probleem bij jonge, vriendelijke honden. Honden springen op tegen mensen ter begroeting, als uitnodiging om te spelen, als ze eten willen en soms ook als zelfbewust gebaar. (Landsberg et al., 2013, p.237) Verder kan de hond ook opspringen op een corrigerende manier, wat een teken van gebrek aan respect of afstand is (Buisman & Rütter, 2017, p.67). Bij een pup kan opspringen nog schattig zijn, maar bij een volwassene hond is het meestal onwenselijk ^(R7) vanwege de grootte en het gewicht van de hond. Opspringen is een van de meest voorkomende gedragsproblemen volgens hondeneigenaren (Landsberg et al., 2013, p. 6).

Opspringen wordt van een respondent gezien ^(R10).

Trekken aan de lijn

Veel honden springen tijdens de wandeling vooruit aan de lijn en trekken de eigenaar. De hond wijst de weg in plaats van de eigenaar. Dit is geen plezierige ervaring en kan ook tot onveilige situaties leiden. (Landsberg et al., 2013, p.242)

Vijf respondenten noemden trekken aan de lijn ^(R1, R11, R12, R17, R8), waarvan drie het tot puppygedrag rekenen ^(R1, R17, R8).

Puppygedrag

Tijdens de opvoeding moet een pup leren hoe hij zich moet gedragen bij de eigenaar. Daarom treden er onder andere bovengenoemde, opvoedkundige problemen op tijdens de puppytijd.

Sommige respondenten noemden specifiek puppygedrag, waar de eigenaren hinder van ondervinden. Acht respondenten zagen dat mensen last van puppygedrag hadden. Dit zijn problemen zoals puppybijten ^(R1, R2, R8, R10, R16, R17), onzindelijk zijn ^(R1, R16), blaffen ^(R16), niet willen lopen ^(R1), trekken aan de lijn ^(R1, R8, R11, R17), niet terugkomen bij de baas ^(R11), opgewondenheid ^(R11), overprikkeldheid ^(R2), druk gedrag ^(R17) en uitvallen ^(R8). Voor meerdere respondenten zijn dit soort problemen normaal puppygedrag ^(R2, R11, R12, R17).

Pubergedrag

Tijdens de puberteit kunnen honden last krijgen van schrikachtigheid, onzekerheid, prikkelbaarheid, gebrek aan concentratie en andere gedragsveranderingen (Nitzschner, 2021, p.158). Het is mogelijk dat de hond door de invloed van de hormonen niet meer luistert en vergeten is wat hij als pup geleerd heeft ^(R13, R17). Sommige respondenten noemden specifiek pubergedrag, waar de eigenaren last van hebben.

Respondent 1 zag pubergedrag, zoals happen, niet willen lopen en trekken aan de lijn.

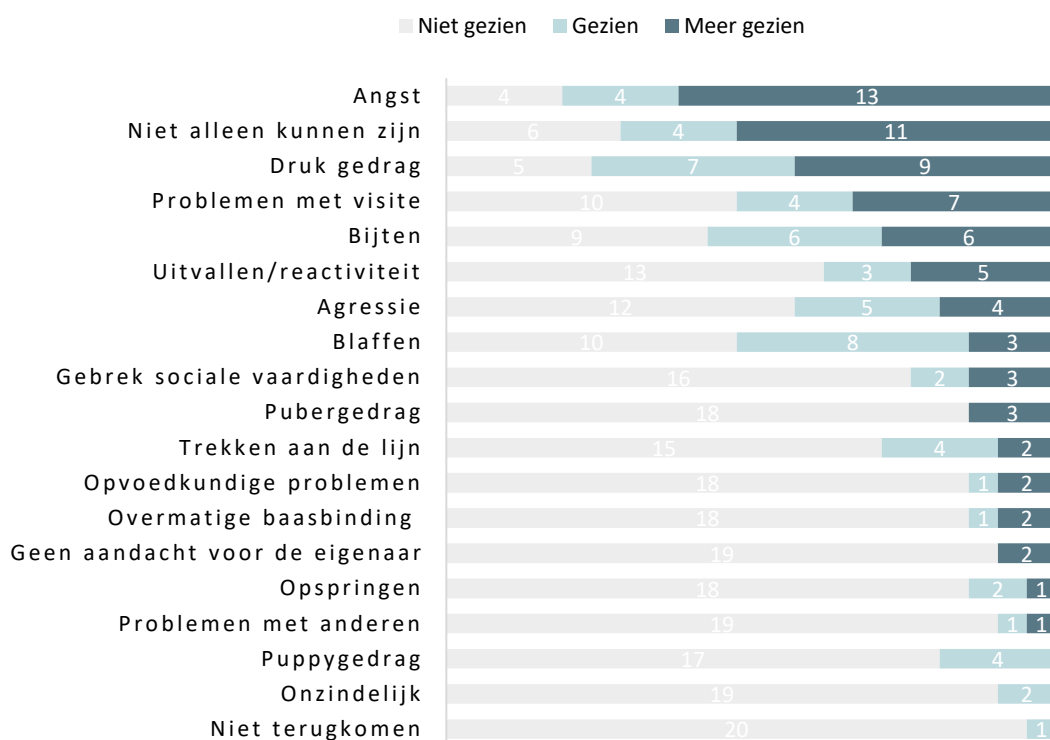
3.2 Gedragsproblemen tijdens de pandemie

In dit hoofdstuk worden de meest voorkomende gedragsproblemen tijdens de pandemie weergegeven, als ook de verschuiving van de problemen in vergelijking met voor de pandemie. Verder worden de gedragsproblemen in relatie gebracht met de onderliggende risico's: onvoldoende socialisatie voor aankoop, gebrek aan externe prikkels en overstimulatie.

In het algemeen hebben zestien respondenten een toename in het aantal honden met gedragsproblemen vastgesteld (R1, R2, R4, R5, R6, R7, R8, R9, R13, R14, R15, R16, R18, R19, R20, R21). Vooral blijken de gedragsproblemen angst, niet alleen kunnen zijn, druk gedrag, problemen met visite, bijten, uitvallen, agressie, blaffen, een gebrek aan sociale vaardigheden en pubergedrag meer voor te komen.

Het enige probleem wat voor de pandemie niet als meest voorkomend waargenomen werd, is een gebrek aan sociale vaardigheden. In Figuur 9 is deze toename van gedragsproblemen afgebeeld, waarbij aan de linkerkant de gedragsproblemen vermeld staan en aan de rechterkant is aangegeven hoeveel respondenten een probleem niet gezien (grijs), gezien (licht blauw) of meer gezien (donkergroen) hebben. De witte getallen op de strepen staan dus voor de aantal respondenten. Met name de donkergroene streep laat zien in hoeverre bij een gedragsprobleem sprake is van een toename. Hierbij zijn de gedragsproblemen geordend naar meer voorkomend en minder voorkomend, zodat de figuur van boven naar beneden kan worden gelezen.

Gedragsproblemen tijdens de pandemie

Figuur 9: Gedragsproblemen bij jonge honden tijdens de pandemie, verdeeld in niet gezien, gezien en meer gezien, basierend op interviews met 21 hondengedragsdeskundigen in de periode van 13 september tot 14 oktober 2021

Angst

Vier respondenten zien angst, waaronder algemene angst (R3, R12), angst voor onbekende of afwijkend uitziende mensen (R14, R21) en schrikachtigheid (R3). Voor respondent 3 is angst niet echt veranderd, er kwam alleen schrikachtigheid erbij. Bij jonge honden op een hondenshow zag ze dat deze een beetje schrikkerig waren, terwijl de ouderen niet schrikkerig waren. Echter, al geeft deze schrikachtigheid voor haar niet direct een probleem, het is in ieder geval een uitdaging in het welzijn.

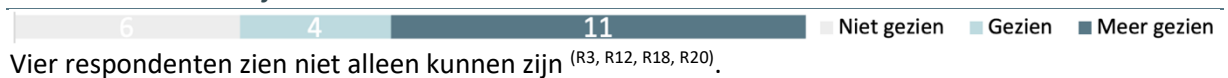
Dertien respondenten zien meer angst, waaronder algemene angst (R6, R7), schrikachtigheid (R2, 15), verlatingsangst (R2, R9, R13), angst voor dieren (R2), andere honden (R1, R2, R19) (onbekende) mensen (R2, R4, R8,

R10, R13, R18, R19, R20), prikkels zoals onbekende geluiden en voorwerpen, bewegende dingen, verkeer (R2, R10, R19, R20), drukke plekken (R18) en angstagressie (R1, R13). Respondent 6 ziet dezelfde problemen als voor de lockdown maar veel vaker met angst als onderliggende motivatie factor voor probleemgedrag. Respondent 4 ziet de angst voor mensen vooral in het niet accepteren dat mensen in het huis of op het erf komen. Angst komt vooral ook voor bij honden die uit het buitenland komen (R4, R6, R12, R14, R19) en specifiek ook bij honden uit de malafide handel (R3, R9, R13).

Genoemde risico's: Angst wordt in relatie gebracht met 'onvoldoende socialisatie voor aankoop' (R1, R3, R4, R6, R7, R9, R10, R12, R13, R14, R18, R19, R21) en 'gebrek aan externe prikkels' (R3, R4, R6, R8, R9, R15, R16, R18, R19, R20).

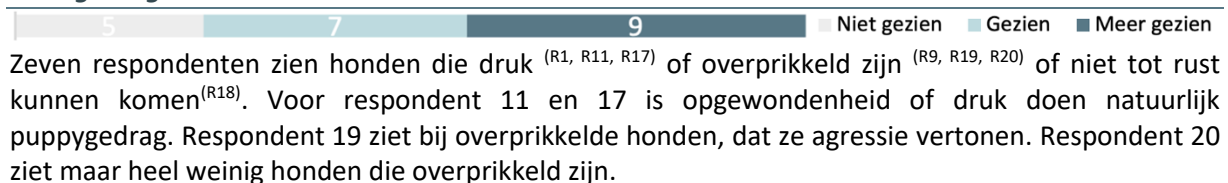
Niet alleen kunnen zijn

Elf respondenten zien meer niet alleen kunnen zijn (R1, R2, R4, R5, R6, R7, R8, R9, R13, R18, R19), waarvan drie respondenten specifiek verlatingsangst zien (R2, R9, R13). Respondent 19 ziet het niet alleen kunnen zijn als het grootste probleem tijdens Covid-19. Respondent 12 naam dit probleem ook al voor de pandemie. Zelfs honden die wel alleen konden zijn hebben het, tijdens de pandemie verleerd (R13, R18, R19).

Genoemde risico's: Niet alleen kunnen zijn wordt in relatie gebracht met 'overstimulatie' (R5, R20). Respondent 20 heeft het niet alleen kunnen zijn niet meegemaakt maar zegt dat negen van de tien mensen te haastig met het aanleren van alleen zijn omgaan, waardoor de hond het niet goed kan.

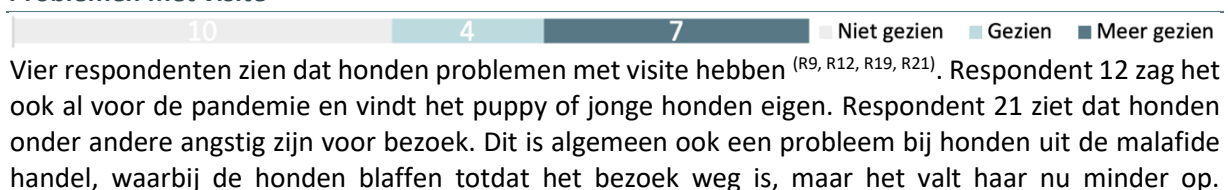
Druk gedrag

Negen respondenten zien meer honden die druk (R14) of overprikkeld zijn (R2, R5, R7, R10, R13, R15) of niet tot rust kunnen komen (R2, R3, R8). Respondent 14 ziet bij de groep pubers die de puppycursus gemist hebben, dat ze drukker zijn. Respondent 7 ziet meer werkhonden die in de stad overprikkeld raken. Dit getal is volgens haar verdubbeld of zelfs verdriedubbeld. Respondent 10 ziet meer pups die het seksueel gerelateerd gedrag 'rijden' vertonen. Dit is volgens haar een teken voor overprikkeldheid. Het gaat dan met name om Doodle kruisingen. Ook respondent 9 ziet overprikkeldheid bij Labradoodles. Volgens respondent 13 is overprikkeling niet echt een gedragsprobleem, want vaak verdwijnt het wat als de hond meer rust en structuur krijgt. Respondent 13 vindt dat honden van malafide fokkers vaak dwangmatige probleempjes hebben zoals te nerveus zijn en slechte omgang met prikkels. Ook respondent 1 ziet dat honden uit de malafide handel sneller overprikkeld zijn.

Genoemde risico's: Druk gedrag wordt in relatie gebracht met 'onvoldoende socialisatie voor aankoop' (R15, R1, R13) en 'overstimulatie' (R1, R2, R3, R8, R9, R10, R11, R13, R15, R16, R14, R17, R18, R19, R20). Respondent 20 heeft het zelf niet gezien maar vindt het risico van overprikkeling zeker aanwezig, vooral als mensen niet helemaal thuis zijn in de hondentaal of überhaupt in honden en zich niet laten begeleiden.

Problemen met visite

Respondent 19 heeft problemen met visite bij een klant gezien, de hond ging na anderhalf jaar lang geen visite te hebben gezien waken als iemand over de vloer kwam, terwijl hij dat nooit gedaan heeft.

Zeven respondenten zien meer honden met problemen met visite ^(R2, R4, R5, R6, R7, R13, R18). Ze vertonen bij visite onplezierig gedrag zoals opspringen ^(R2), angstig zijn of rasspecifiek gedrag zoals waken ^(R4), aandachtsblaffen ^(R7) en angstagressie ^(R13). Respondent 4 is nu al paar keer tegengekomen dat er problemen met visite ontstaan bij de pittige rassen, die beschermend van aard zijn. Respondent 5 ziet het vooral bij honden die aangeschaft zijn binnen de eerste echte lockdown.

Genoemde risico's: Problemen met visite worden in relatie gebracht met 'gebrek aan externe prikkels' ^(R2, R4, R5, R6, R7, R9, R18, R19, R21).

Bijten

Zes respondenten zien bijten, waaronder algemeen bijten ^(R6, R11, R13) en puppybijten ^(R10, R17), waarbij respondent 17 het zelf niet als gedragsprobleem ziet, maar als puppygedrag waar mensen last van hebben. Respondent 10 ziet bovendien ook overmatig happen bij overprikkelde pups. Respondent 11 vindt dat honden uit de malafide handel vanuit het niets ineens kunnen happen of snappen. Verder ziet respondent 13 bijten in verband met agressie naar bezoek.

Zes respondenten zien meer het gedrag bijten ^(R2, R7, R9, R15, R16, R21). Respondent 2 ziet meer happen in de riem en respondent 7 meer bijtincidenten met kinderen. Respondent 9 ziet vooral bijtincidenten bij honden die er al waren voor de pandemie. Respondent 21 ziet buiten meer bijten of happen in langslappende mensen.

Genoemde risico's: Bijten wordt in relatie gebracht met 'onvoldoende socialisatie voor aankoop' ^(R6, R11, R13), 'gebrek aan externe prikkels' ^(R16, R21) en 'overstimulatie' ^(R6, R7, R9, R10, R13, R15, R18).

Uitvallen/reactiviteit

Drie respondenten zien uitvallen of reactiviteit. Respondent 5 vindt dat door de toenemende drukte van het openbare leven na het versoepelen van de overheidsmaatregelen problemen zoals uitvallen erger worden. Volgens Respondent 21 hebben honden uit de malafide handel vaak problemen met uitvallen naar mensen en het verkeer, maar dat valt haar nu minder op dan normaal. Respondent 17 ziet dat honden andere honden passeren moeilijk vinden en dat ze daarbij gespannen raken en blaffen.

Vijf respondenten zien meer uitvallen of reactiviteit ^(R1, R4, R6, R8, R14). Respondent 14 ziet bij pubers die de puppycursus gemist hebben en nu drukker zijn, heel veel naar elkaar uitvallen.

Genoemde risico's: Uitvallen en reactiviteit worden in relatie gebracht met 'gebrek aan externe prikkels' ^(R8, R14).

Agressie

Vijf respondenten zien agressie. Hiervan observeert een respondent bij buitenlandse honden agressie gericht op mannen, wat volgens haar altijd zo was ^(R4). Twee respondenten zien hond-hond agressie ^(R3, R5) en respondent 20 neemt veel algemene agressie waar. Respondent 21 ziet een verschuiving in agressie; ze heeft tijdens de lockdown veel meer agressie binnen het gezin waargenomen en op dit moment ziet ze meer agressie buiten ontstaan. Verder vindt ze dat agressie veel vroeger ontstaat.

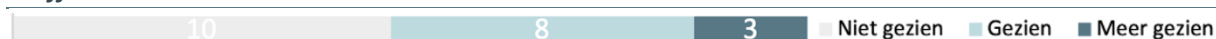
Vier respondenten zien meer agressie, waaronder dominantieagressie ^(R1), bezitagressie ^(R7), agressie gericht naar mensen op straat ^(R19) en angstagressie ^(R1, R13) wat respondent 13 naar bezoek, en met

name bij slecht gesocialiseerde honden of bij honden met trauma ziet. Ze vindt ook dat honden van malafide fokkers vaak agressie naar bezoek tonen ^(R13). Respondent 1 neemt bij honden uit de malafide handel voornamelijk waar, wat een soort van agressie is.

Genoemde risico's: Agressie wordt in relatie gebracht met 'onvoldoende socialisatie voor aankoop' ^(R1, R4, R13, R21), 'gebrek aan externe prikkels' ^(R5, R19) en 'overstimulatie' ^(R19, R21).

Blaffen

Acht respondenten zien blaffen ^(R6, R7, R9, R13, R16, R17, R18, R21). Respondent 18 valt op dat honden veel blaffen naar mensen of dingen die afwijkend uitzien, die de hond niet zo vaak heeft gezien, op bezoek en op drukke plekken. Bijvoorbeeld mensen met een petje, een fiets met fietstassen of paraplu's, et cetera. Respondent 21 ziet bij honden uit de malafide handel over het algemeen dat ze blafferig naar mensen zijn. Respondent 17 daarentegen ziet dat honden tijdens het passeren van andere honden blaffen. Respondent 7 en 9 zien blaffen in verband met visite, waaronder aandachtsblaffen ^(R7).

Drie respondenten zien meer blaffen ^(R2, R8, R14). Respondent 2 ziet het vooral in verband met visite of omdat honden in de tuin op iets reageren.

Genoemde risico's: Blaffen wordt in relatie gebracht met 'gebrek aan externe prikkels' ^(R9, R14, R18) en 'overstimulatie' ^(R6, R14).

Gebrek sociale vaardigheden met betrekking tot soortgenoten

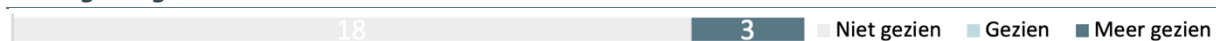

Twee respondenten zien een gebrek van sociale vaardigheden met betrekking tot soortgenoten. Respondent 18 ziet veel onzekerheid naar andere honden omdat honden sociaal gedrag niet geleerd hebben en niet weten hoe ze zich moeten gedragen. Respondent 20 vond de sociale vaardigheden voor de pandemie ook al niet zo goed.

Drie respondenten zien gebrek aan sociale vaardigheden met betrekking tot soortgenoten meer. Respondent 7 ziet daardoor meer incidenten tussen honden ontstaan. Respondent 14 ziet een groot verschil in gedrag omdat honden de omgang met soortgenoten niet geleerd hebben. Zo ziet respondent 19 door communicatieproblemen meer problemen met betrekking tot hond-hondgedrag.

Genoemde risico's: Gebrek aan sociale vaardigheden wordt in relatie gebracht met 'onvoldoende socialisatie voor aankoop' ^(R13) en 'gebrek aan externe prikkels' ^(R8, R14, R18, R20). Respondent 13 heeft het niet gezien maar geeft aan dat honden een gebrek aan sociale vaardigheden krijgen als ze te vroeg uit het nest worden gehaald.

Pubergedrag

Drie respondenten zien pubergedrag nu meer, wat zich uit in problemen zoals bijten, onzindelijk zijn, blaffen ^(R16) en bij de eigenaar opspringen ^(R13). Volgens respondent 9 zijn dit honden die geen grenzen kennen, die slecht opgevoed zijn en ook een stukje te weinig socialisatie gekregen hebben. Ze deed voor de pandemie heel veel gedragsconsulten (bij ernstige gedragsproblemen) en nu voornamelijk veel gedragsadviezen (bij minder ernstige, opvoedkundige problemen) voor puberhonden. Respondent 16 heeft de problemen ook al voor de lockdown gezien, maar minder. Pubergedrag blijkt geen "megagroot gedragsprobleem", maar mensen lopen er wel tegen aan ^(R13).

Genoemde risico's: Pubergedrag wordt in relatie gebracht met 'overstimulatie' ^(R16).

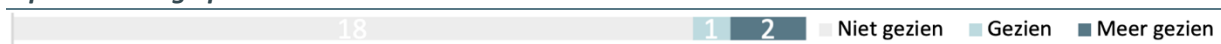

Trekken aan de lijn

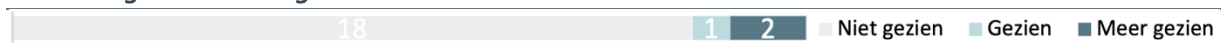

Vier respondenten zien dat honden aan de lijn trekken ^(R4, R11, R12, R17). Twee respondenten zien het bij pups en rekenen het tot normaal puppygedrag ^(R11, R17).

Twee respondenten zien trekken aan de lijn nu meer. Respondent 14 ziet het vooral bij pubers die de puppycursus gemist hebben. Respondent 19 valt het specifiek bij honden uit de malafide handel op welke de DOA tijdens de pandemie vaker voor herplaatsing kreeg.

Opvoedkundige problemen

Respondent 12 ziet slecht opgevoede honden, maar ze vond dit altijd al een probleem. Twee zien meer opvoedkundige problemen ^(R6, R9), zoals honden die geen grenzen kennen ^(R9).

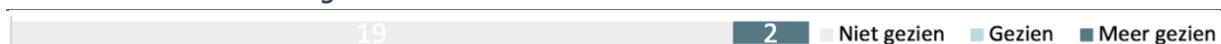
Overmatige baasbinding

Een respondent ziet overmatige baasbindingen bij honden uit de malafide handel. Ze zoeken in het algemeen meer steun bij de baas en blijven meer bij de baas ^(R21).

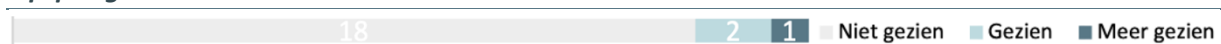
Twee respondenten zien meer overmatige baasbindingen. Zo ziet respondent 7 dat honden meer negatief naar aandacht vragen, bijvoorbeeld door aandachtsblaffen tijdens visite, omdat ze niet kunnen accepteren dat de baas met iets anders bezig is. Respondent 8 ziet dat de honden best ver gaan om aandacht te krijgen, zichzelf niet meer kunnen vermaken en over het algemeen onvoldoende zelfstandig zijn.

Genoemde risico's: Overmatige baasbinding wordt in relatie gebracht met 'onvoldoende socialisatie voor aankoop' ^(R21).

Geen aandacht voor de eigenaar

Twee respondenten zien vaker dat honden geen aandacht voor de baas hebben. Respondent 7 ziet dat ze ook honden andere honden fixeren. Hierdoor gebeuren sneller conflicten met honden omdat de honden als ze niet met de baas communiceren. Respondent 14 ziet bij pubers die de puppycursus gemist hebben dat ze geen aandacht voor de eigenaar hebben. Deze honden zijn meer bezig met de omgeving, hebben overal aandacht voor en kunnen niet negeren of selecteren, waardoor ze niet goed met de eigenaar samenwerken.

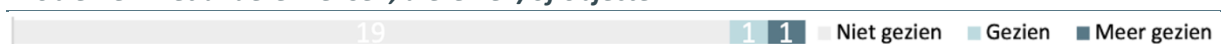
Opspringen

Twee respondenten zien opspringen ^(R7, R13).

Respondent 2 ziet meer opspringen bij visite.

Genoemde risico's: Opspringen wordt in relatie gebracht met 'overstimulatie' ⁽¹³⁾.

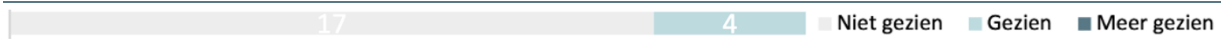
Problemen met andere mensen, dieren en/of objecten

Respondent 8 ziet dat honden met dieren in het algemeen problemen hebben.

Een respondent ziet dat honden meer problemen met roltrappen, liften, verkeer, fietsers en auto's hebben. Hij ziet dat honden daarvan onder de indruk zijn en zich met alles bemoeien ^(R14).

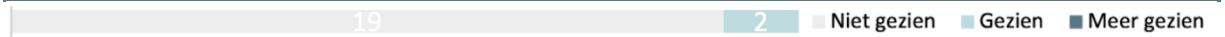

Puppygedrag

Vier respondenten zien puppygedrag ^(R10, R11, R12, R17). De respondenten zien problemen zoals puppybijten ^(R10), trekken aan de lijn, niet terugkomen bij de baas en opgewondenheid ^(R11). Deze vier respondenten hebben de problemen ook al voor de lockdown gezien.

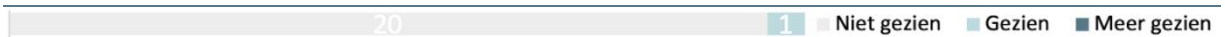
Onzindelijkheid

Twee respondenten zien onzindelijk zijn ^(R16, R18). Respondent 18 ziet dat drukke pups er langer over doen om zindelijk te worden omdat ze daardoor vergeten dat ze buiten ook moeten plassen.

Genoemde risico's: Onzindelijkheid wordt in relatie gebracht met 'overstimulatie' ⁽¹⁸⁾.

Niet terugkomen bij de baas

Respondent 11 ziet problemen met het terug komen bij de baas, wat voor haar normaal puppygedrag is.

3.3 Risico's op het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de pandemie

In dit hoofdstuk worden de uitspraken van de respondenten met betrekking tot de drie risico's op het ontstaan van gedragsproblemen uitgebreid weergegeven. In het hoofdstuk 'Gedragsproblemen tijdens de pandemie' werd per gedragsprobleem het onderliggende risico in relatie gebracht. Deze koppeling wordt in dit hoofdstuk ter overzichtelijkheid in Tabel 7 weergegeven. Verder worden de risico's beschreven, waarbij de uitspraken van de experts opgesplitst zijn in: een invloed van het risico zien, onzeker over de invloed zijn, en geen invloed zien.

In Tabel 7 is te zien hoe vaak de respondenten de waargenomen gedragsproblemen koppelen aan de drie risico's voor het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de pandemie. Dertien respondenten zien een invloed van onvoldoende socialisatie voor aankoop op het ontstaan van angst en tien respondenten zien een invloed van een gebrek aan externe prikkels op het ontstaan van angst. Verder zien negen respondenten ook een invloed van een gebrek aan externe prikkels op het ontstaan van problemen met visite, vijftien respondenten zien een invloed van overstimulatie op het ontstaan van druk gedrag en zeven respondenten zien een invloed van overstimulatie op het ontstaan van bijten.

Tabel 7: Koppeling van de gedragsproblemen aan de hoofdrisico's, baserend op interviews met 21 hondengedragsdeskundigen in de periode van 13 september tot 14 oktober 2021

		Risico's op het ontstaan van gedragsproblemen		
		Onvoldoende socialisatie voor aankoop (18/21 respondenten)	Gebrek aan externe prikkels (15/21 respondenten)	Overstimulatie (door het gezin) (16/21 respondenten)
Gedragsproblemen	Angst	13	10	--
	Niet alleen kunnen zijn	--	--	2
	Druk gedrag	3	--	15
	Problemen met visite	--	9	--
	Bijten	3	2	7
	Uitvallen/reactiviteit	--	2	--
	Agressie	4	2	2
	Blaffen	--	3	2
	Gebrek sociale vaardigheden	1	4	--
	Pubergedrag	--	--	1
	Overmatige Baasbinding	1	--	--
	Opspringen	--	--	1
	Onzindelijk	--	--	1

De samenvattingen van de interviewgegevens over de risico's op het ontstaan van gedragsproblemen zijn in de bijlagen te vinden (zie Bijlage VII: Samenvatting van de interviewgegevens over het risico onvoldoende socialisatie voor aankoop Bijlage VIII: Samenvatting van de interviewgegevens over het risico gebrek aan externe prikkels en Bijlage IX: Samenvatting van de interviewgegevens over het risico overstimulatie).

3.3.1 Onvoldoende socialisatie voor aankoop

Wel invloed

Achttien respondenten nemen onvoldoende socialisatie voor aankoop als risico voor het ontstaan van gedragsproblemen waar ^(R1, R2, R4, R5, R6, R7, R8, R9, R11, R12, R13, R14, R15, R17, R18, R19, R20, R21).

“De socialisatie is cruciaal om honden natuurlijk in de maatschappij te kunnen laten functioneren.”, aldus respondent 8. *“In de eerste acht weken moet een heel goede basis [socialisatie] gelegd worden en als die er niet is komt het tot problemen”* ^(R1).

De respondenten benadrukken het belang van de vroege socialisatie ^(R7, R8) en van de herkomst van bonafide fokkers ^(R7). Maar ook bij bonafide fokkers maakten pups tijdens de lockdown minder mee, omdat er geen mensen in huis ontvangen mochten worden. De socialisatieperiode werd daardoor niet gebruikt om de hond aan zo veel mogelijk prikkels te laten wennen ^(R5, R15). Zo kon respondent 15, die zelf ook fokker is, bepaalde dingen niet doen, zoals bijvoorbeeld de pupkopers uitnodigen om een *“puppyplayground”* te houden.

Bovendien geven tien respondenten aan dat ze meer honden zien die afkomstig zijn van malafide fokkers ^(R1, R2, R4, R5, R6, R7, R9, R12, R13, R14, R15, R18, R19). De vraag naar honden is over het algemeen groot, terwijl bonafide fokkers niet meer kunnen fokken dan ze deden ^(R9). Door het hondentekort zijn honden vaak van discutabele leeftijd en afkomst, en is hun voorgeschiedenis niet bekend ^(R8). Zo blijken er nu ook veel gelegenheidsfokkers te zijn, die met onstabiele honden fokken. Dit stelt respondent 9 vast tijdens de fertiliteitsbegeleiding in de dierenkliniek ^(R9). De DOA heeft verder meer honden uit de malafide handel ter herplaatsing gekregen dan in 2019. Respondent 19 heeft nog nooit zo veel aanvragen voor gedragstherapie voor buitenlandse honden gekregen als tijdens de pandemie. Pups uit de malafide handel groeien in inadequate omstandigheden op, wat het optreden van gedragsproblemen begunstigt. Deze pups zijn zo snel overprikkeld dat buiten wandelen soms al te veel is. Voor de eigenaren is het dan lastig om hen dit aan te leren. Daarom is respondent 13 van mening dat de socialisatie bij de fokker, naast onervaren eigenaren, de meest significantste factor voor het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de lockdown is.

Elke hond reageert anders op onvoldoende socialisatie in de eerste acht weken ^(R14), maar vooral angstig gedrag blijkt een vaak voorkomend gevolg te zijn ^(R1, R3, R4, R6, R7, R9, R10, R12, R13, R14, R18, R19, R21). Ook agressie ^(R1, R4, R13, R21), en druk gedrag ^(R15, R1, R13) worden als gevolg genoemd.

Verder blijken honden uit het buitenland, met name zwervhonden, zich moeilijk aan het leven in Nederland aan te passen ^(R5, R20). Ze leven op eens in een heel druk gezin en maatschappij, vooral als ze in een stad terechtkomen ^(R20). Echter, onvoldoende socialisatie is niet voor elke hond meteen dramatisch voor de rest van zijn leven ^(R12). Zo kan bij jonge pups vaak nog een deel van de problemen worden voorkomen ^(R18). Respondenten 6 en 21 vinden de invloed van onvoldoende socialisatie voor aankoop nu wel minder dan normaal, gekoppeld aan het feit dat pups tijdens de pandemie op een jongere leeftijd gehaald werden dan voor de pandemie. Eerder was het bij dit soort honden zo dat de eigenaren intensiever wilden socialiseren om angst te verminderen. Hierdoor ontstaat een onveilige hechting tussen hond en eigenaar, die tot agressie en problemen met alleen zijn kan lijden ^(R21).

Onzeker over invloed

Drie respondenten zijn onduidelijk of onzeker over de invloed van onvoldoende socialisatie voor aankoop op het ontstaan van gedragsproblemen ^(R3, R10, R16). Respondent 3 heeft iets meer angstige pups van onserieuze afkomst begeleid dan voor de pandemie, maar deze konden nog redelijk worden gevormd. Respondent 10 vindt dat malafide fokkers niet meer of minder gedaan hebben dan altijd al. Ook valt haar op dat de honden te jong en te vroeg uit het nest gehaald werden en, ondanks het feit dat er een lockdown was, meteen *“overexposed”* waren. De nieuwe eigenaren wilden meteen een puppycursus beginnen zonder dat er voor de pup gelegenheid was geweest om een veilige hechting met hen te krijgen. Respondent 16 ziet in ieder geval veel buitenlandse honden met hun eigen specifieke problematiek, maar die staat volgens haar los van de lockdown.

Geen invloed

Geen enkele respondent gaf aan dat ze geen invloed van onvoldoende socialisatie voor aankoop op het ontstaan van gedragsproblemen zien.

3.3.2 Gebrek aan externe prikkels

Wel invloed

Vijftien respondenten zien een invloed van een gebrek aan externe prikkels op het ontstaan van gedragsproblemen bij honden tijdens de pandemie^(R1, R4, R5, R6, R7, R8, R9, R14, R15, R16, R17, R18, R19, R20, R21).

“Je ziet nu de invloed van de eerste golf omdat mensen nergens naartoe kwamen. De hondjes die in de eerste lockdown aangeschaft zijn, zijn nu tussen de tien maanden en anderhalf jaar en die komen nu omdat ze nu een aantal problemen ervaren.”, aldus respondent 15.

Zes respondenten denken dat het vermijden van contacten tijdens de essentiële periode een groot risico is omdat honden de omgang met mensen niet leren^(R8, R9, R14, R16, R18, R19). Hierdoor zijn honden bang voor vreemde mensen^(R3, R4, R8, R18, R19, R20) en vreemde plekken^(R18), wat zich uit in blaffen^(R14, R18, R21) of agressief gedrag zoals weggagen en bijten van mensen^(R21).

Tien respondenten zien ook dat honden niet om kunnen gaan met visite omdat er tijdens de lockdown weinig mensen over de vloer komen^(R2, R4, R5, R6, R7, R9, R16, R18, R19, R21). Deze respondenten zien dat honden bang zijn voor visite, wat zich uit in blaffen of waken. Respondent 4 ziet vooral bij honden die beschermend van aard zijn, dat ze door het gebrek aan contacten binnen problemen krijgen.

Verder hebben honden ook niet veel contact gehad met andere soortgenoten, waardoor ze onvoldoende tot geen sociale vaardigheden opgedaan hebben^(R8, R14, R18, R20). Daarom hebben ze moeite met elkaar te communiceren; ze weten bijvoorbeeld niet hoe ze met elkaar moeten spelen, hoe een andere hond zijn grenzen aangeeft^(R20) en ontstaat er angstig gedrag^(R19).

Respondent 4 daarentegen is van mening dat er buiten geen gebrek aan contacten is, want eigenaren kunnen hun honden gewoon op afstand bij elkaar laten.

Pups zien tijdens de lockdown ook te weinig vreemde plekken omdat mensen nergens heen gaan^(R1, R7, R15, R16). *“Mensen waren beperkt tot hun eigen omgeving en de pups daarmee ook. In normale tijden gaat de puppy mee op visite of naar de stad, maar de stad was dicht en op visite mocht je niet. Dat hebben de honden allemaal gemist omdat ze samen met de eigenaar in een isolement zaten.”*^(R16)

Respondent 1 ziet, dat honden in de eigen omgeving op hun gemak zijn, maar op andere plekken kunnen ze zich dan wat minder aarden. Volgens respondent 16 komen de prikkels later dan veel sterker binnen en dit in combinatie met eigenaren, die niet weten hoe ze daarmee om moeten gaan, zorgt volgens haar voor probleemgedrag^(R16). Hoe langer honden niet leren met prikkels om te gaan, hoe moeilijker het wordt om het proces op gang te brengen^(R8).

Verder vinden zeven respondenten ook dat honden na de lockdown problemen met de drukte buiten krijgen, omdat de lockdown een prikkelarmere tijd was en de honden niet geleerd hebben met prikkels om te gaan^(R5, R8, R9, R14, R16, R19, R21). Volgens respondent 5 hoeft een prikkelarmere tijd niet per se een probleem te zijn, maar de overgang naar dat er weer veel gebeurt, wel. Hierdoor ontstaat angstig gedrag^(R8, R19), uitvalgedrag^(R8) en agressie naar mensen op straat^(R19). Respondent 14 neemt waar dat honden het lastig hebben met prikkels in een prikkelrijke omgeving te negeren, waardoor ze overal op reageren. Respondent 19 denkt dat de prikkelarmere tijd tijdens de lockdown een voordeel was voor onzekere honden omdat ze zich makkelijk konden handhaven op straat, omdat het zo rustig was. Respondent 4 denkt ook wel dat er minder prikkels waren, maar de plekken waren er wel, dus als eigenaren hun best hadden gedaan, hadden ze veel dingen kunnen opzoeken. Ze heeft zelf socialisatie trajecten begeleid, waarbij ze naar het treinstation, het busstation en naar de supermarkt gingen.

Elf respondenten vinden dat het gebrek aan begeleiding door hondenscholen een risico voor het ontstaan van gedragsproblemen is^(R1, R4, R5, R8, R13, R14, R16, R17, R19, R20, R21). Zo zien meerdere respondenten een achterstand bij pups die geen cursus gevolgd hebben; deze pups zijn minder goed gesocialiseerd.^(R1, R5, R14, R16) Het volgen van een cursus is vooral voor diegenen, die nog geen ervaring met honden hebben essentieel^(R1, R5, R17). Als je geen ervaring hebt *“dan moet je er wel zelf heel intensief mee bezig gaan, maar dat hebben mensen natuurlijk niet echt gedaan. Dan moet je al wel een gevorderd hondeneigenaar zijn.”*^(R5) Volgens respondent 4 zorgt het gebrek aan lessen ervoor dat mensen maar wat doen, omdat ze het niet weten, waardoor problemen kunnen ontstaan^(R21). Bovendien komt de pup als men naar de hondenschool gaat veel tegen, bijvoorbeeld autoritjes, contact met andere honden, geluiden en dingen; hij krijgt over het algemeen meer mee^(R5). Respondent 16 denkt dat de

honden die tijdens de pandemie op een latere leeftijd dan normaal (met vijf of zes maanden) naar haar komen en vervelend gedrag vertonen de puppycursus gemist hebben. De puberteit blijkt bij deze honden lastiger te zijn dan normaal. Na de puberteit komt de informatie uit de puppytijd normaal langzaam weer terug, wat nu voor veel honden niet geldt omdat ze deze basis niet hebben gehad ^(R16). Bij pups van acht of negen weken kan een probleem door bijsturen in een week bijna opgelost worden, maar tijdens de pandemie kon er aan een veel mensen geen advies gegeven worden ^(R16). Respondent 17 kreeg veel vragen over de socialisatie tijdens de lockdown en gaf haar klanten dan creatieve ideeën. Twee respondenten noemen ook dat veel eigenaren voor de pandemie al niet wisten wat socialisatie is en hoe het werkt. Volgens respondent 7 werden honden vaak aan te veel prikkels blootgesteld en overgesocialiseerd. Daarom was het volgens haar een voordeel dat er in het begin van de lockdown minder prikkels waren. Respondent 20 daarentegen vindt dat mensen voor de pandemie en nu ook, te weinig deden qua socialisatie, wat ze dan terugziet in het angstgedrag van honden naar andere soortgenoten.

Onzeker over invloed

Drie respondenten zijn onzeker over de invloed van een gebrek aan externe prikkels op het ontstaan van gedragsproblemen ^(R2, R3, R13). Twee respondenten maakten zich in het begin zorgen dat honden onvoldoende gesocialiseerd werden omdat er heel weinig prikkels waren, geen mensen over de vloer kwamen en mensen dachten dat ze niet naar de hondenschool konden ^(R2, R3). Respondent 2 maakt zich hierover nu minder zorgen omdat haar klanten aardig met socialisatie bezig zijn, wat volgens haar komt doordat ze een bepaalde, wat exclusievere doelgroep heeft, die vergelijkenderwijs meer voor een cursus kan betalen.

Respondent 3 vindt het gebrek aan externe prikkels nu meevallen. Ze heeft niet meer of minder schokkende dingen gezien dan voor de pandemie. Ze denkt dat het zelfs goed was dat er eerst minder prikkels waren en dat deze nu langzaam meer worden, zodat de pups gedoseerder kunnen leren omgaan met prikkels en ook de kans krijgen om te herstellen en te leren. Ze zag wel op een hondenshow dat jonge honden onder de twee jaar niet zo gewend waren aan heel veel prikkels en een beetje schrikkerig waren. Maar voor haar is dat dan niet meteen een gedragsprobleem als de hond het verder goed doet thuis; het is pas een probleem als de eigenaar er last van heeft. Volgens haar is het wel een uitdaging in welzijn.

Respondent 13 ziet een stukje achterstand bij honden die geen puppycursus konden doen, maar vindt het lastig om te zeggen of er op de langere termijn problemen gaan ontstaan. Veel van de honden zijn nog geen twee jaar oud en zitten volop in de puberteit. Ze denkt dat de problemen bij sommige honden weg zullen gaan ebben, waarbij er een stabielere, volwassene hond naar boven zal komen maar er zullen ook honden tussen zitten die dan toch een bepaalde achterstand opgelopen hebben, omdat ze de basis in het eerste half jaar onvoldoende hebben meegekregen.

Geen invloed

Drie respondenten zien geen invloed van een gebrek aan externe prikkels op het ontstaan van gedragsproblemen ^(R10, R11, R12). Respondent 11 en 12 vinden dat het bekend maken met externe prikkels en de socialisatie tijdens de lockdown gewoon kon doorgaan. De eigenaren gaan ook tijdens de lockdown met de hond naar buiten, waarbij de hond zijn buurt leert kennen en een heleboel andere honden en mensen op het losloopegebied tegenkomt. Volgens respondent 12 gaat het erom dat de hond in de puppyfase contact maakt met dingen die hij later in zijn leven ook tegenkomt. Men hoeft niet per se naar een winkelcentrum of naar een restaurant te gaan. Als dat niet kan, kan men alternatieven kiezen die erop lijken.

Respondent 10 vindt dat de lockdown voor veel mensen met een pup positief is geweest omdat de hond aan veel minder prikkels werd blootgesteld en veel gedoseerder kon wennen aan sociale situaties en sociale partners. Ze kan zich wel voorstellen dat het voor mensen op het platteland lastiger was, omdat je daar dan helemaal niemand meer tegenkomt.

3.3.3 Overstimulatie door het gezin

Wel Invloed

Zestien respondenten geven aan dat ze overstimulatie door het gezin als risico voor het ontstaan van gedragsproblemen waarnemen ^(R1, R2, R6, R7, R8, R9, R10, R11, R13, R14, R15, R16, R17, R18, R19, R21).

Hiervan vinden tien respondenten dat de honden onder andere te weinig rust en slaap krijgen omdat het hele gezin thuis is ^(R1, R6, R7, R8, R9, R11, R13, R16, R18, R19). Doordat hondeneigenaren niet naar werk of school gingen, hadden ze geen alledaags ritme en de hond dus evenmin, waardoor hij regelmatige rustpauzes miste ^(R13). Dat de kinderen de hele dag thuis waren heeft ook ertoe bijgedragen dat de honden de hele dag prikkels kregen waardoor ze niet tot rust konden komen ^(R8). Een hond moet regelmatige periodes hebben om zijn rust te kunnen pakken ^(R1, R7, R13), anders ontstaan problemen omdat hij het allemaal niet meer kan verwerken ^(R19).

Op een gegeven moment zijn pups over hun slaap heen en zijn zo “wild en woest” dat je ze eigenlijk niet meer rustig krijgt. Als dat de hele tijd door gaat ontstaan problemen zoals: er langer over doen voordat ze zindelijk worden (omdat ze buiten zo druk zijn dat ze vergeten te plassen), druk blijven, moeite hebben met kalmeren ^(R18), meer bijten, hyper gedrag, ^(R10, R18) en rijden ^(R10). Voor respondent 10 zijn deze gedragingen een teken voor overprikkeling. Volgens respondent 8 is overprikkeling bijna het woord van deze tijd, maar ze wil er voorzichtig mee zijn want het kan natuurlijk ook zijn dat er juist veel meer aandacht voor de concentratiespanne en de leercurve van de hond is. Overprikkeling blijkt volgens respondent 13 het grootste gedragsprobleem door overstimulatie zijn, hoewel het wel door een goede structuur en dagritme kan verdwijnen.

Eigenaren herkennen vaak ook niet dat een pup over zijn slaap heen is en denken dat die te veel energie heeft en deze kwijt moet ^(R6, R9, R11). Zo krijgt respondent 9 vragen of ze meer moeten wandelen, fietsen of sporten, terwijl het juist belangrijk is om de hond te leren te rusten en oefeningen te doen om te ontspannen. Ze heeft het gevoel dat mensen daar niks aan vinden omdat ze liever actief met de hond willen zijn ^(R9). Echter, door honden rust te geven, worden ze vaak minder blafferig of bijterig ^(R6). Verder worden honden beïnvloed door het feit dat iedereen op elkaars lip zit en meer spanning in het gezin ontstaat. Ze kunnen de stress niet handelen, waardoor ze escaleren en op gegeven moment ook agressie kunnen vertonen ⁽²¹⁾.

Respondent 9 neemt waar dat honden, met name honden die er al voor Covid-19 waren, sneller happen en respondent 7 had veel bijtincidenten met kinderen. De honden worden continu overvraagd en er wordt geen rekening gehouden met de persoonlijkheid en de behoefte van de hond. “Aan het eind van de dag is het emmertje erg vol en dan reageren ze”, zo respondent 7. Dit heeft ook ertoe te maken dat het lastig blijkt om kinderen bij te brengen dat een hond regels met zich meebrengt ⁽⁷⁾.

Respondent 17 krijgt wel vragen over overstimulatie maar de mensen die naar haar toe kwamen, konden ze wel richtlijnen ter verbetering geven, waardoor ze het risico vooral bij mensen ziet die geen begeleiding opzochten.

Ook de DOA ervaart overstimulatie al bij hun dagopvangklanten. Als mensen op tijd komen kan een gedragstherapeut met hele simpele tips helpen, maar als puberhonden met negen maanden overprikkeld zijn, wordt het steeds lastiger om het om te buigen ^(R19). Twee respondenten merken dat honden met problemen vaak al wat ouder zijn en richting puberteit zitten ^(R16, R18). Deze honden kunnen onder andere slecht rust pakken en vertonen vervelend gedrag. Respondent 18 zag overstimulatie tijdens de eerste lockdown een beetje, maar tijdens de tweede lockdown al minder omdat de kinderen toen deels alweer naar school gingen. Over het algemeen kon ze bij haar klanten overstimulatie goed voorkomen, waardoor ze weinig klanten met dit probleem heeft gehad. Bovendien is overstimulatie ook al voor de pandemie een algemeen probleem gebleken ^(R6, R11, R14).

Onzeker over invloed

Twee respondenten zijn onzeker over de invloed van overstimulatie door het gezin ^(R4, R5). Respondent 4 vraagt zich af of overstimulatie specifiek een lockdownprobleem is of een algemeen probleem van mensen met jonge kinderen, die normaal gesproken ook thuis zijn. Als je daar niet op inspeelt en begeleidt heb je ook onafhankelijk van een lockdown problemen. Ze kan zich voorstellen dat mensen zich gaan ergeren als kleine kinderen de hele dag thuis zijn. Stemverheffingen en spanningen in huis

krijgen dan een weerslag op de pup. Ze denkt dat het misschien wel wat erger zou kunnen zijn tijdens de lockdown, maar heeft het zelf niet gezien.

Respondent 5 merkt dat veel met de pups wordt gedaan. De routine die ontstaat als de kinderen op school zijn en de pup op die tijdstip zijn rusttijd heeft, gaat meestal vanzelf, maar niet als iedereen de hele tijd thuis is. Veel mensen hadden tijdens de lockdown een routine waarbij ze niet de hele tijd aandacht aan de hond konden besteden. Sommige hadden echter geen dagindeling en reageerden de hele tijd op de hond, waardoor hij een beetje verwend en een klittenbandhond werd die niet alleen of met een ander kan.

Geen invloed

Drie respondenten hebben geen invloed van overstimulatie door het gezin als risico voor het ontstaan van gedragsproblemen gezien ^(R3, R12, R20). Respondent 3 zag wel een nieuw probleem erbij komen wat ze eigenlijk niet kende en nog niet eerder heeft gezien, namelijk dat pups en jonge honden in huis hun rust niet kunnen vinden, omdat er continue iemand is. Ze heeft geen gedragsproblemen teruggekoppeld gekregen, maar is bang dat dit nog gaat komen, omdat de periode tussen de acht maanden en anderhalve jaar een moeilijke periode is waar sommige mensen net in of net tegen aan zitten. Respondent 20 heeft het zelf niet gezien maar kan het zich voorstellen, vooral als mensen niet helemaal thuis zijn in de hondentaal of überhaupt in honden en zich dan ook niet laten begeleiden.

3.3.4 Andere risico's op het ontstaan van gedragsproblemen

Naast de drie onderzochte risico's op het ontstaan van gedragsproblemen blijken nog andere risico's van belang te zijn, waarbij ook vaak een combinatie van verschillende risico's de oorzaak van een gedragsprobleem blijkt te zijn.

De andere risico's zijn onderverdeeld in twee categorieën 'eigenaar' en 'hond'. Onder categorie 'eigenaar' vallen diegene die ten eerste de eigenaar beïnvloeden en vervolgens de hond:

- Gebrek aan kennis van de eigenaar en de ondoordachte aanschaf van honden
- Mismatches en de hond-eigenaarbinding
- Onvoldoende begeleiding en gebrek aan training
- Onbetrouwbare stichtingen
- Covid-19 als excuus

Onder categorie 'hond' vallen de risico's welke directe invloed op de hond hebben zoals:

- De genetische aanleg en het ras
- Gezondheidsproblemen
- Traumatische ervaringen
- Hoger aantal honden

Verdere uitleg over deze risico's is te vinden in Bijlage IV: Andere risico's op het ontstaan van gedragsproblemen

3.4 Aanbevelingen aan hondeneigenaren om problemen te voorkomen in toekomstige vergelijkbare situaties

Volgens de respondenten helpen de volgende aanbevelingen hondeneigenaren de risico's op het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de pandemie te voorkomen. Aangezien er behalve 'gebrek aan prikkels', 'overstimulatie' en 'onvoldoende socialisatie voor aankoop' nog andere risico's genoemd werden, zijn ook een paar algemene tips van de hondengedragsdeskundigen opgenomen. De samenvatting van de interviewgegevens over de aanbevelingen is in Bijlage XI: Samenvatting van de interviewgegevens over de aanbevelingen van hondengedragsdeskundigen aan hondeneigenaren te vinden.

3.4.1 Algemeen:

Vorbereiding is belangrijk voordat een hond aangeschaft wordt. Vooraf informeren en goed erover nadenken is van belang ^(R1, R12, R13, R14, R17). Dit houdt in:

- Goed erover nadenken waarom er nu de wens voor een hond is. Omdat er nu tijd voor is, mag niet de enige reden zijn om een hond aan te schaffen ^(R9); een lockdown is tijdelijk, maar een hond gaat 10-15 jaar mee ^(R13, R21)
- Goed erover nadenken wat het inhoudt om een hond te hebben ^(R6), wat men bereid is om te investeren qua tijd en energie ^(R3), wat men van een hond verwacht ^(R3, R12), of de woonsituatie geschikt is ^(R5, R6, R9, R19) en of aan de behoeftes van de hond kan worden voldaan ^(R20)
- Actuele boeken lezen over het houden van honden ^(R6, R7, R13, R14)
- Realiseren dat men een hond alles moet aanleren net zoals bij een kind en zich bewust maken over het belang van de socialisatie periode
- Goed uitzoeken welke type hond en welke hondenras bij de gezinssituatie past ^(R6, R12, R21) (eventueel via een adviesgesprek bij een hondenschool) ^(R2, R6, R17)
- Een hond kiezen waarmee een band is en niet kiezen op basis van beschikbaarheid of het uiterlijk ^(R12, R21)
- Begeleiding zoeken voordat de pup in het huis komt: (In ieder geval) in de eerste periode persoonlijk laten begeleiden ^(R17)
- Regelmatig training om problemen te voorkomen ^(R14, R8, R16)
- Een hondenschool zoeken die op een positieve manier en met nieuwe methodes traint ^(R12)
- Bij problemen beter te snel hulp van een professional zoeken dan te laat ^(R4, R8, R13, R20)
- Bij voorkeur voor 'face to face' begeleiding kiezen (individueel of groepsles), onlinebegeleiding is vooral handig om theorie op te doen ^(R4, R13, R16, R20)
- Voor een privéles kiezen als er geen groepslessen zijn. Soms is één les voldoende om inzicht te krijgen in het gedrag van de hond en te begrijpen waarom hij iets doet. Hierdoor kan men al veel problemen zelf inschatten en zelf oplossen ^(R13)
- Beslissen welke regels de hele familie belangrijk vindt en consistent ermee zijn (niet op de bank en aan de tafel zitten, geen vreemde mensen begroeten, et cetera) ^(R7)
- Vroegtijdig en door kleine stappen de hond leren om alleen te zijn. Hierdoor wordt de zelfstandigheid getraind ^(R18) en kan verlatingsangst worden voorkomen ^(R1, R4, R5, R13, R19)

3.4.2 Overstimulatie

De volgende tips helpen om overstimulatie bij de pup te voorkomen:

- Ervoor zorgen dat de hond in totaal 16 tot 18 uur rust krijgt ^(R1, R2, R11, R13) en ook altijd na het eten en na het wandelen laten rusten ^(R11)
- De hond een veilige rustplek bieden (ook onderweg), niet op een doorgang langs een gang of deur ^(R2, R1) waar de hond met rust gelaten wordt tijdens het slapen ^(R12)
- Ouders moeten er tijdens de interactie tussen kinderen en hond bovenop zitten ^(R2), de hond zijn grenzen aangeven ^(R4), waaronder niet onbepaald met kinderen interageren ^(R13) en kinderen en honden nooit alleen laten ^(R4)
- Kinderen regels geven over de omgang met de hond: niet tegen de hond laten aankruipen ^(R4) en de hond met rust laten als hij rust of slaapt ^(R2, R4, R12)

- Structuur en routine zijn belangrijk: duidelijke regels opstellen zodat er een structuur opgebouwd wordt ^(R11, R13, R18)

3.4.3 Onvoldoende socialisatie voor aankoop

De eigenaar kan niet beïnvloeden of de hond voor aankoop voldoende gesocialiseerd wordt, maar hij kan wel op de herkomst van de hond letten. Dit houdt in:

- Bij een bonafide fokker kopen, die de klant wil begeleiden en helpen ^(R4, R15)
- Informeren over malafide handel en daar niet kopen; niet intrappen in leuke teksten op Marktplaats ^(R5, R16)
- Geduld en voorbereiding zijn belangrijk: niet zomaar iets aanschaffen ^(R3, R8, R13, R21): Op een goede pup moet men langer wachten, alles wat snel te krijgen is, via Marktplaats of dergelijke, is vaak een hond uit de malafide handel. Door lang te wachten, neemt de kans toe dat het een gezonde, fijne en stabiele hond is ^(R3, R10)
- Voor het kiezen van een buitenlandse hond goed bedenken dat men de socialisatiefase mist, want honden mogen pas met vijftien weken naar Nederland gehaald worden. En dan maakt het niet uit of het om een rashond bij een fokker of een straathond gaat ^(R5)
- Bij fokkers op bezoek gaan om te checken of ze verstand van het fokken hebben, weten hoe ze een nestje moeten opvoeden ^(R1) en socialiseren ^(R13)

3.4.4 Gebrek aan externe prikkels

Om een gebrek aan prikkels te voorkomen tijdens een lockdown is het belangrijk dat de hond in contact komt met dingen die hij later in zijn leven ook tegen zal komen ^(R12). Hierbij is het van belang om creatiever om te gaan met de mogelijkheden die er wel zijn en de grenzen van de regels opzoeken ^(R18):

- Fysiek contact en het zintuig voelen is niet altijd noodzakelijk om honden te socialiseren: ruiken, iets zien en horen is ook al ermee in contact komen ^(R10)
- Socialisatie kan ook thuis plaats vinden: de hond gekke voorwerpen laten zien ^(R3), gebruik maken van video-, tv- en geluid opnames ^(R10, R18)
- Met de hond in de auto ergens naar toe gaan om hem te wennen aan het auto rijden ^(R1, R4, R10)
- Af en toe expres visite uitnodigen als het kan ^(R2, R4, R10) zodat de hond goede ervaringen opdoet met mensen die op zijn territorium komen en leert ermee om te gaan ^(R4, R5)
- De pup meenemen op bezoek ergens heen ^(R1)
- Een behapbaar schema van activiteiten voor de pup maken (socialisatieprogramma) ^(R7, R15)
- De hond actief bij prikkels brengen ^(R6, R5, R7) zodat hij na een lockdown in het normale mee kan; ook al zijn er misschien minder mensen, het zijn toch indrukken ^(R20)
- Op een leuke manier en in korte periodes trainen ^(R7)
- Bij een openbare plek (park, bos) op afstand socialiseren, ervoor zorgen dat de prikkels niet te heftig zijn en de hond laten kijken naar de omgeving. Bij alle nieuwe prikkels belonen om de associatie te leggen dat nieuwe dingen goed zijn. Niet wachten totdat de hond opgewonden of geschrokken is geraakt, dan zijn de prikkels te dichtbij ^(R17). De hond daardoor leren dat hij andere honden ook kan negeren ^(R5)
- Genoeg contact met soortgenoten bieden om sociale vaardigheden te leren ^(R5, R18, R4, R2), bijvoorbeeld door de hond op een hondenspeelveld met een relaxte, sociale hond te laten spelen ^(R4), of met mensen in de omgeving afspreken voor speeldates met de honden en af en toe elkaars honden voor een paar uurtjes nemen ^(R18).
- Als bepaalde plekken dicht zijn, iets doen wat erop lijkt door de setting na te bootsen ^(R12, R17). Zo kan de hond oefenen in rust opbouwen. Bijvoorbeeld als de restaurants dicht zijn, met een groepje mensen aan de tuintafel gaan zitten en doen of men in een restaurant is, door anders te zitten dan normaal, de hond aan de lijn op zijn kleedje te laten liggen en hem te belonen; dit voor vijftien tot dertig minuten oefenen ^(R17)
- Niet meer doen dan in een niet Covid-19 tijd ^(R6), prikkels gedoseerd aanbieden en rustdagen inplannen, zodat de hond de nieuwe indrukken kan verwerken ^(R4, R20, R1)
- De hond anderhalve jaar lang gedoseerd aan prikkels laten wennen en deze herbevestigen om een stabiele en evenwichtige hond te krijgen ^(R6, R20)

4 Discussie

4.1 Methode discussie

In dit hoofdstuk worden aspecten van de gebruikte methoden beschreven, die de resultaten van dit onderzoek beïnvloed kunnen hebben. Voor de duidelijkheid wordt het tijdstip, de onderzoekspopulatie, de aanpak van de interviews en het gebruikte analyseprogramma apart besproken.

Tijdstip

Het tijdstip van het onderzoek kan invloed op de resultaten hebben omdat de honden die ten tijde van de lockdowns werden aangeschaft nog niet volwassen zijn, waardoor de invloed van de puberteit nog niet beëindigd is. Gezien het feit dat er tijdens de puberteit gedragsveranderingen, zoals onder andere schrikachtigheid, prikkelbaarheid of agressie kunnen ontstaan, kan dit ook de waargenomen gedragsproblemen hebben beïnvloed (Nitzschner, 2021, p.158).

Onderzoekspopulatie

Hoewel er vooraf criteria voor de keuze van respondenten zijn opgesteld, is er een criterium waaraan niet werd gedacht: het zou ook belangrijk zijn om erop te letten dat respondenten ook al voor de lockdown in hetzelfde beroep werkzaam zijn geweest. Zo was respondent 8 destijds pas net in opleiding en daarom nog niet werkzaam als gedragstherapeut, waardoor ze de problemen voor en tijdens de lockdown niet goed kon vergelijken.

Verder is het mogelijk dat er een verschil bestaat tussen de waarnemingen van gedragsproblemen door gedragstherapeuten en die door kynologisch instructeurs, omdat in dit onderzoek geen onderscheid tussen de respondenten werd aangebracht. Zo zouden de waarnemingen tussen de twee beroepsgroepen kunnen verschillen, omdat gedragstherapeuten over het algemeen meer met gedragsproblemen te maken hebben dan kynologisch instructeurs, die zich op het trainen en opvoeden van honden richten. Verder kunnen waarnemingen tussen landelijke en stedelijke gebieden verschillen omdat in steden meer mensen en honden op een kleinere oppervlakte leven en er meer prikkels zijn. Ook tussen de soorten hondenscholen kunnen de waarnemingen verschillen. Zo onderscheidt een commerciële hondenschool zich in die zin van een kynologenclub dat ze een hogere prijs kunnen vragen en daardoor een iets exclusievere doelgroep hebben. Bij een exclusievere doelgroep is te verwachten dat ze meer engagement tonen tijdens het trainen van de pup.

Interviews

Het nadeel van online interviews was dat de non-verbale informatie minder goed kon worden gezien door de camera dan in het echt. Ook werden twee interviews op verzoek van de betreffende respondenten zonder camera gehouden, wat de non-verbale communicatie nog moeilijker maakte. Daarnaast ontstonden er tijdens de interviews af en toe problemen met de internetverbinding, waardoor de respondenten of de onderzoekers tussentijds wegvielen. Ook was de thuissituatie van de respondenten wel eens afleidend, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van het gezin of huisdieren, waardoor ze soms de draad kwijtraakten.

Soms gebeurde het dat respondenten een vraag niet goed begrepen en er niet voldoende werd doorgevraagd, waardoor het bij sommigen onduidelijk was of ze bijvoorbeeld een invloed van een risico zien of niet^(R5, R15). Dit werd in de resultaten meegenomen om geen verkeerd beeld te geven.

Afhankelijk van de opgedane kennis van voorgaande interviews bleek de manier van doorvragen te veranderen. Zo bleek met het stijgende aantal gehouden interviews ook het gevaar te stijgen om sturende vragen te stellen en minder door te vragen. Dit komt doordat het in het begin van de interviews nog onduidelijk was welke antwoorden van de respondenten te verwachten waren en er tegen het einde van de interviews al een duidelijker beeld van de situatie bestond.

Ook werd in dit onderzoek niet specifiek naar positieve invloeden van de pandemie en de lockdown op het gedrag van jonge honden gevraagd. Het zou dus kunnen zijn dat er nog meer respondenten zijn, die een positieve invloed hebben gezien, maar dat het niet ter sprake is gekomen.

Tijdens de interviews noemden sommige respondenten gedragsproblemen die hun collega's opvielen. Aangezien het hierbij onduidelijk was of de respondent het zelf ook zag of alleen maar de collega, werden ze in de analyse niet meegenomen om geen vertekend beeld te creëren. Ook werd tijdens de interviews naar 'de meest' geziene gedragsproblemen gevraagd, wat in de theorie goede antwoorden oplevert, maar veel respondenten gaven tijdens het gesprek aan dat ze gedragsproblemen 'veel zien' of alleen maar 'zien'. Tijdens het gesprek leken het goede antwoorden te zijn en pas tijdens het verwerken van de data viel op dat het af en toe moeilijk was om een goede indeling op te stellen. Hoewel een duidelijke indeling en presentatie van de resultaten mogelijk was, zou het van voordeel geweest zijn als de respondent naar een duidelijke indeling in 'gezien' en 'meer gezien' was gevraagd. Dit zou de analyse helderder maken.

Verder bleken naast de onderzochte risico's nog meer risico's van belang te zijn, waardoor er nog andere risico's met betrekking tot hond en eigenaar werden meegenomen in het onderzoek. Aangezien deze tijdens het interviewproces tevoorschijn zijn gekomen, konden de respondenten niet over alle andere risico's worden bevraagd. Om die reden werden ze, in tegenstelling tot de drie hooftrisico's, niet aan de gedragsproblemen gekoppeld.

Analyse

Daarnaast werd geen nulmeting gedaan. Hoewel er naar de meest voorkomende gedragsproblemen voor de lockdown werd gevraagd, kan het zijn dat het antwoord niet volledig of correct is, omdat respondenten zich het verkeerd of helemaal niet konden herinneren (Baarda, 2020, p.149). Echter, voor dit onderzoek was de vorm van een kwalitatief onderzoek juist van voordeel om een ruim beeld van de situatie te krijgen. Bovendien werden de uitspraken van de respondenten gestaafd door de literatuurstudie. Een vergelijking tussen de meest voorkomende gedragsproblemen van voor en tijdens de pandemie is daarom ten dele mogelijk. Hoewel er geen nulmeting is, bieden de resultaten namelijk wel inzicht in de gedragsproblemen voor de pandemie, waardoor een verschuiving van gedragsproblemen door de pandemie kan worden ingeschat. Daarnaast zeiden de meeste respondenten dat gedragsproblemen nu 'meer' voorkomen, wat voor zichzelf spreekt en waardoor geen directe vergelijking met de lijst van voor de pandemie nodig is.

Analyseprogramma

Hoewel het computerprogramma MAXQDA het systematisch werken heeft bevorderd, heeft het tijdens het verwerken van de resultaten tot tijdverlies geleid. De mogelijkheid om met meerdere mensen aan hetzelfde bestand te werken en de data vervolgens in een bestand te importeren bestaat wel, maar werkte niet elke keer. Vooral tijdens het samenvoegen van de summaries en memo's traden complicaties op. Dit heeft het gevolg dat veel werkstappen herhaald moesten worden of data manueel moesten worden overgenomen.

Overdraagbaarheid

Omdat het onderzoek niet kwantitatief van aard is, kunnen de uitspraken niet statistisch gegeneraliseerd worden. Wel kunnen de resultaten inhoudelijk gegeneraliseerd worden, omdat er veel overeenkomsten in de uitspraken van de respondenten zijn, waardoor er wel een indicatie bestaat voor de overdraagbaarheid van dit onderzoek naar soortgelijke onderzoeken. (Swaen & Merkus, 2014)

4.2 Resultaten discussie

In dit hoofdstuk worden de resultaten gekoppeld aan de aanleiding vanuit de media en worden de opvallendste resultaten besproken. Verder worden de resultaten met soortgelijke onderzoeken vergeleken.

Toename in gedragsproblemen

Uit dit onderzoek blijkt dat bepaalde gedragsproblemen vaker voorkomen tijdens de pandemie. Dit zijn: angst, niet alleen kunnen zijn, druk gedrag, problemen met visite, bijten, uitvallen, agressie, blaffen, gebrek aan sociale vaardigheden en pubergedrag. De respondenten baseren de uitspraak over de toename van gedragsprobleem onder andere daarop dat ze meer aanvragen krijgen voor begeleiding, waardoor ze ook deels langere wachtlijsten hebben dan normaal, in totaal meer klanten moeten bedienen en het doorverwijzen naar collega's lastiger lijkt te zijn op het moment.

De bevindingen van dit onderzoek zijn deels vergelijkbaar met de resultaten uit andere onderzoeken (DogsTrust, 2020; Holland et al., 2021; Bowen et al., 2020). Zo zijn onder andere problemen met visite, een gebrek aan sociale vaardigheden, en problemen met niet alleen kunnen zijn door deze onderzoeken niet gevonden (Bowen et al., 2020; Holland et al., 2021; DogsTrust, 2020). Aangezien deze onderzoeken tijdens de eerste lockdown uitgevoerd zijn, waarbij de pandemie nog niet lang gaande was, is het niet verassend dat toen nog niet alle gedragsproblemen gesignaleerd werden, die door dit onderzoek aangetoond worden. Het is namelijk aannemelijk, dat deze problemen zich gedurende maanden van 'social distancing' hebben ontwikkeld en dat de problemen daarom tijdens de eerste lockdown nog niet naar bovenkwamen. Bowen et al. (2020) merkten wel op dat er tijdens de lockdown een toename aan honden was die prikkelbaarder, nerveuzer en meer aandachtzoekend waren. Gebaseerd op deze toename werd van hen aangenomen dat deze honden slechter kunnen omgaan met de lockdown situatie, wat bij voortdurende lockdown of door een verkeerde aanpak van de eigenaren tot andere problemen kan leiden. Bovendien is het belangrijk om te weten dat de onderzoeken van DogsTrust (2020), Holland et al. (2021) en Bowen et al. (2020) zich niet alleen op jonge honden richten, die pas tijdens de pandemie zijn aangeschaft. Het is aannemelijk dat de invloed van het 'social distancing' voor honden die nog in de socialisatie- of juveniele fase zijn, groter zou zijn dan voor volwassene honden, aangezien deze cruciale fasen bepalend zijn voor de rest van het leven (Case, 2005, p.150; Landsberg et al., 2013, p.15).

Problemen met visite, gebrek aan sociale vaardigheden en niet alleen kunnen zijn: Deze problemen zijn tijdens de pandemie door de respondenten meer waargenomen, terwijl Bowen et al. (2020), Holland et al. (2021) en Dogs Trust (2020) ze niet waarnamen. Wel constateren alle drie genoemde onderzoeken een toename aan aandachtzoekend gedrag, wat erop wijst dat honden problemen met alleen zijn zouden hebben. Ook blijkt uit onderzoek dat veel eigenaars zich er zorgen over maakten hoe hun hond zich zou aanpassen aan het alleen gelaten worden na de lockdown. Desalniettemin werd 'alleen zijn' meestal niet geoefend (Bowen et al., 2020). Ook meerdere respondenten zagen dat veel eigenaren alleen thuis zijn niet voldoende geoefend hebben.

DogsTrust (2020) stelt ook dat slechts enkele pups tijdens de lockdown een ander huis hebben bezocht of bezoek in hun eigen huis hebben gehad, wat een aanwijzing voor het ontstaan van problemen met visite is omdat ze het niet leerden kennen. De respondenten bevestigen deze aanwijzing.

Een probleem dat in het oog springt omdat het niet als een van de meest voorkomende problemen wordt genoemd, maar wel meer voorkomt tijdens de pandemie, is een gebrek aan sociale vaardigheden. Aangezien hondeneigenaren contacten met andere mensen en hiermee ook met andere honden grotendeels hebben vermeden, lijkt een verslechtering aan sociale vaardigheden een logisch gevolg. Ook Holland et al. (2021) concludeerde dat honden tijdens de lockdown dagelijks minder honden hebben ontmoet dan voor de pandemie, wat erop wijst dat de sociale vaardigheden minder goed konden worden ontwikkeld of in stand gehouden.

Angst en agressie: Angst, in zijn algemeenheid al vaak gezien (Landsberg et al., 2013, p.6), wordt in toenemende mate gezien tijdens de pandemie. Ook Dogs Trust (2020) en Bowen et al. (2020)

constateerden een toename van angstig gedrag, waarbij de eerstgenoemde angst vooral opmerkt in verband met benaderd worden en de laatstgenoemde vooral in verband met harde of onverwachte geluiden. Holland et al. (2021) rapporteren wel een toename van angst en frustratie tijdens de eerste lockdown, maar deze problemen bleven toch relatief zeldzaam onder hun totale onderzoekspopulatie. Dit is door het vroege tijdstip van het onderzoek, in het begin van de pandemie, te verklaren.

Terwijl blijkt dat agressie, een van de meest voorkomende gedragsproblemen bij honden überhaupt (Landsberg et al., 2013, p.6), tijdens de pandemie ook vaker voorkomt, wordt het door de respondenten wel minder vaak genoemd dan angst. Echter, agressie kan zich door een aantal gedragingen zoals bijten, blaffen of uitvallen uiten, welke tijdens de lockdown ook meer zijn voorgekomen. Aangezien er veel gedragsproblemen door angst aangewakkerd worden en er vaak ook een samenhang tussen angst en agressie is (Landsberg et al., 2013, p.181-182; Nitzschner, 2021, p.90), is het verontrustend dat er een verhoogd aantal aan angstige honden blijkt te zijn.

Bijten, uitvallen, blaffen: Volgens DogsTrust (2020) meldden eigenaars tijdens de lockdown een kleine toename van snauwen of bijten tijdens het spelen of wanneer ze door kinderen werden vastgepakt. Ook volgens Dixon & Mistry (2020) zijn er sinds het begin van de pandemie drie keer zo veel bijtincidenten geregistreerd, waarbij kinderen het vaakst de slachtoffers zijn. Dit is verontrustend omdat het een ernstige bedreiging voor de veiligheid van kinderen is.

Een verhoogd optreden van blaffen werd ook door Bowen et al. (2020) en DogsTrust (2020) vastgesteld. De laatstgenoemde constateert blaffen als een vorm van aandachtzoekend gedrag. Ook twee hondengedragsdeskundigen zien aandachtzoekend gedrag, maar dit werd in verband met een overmatige baasbinding genoemd. Ook Holland et al. (2021) zien dat honden meer blaffen als ze alleen gelaten worden, wat erop wijst dat ze problemen met alleen blijven hebben. Het zou ook kunnen zijn dat blaffen alleen meer wordt waargenomen dan normaal omdat eigenaren meer thuis zijn en het horen (Bowen et al., 2020).

Druk gedrag: Ook uit onderzoek van Bowen et al. (2020) blijkt dat eigenaren een toename aan nerveus en prikkelbaar gedrag zien. Dit zou zich in druk gedrag of in slecht rust vinden, kunnen uiten, wat de respondenten meer waargenomen hebben tijdens de pandemie.

Pubergedrag: Het zou kunnen zijn dat een toename hieraan ermee te verklaren is dat eigenaren meer thuis zijn en het gedrag meer opvalt. Volgens respondent 13 blijken mensen zich vaker te irriteren aan het gedrag van hun puberhond, waaronder opspringen of bijten, waardoor ze hulp van een deskundige zoeken. Een toename van problematisch pubergedrag kan ook worden verklaard door het feit dat veel honden ten tijde van het onderzoek in de puberteit waren. In deze fase treden namelijk sowieso vaak gedragsveranderingen op (Nitzschner, 2021, p.158).

Overige problemen: Er worden ook nog andere gedragsproblemen genoemd, die tijdens de pandemie meer voorkomen, maar ze werden maar door een of twee respondenten genoemd, waardoor het onduidelijk is of ze echt meer voorkomen. Hierbij gaat het vooral om opvoedkundige problemen zoals trekken aan de lijn, vervelend puppygedrag en geen aandacht voor de eigenaar.

Ook is het opvallend dat puppygedrag voor de pandemie een van de meest voorkomende problemen was, terwijl het tijdens de pandemie weinig gezien werd. Aangezien de helft van de respondenten kynologisch instructeur is, welke zich op de basisopvoeding van pups focust, is het verassend dat er zo veel problemen zijn opgevallen waarvan hondeneigenaren tijdens de pandemie meer last hebben. Dit wijst erop dat er tijdens de pandemie inderdaad meer problemen zijn.

Risico's

De drie risico's, lijken alle van grote invloed te zijn op het ontstaan van de genoemde gedragsproblemen.

Onvoldoende socialisatie voor aankoop: Meerdere respondenten geven aan dat ze het gevoel hebben meer honden te zien, die afkomstig zijn van malafide fokkers, waar de pup onvoldoende gesocialiseerd

werd. Ze leiden dit onder andere af uit gesprekken met de eigenaar over de herkomst van de pup, of herkennen het aan het uiterlijk en het gedrag van de pup. Omdat de respondenten meestal naar de herkomst van een pup moeten gissen, kan een toename door dit onderzoek niet met zekerheid worden bevestigd. Wel blijkt uit een onderzoek van 'Deutscher Tierschutzbund', dat de illegale handel in honden in 2020 extreme proporties heeft aangenomen. Dit is te wijten aan een discrepantie tussen de grote, onervulbare vraag naar honden van legale fokkers en het aanbod van malafide fokkers. (Deutscher Tierschutzbund e. V., 2021) Ook zijn er volgens Packer et al. (2021) aanwijzingen dat mensen tijdens de pandemie minder kritisch zijn tijdens het kopen van een pup en dat er vaker pups van malafide fokkers gekocht worden dan voor de pandemie. Het gestegen aantal pups dat voor de aankoop onvoldoende gesocialiseerd is, is volgens de respondenten een verklaring voor het verhoogd optreden van angstige honden, wat ook door de literatuur wordt bevestigd (McMillan et al., 2011). Ook een verhoogd optreden van een gebrek aan sociale vaardigheden zou onder andere door de herkomst van malafide fokkers kunnen komen, aangezien pups die te vroeg uit het nest gehaald worden vaak niet geleerd hebben hoe ze met soortgenoten moeten communiceren en interageren (Case, 2005, p.150).

Gebrek aan externe prikkels: Gezien het feit dat angst voor honden, onbekende mensen en andere prikkels in verband gebracht wordt met een slechte socialisatie tijdens de puppytijd (Case, 2005, p. 153), lijkt het logisch dat een gebrek aan prikkels tijdens de lockdown vooral aan angst wordt gekoppeld. Verder kunnen ook problemen met visite goed in verband worden gebracht met dit risico, aangezien mensen veel minder visite ontvingen en honden de omgang ermee niet hebben geleerd (DogsTrust, 2020). Een gebrek aan sociale vaardigheden, wat de respondenten ook aan dit risico koppelen, aangezien honden niet weten hoe ze met elkaar moeten communiceren en hoe ze zich moeten gedragen, kan tot incidenten tussen honden leiden ^(R7).

Uit onderzoek blijkt dat eigenaren wel de kennis over het belang van socialisatie, maar niet de mogelijkheid of de motivatie hadden om de gedragsproblemen van hun hond aan te pakken en te voorkomen (Holland et al, 2021). Het blijkt dan ook dat het gebrek aan begeleiding van deskundigen hierbij een groot rol speelt, aangezien veel eigenaren volgens de respondenten niet goed wisten hoe ze een hond tijdens de pandemie goed kunnen socialiseren. Ook volgens Holland et al. (2021) vonden eigenaren de socialisatie vanwege 'social distancing' moeilijker. Volgens de gedragsdeskundigen is het socialiseren ook tijdens een lockdown mogelijk, maar het vraagt om een creatievere omgang met de mogelijkheden die er wel zijn.

Overstimulatie: Meerdere respondenten zien dat honden tijdens de pandemie een gebrek aan slaap en rust hebben. Gezien het feit dat voldoende slaap en rust voor pups essentieel is, is het niet verrassend dat gedragsproblemen zoals druk gedrag en bijten door de respondenten veel met overstimulatie in relatie worden gebracht (Gaus, 2012, p.21; LICG, z.d.-c). Ook al noemden de respondenten de term 'soort overschrijdende empathie' niet, wordt erop gewezen dat honden door de stress van de eigenaar tijdens de lockdown situatie negatief beïnvloed worden (Huber, Barber, Farago, Müller & Huber, 2017). Ook een toename van snauwen of bijten tijdens het spelen of tijdens het vastgepakt worden door kinderen, zoals DogsTrust (2020) heeft aangetoond, kan op overstimulatie wijzen, omdat veel respondenten een verband tussen overstimulatie en bijten zien. Enkele respondenten geven ook aan, dat de term 'overprikkeldheid', vooral tijdens de pandemie, te snel gebruikt wordt en dat niet iedere drukke hond overprikkeld is. Volgens een respondent kan druk gedrag ook door onderstimulatie ontstaan ^(R2), maar op basis van de grote overeenkomsten in de antwoorden van de respondenten, lijkt overstimulatie ten tijde van de lockdown een groter rol te spelen.

Andere risico's: Het valt ook op dat er meer risico's genoemd worden dan de drie waarop er in dit onderzoek vooral gefocust werd. Het is wel lastig te concluderen welke gedragsproblemen door welk risico zijn ontstaan, aangezien veel van de risico's elkaar beïnvloeden of het vaak ook een combinatie kan zijn. Het is ook waarschijnlijk dat onvoldoende kennis en ondoordachte aanschaf vaak ten grondslag liggen aan andere risico's voor het ontstaan van gedragsproblemen. Kennis heeft invloed op

alle keuzes die een hondeneigenaar maakt, van de herkomst van de hond tot aan de manier van socialiseren en opvoeden. Door een gebrek aan kennis kunnen er verkeerde keuzes gemaakt worden, bijvoorbeeld het aanschaffen van een hond van een malafide fokker of het onderschatten van het belang van de socialisatiefase, waardoor het risico op het ontstaan van gedragsproblemen bestaat. Meerdere respondenten wijzen hierop en ook Packer et al. (2021) toont aan dat pandemiepuppy-eigenaren vaker voor het eerst hondeneigenaren zijn, waarbij een op tien eigenaren de aankoop van een puppy voor de pandemie niet had overwogen en bijna de helft van de eigenaren geen onderzoek deden voordat ze een pup kochten.

Niet alleen negatief

Wat ook opvalt, is dat sommige respondenten positieve invloeden van de pandemie zien. Sommige respondenten vinden het beter dat honden aan minder prikkels blootgesteld waren, omdat ze zo meer gedoseerd eraan konden wennen. Eigenaren blijken namelijk eerder te veel te socialiseren dan te weinig ^(R10). Aan de andere kant zouden sommige honden door de toenemende drukte na de lockdown weer problemen kunnen krijgen. Ook dit namen meerdere respondenten waar. De prikkelarmere tijd was ook voor prikkel-sensitieve honden van voordeel ^(R8).

Verder valt een respondent ook op dat honden uit de malafide handel nu minder gedragsproblemen hebben dan normaal, omdat ze nog vroeger naar Nederland gehaald worden en daardoor het grootste deel van de socialisatiefase met de eigenaar in Nederland doorbrachten ^(R21). Dit betekent natuurlijk niet, dat ervoor gepleit wordt om een hond van een malafide fokker te kopen omdat de risico's ervan zwaarder wegen.

Uit onderzoek van Holland et al. (2021) blijkt ook dat terwijl sommige eigenaars zich zorgen maakten dat de 'life skills' van hun honden achteruitgingen, sommige eigenaren vooruitgang boekten met gehoorzaamheids- en trucjes training, aangezien ze meer tijd hadden om thuis te trainen. Dit kwam uit de interviews met de experts echter niet naar voren.

Opvallendheden

Het is opvallend dat enkele respondenten van mening zijn dat ze meer gedragsproblemen zien omdat er ook meer honden zijn, waarbij de verhouding hetzelfde zou zijn. Aangezien het merendeel van de respondenten een verhoogd risico op het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de pandemie bevestigt en meer problemen constateerden, is het waarschijnlijk dat er inderdaad meer gedragsproblemen zijn.

Het is ook mogelijk dat het aantal en de soorten gedragsproblemen misschien nog gaan veranderen, omdat de honden die in de eerste lockdown aangeschaft zijn ten tijde van dit onderzoek nog in de puberteit waren. Pas als de honden volledig volwassen zijn, en de puberteit voorbij is, kan worden gezien welke problemen er echt blijven ^(R3).

Belangrijkste aanbevelingen

Uit de aanbevelingen van de respondenten blijkt dat gedragsproblemen ook tijdens een pandemie goed kunnen worden voorkomen. Volgens enkele respondenten waren er wel wat minder prikkel, maar de mogelijkheden om de hond te socialiseren waren er wel, men moest alleen wat creatiever zijn. Het is wel te begrijpen dat dit lastig is voor onervaren eigenaren. Voor hen is het dan ook essentieel om begeleiding op te zoeken omdat deskundigen goede tips kunnen geven over de socialisatie tijdens de pandemie. Ook al zijn er afhankelijk van de maatregelen geen groepslessen te volgen, er zijn wel hondenscholen te vinden waar privéles of online begeleiding aangeboden wordt. Het is wel voorstelbaar dat het meer moeite kost om een gepaste hondenschool te vinden maar als men zich op tijd inschrijft, is het wel mogelijk. Verder is een privéles eventueel prijziger dan het volgen van een groepsles, waardoor dit voor sommige eigenaren misschien een minder geschikte optie is, maar dan kunnen alsnog enkele privélessen worden genomen, zo ver de financiële middelen er zijn.

5 Conclusie

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van de deelvragen de onderzoeksvraag beantwoord. Deze luidt als volgt: **In hoeverre is er sprake van een toename aan gedragsproblemen bij jonge honden ten tijde van en/of na de lockdown tijdens de Covid-19 pandemie en met welke maatregelen kunnen onderliggende risico's verkleind worden?**

Deelvraag 1: Wat zijn de meest voorkomende gedragsproblemen bij jonge honden voor de pandemie?

De meest voorkomende gedragsproblemen van voor de pandemie zijn volgens de respondenten (van het meest waargenomen naar minder waargenomen): agressie, puppygedrag, angst, bijten, druk gedrag, uitvallen, trekken aan de lijn en problemen met visite.

Deelvraag 2: Welke gedragsproblemen zien hondengedragsdeskundigen bij jonge honden tijdens de pandemie en in hoeverre is dit veranderd?

Er blijkt een toename aan gedragsproblemen bij jonge honden tijdens de pandemie te zijn. De respondenten zien hierbij de volgende problemen (van het meest waargenomen naar minder waargenomen): angst, niet alleen kunnen zijn, druk gedrag, problemen met visite, bijten, uitvallen, agressie, blaffen, gebrek aan sociale vaardigheden en pubergedrag. Een gebrek aan sociale vaardigheden werd voor de lockdown niet als meest voorkomend gedragsprobleem waargenomen.

Deelvraag 3: In hoeverre kunnen de gedragsproblemen in relatie worden gebracht met onderliggende risico's: overstimulatie door het gezin, gebrek aan externe prikkels, onvoldoende socialisatie voor aankoop?

De respondenten bevestigen de aanname dat de drie risico's op het ontstaan van de toegenomen gedragsproblemen van grote invloed blijken te zijn. Het risico 'onvoldoende socialisatie voor aankoop' wordt vooral met angst in relatie gebracht. Het risico 'gebrek aan prikkels' wordt het meest gekoppeld aan angst en problemen met visite. Het risico 'overstimulatie' wordt vooral in relatie gebracht met druk gedrag en bijten. Naast deze drie risico's blijken er nog andere risico's van grote invloed te zijn, zoals een gebrek aan kennis van de eigenaren. Vaak resulteert ook een combinatie van risico's in gedragsproblemen.

Deelvraag 4: Welke aanbevelingen kunnen worden gegeven aan hondeneigenaren om problemen te voorkomen in toekomstige vergelijkbare situaties?

Om de invloed van de genoemde risico's te beperken raden hondengedragsdeskundigen aan zich voor het aanschaffen van een pup goed te informeren over hondenbehoeftes en gedrag, socialisatie, training en herkomst. Verder raden ze aan de pup met prikkels bekend te maken, wat ook op afstand bij openbare plekken goed mogelijk is. Over het algemeen is het belangrijk om de grenzen van de overheidsmaatregelen op te zoeken en creatiever te zijn met de mogelijkheden die er wel zijn, zoals bijvoorbeeld bezoek uitnodigen als het mag, of een restaurantbezoek in de tuin nabootsen. Deskundige begeleiding ter ondersteuning wordt aangeraden. Kan dit niet in de vorm van groepslessen, dan in de vorm van online- of privélessen. Verder wordt aanbevolen om de pup voldoende rust te geven, een ritme aan te houden en de kinderen grenzen te leren in de omgang met de hond.

Kortom, de bezorgdheid die in de media sinds begin van de eerste lockdown de ronde doet, lijkt gegrond te zijn. De indicaties voor een toename van gedragsproblemen bij honden als gevolg van de pandemie, met name op het gebied van angst, agressie en bijten zijn verontrustend; gevaarlijke situaties kunnen ontstaan voor zowel hondenbezitters als ook voor de samenleving. Ook kan worden aangenomen dat het welzijn van de honden aangetast is; een inadequate socialisatie kan tot een hoge stressgevoeligheid leiden, waarbij nieuwe situaties, mensen, of andere honden abnormaal bedreigend zijn voor de hond.

6 Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de aanbevelingen gegeven die uit dit onderzoek naar boven zijn gekomen.

6.1 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Uit dit onderzoek is gebleken dat er een toename van gedragsproblemen bij jonge honden blijkt te zijn. Om een compleet beeld te krijgen over in hoeverre het optreden van gedragsproblemen bij honden tijdens de pandemie is veranderd, wordt een vervolgonderzoek sterk aanbevolen. Het vervolgonderzoek zou het best in de herfsttijd van 2022 of op een later tijdstip kunnen plaatsvinden. De meeste honden die tijdens de eerste lockdown werden aangeschaft zijn dan volwassen, waarmee de invloed van de puberteit op het gedrag is beëindigd. Zo kan worden onderzocht welke gedragsproblemen ook in de volwassenheid blijven optreden.

Idealiter zou het onderzoek een grootschalige kwantitatieve studie moeten zijn, waarbij de waarnemingen van zowel gedragstherapeuten als ook hondentrainers via een enquête worden onderzocht. Door middel van een kwantitatief onderzoek en een groter onderzoekspopulatie kan namelijk ook een mogelijk verschil in gedragsproblemen bij jonge honden tussen landelijke en stedelijke gebieden en tussen commerciële hondenscholen en kynologenclubs onderzocht worden, wat nieuwe inzichten op de resultaten kan leveren. Van de hondengedragsdeskundigen die de onderzoekspopulatie zouden vormen, zouden een aantal in dierenasielen werkzaam moeten zijn, waardoor een vollediger beeld van de situatie ontstaat. Honden met gedragsproblemen, maar zonder hulpvragers/eigenaren worden zodoende ook in het onderzoek betrokken.

Verder wordt aangeraden om in het onderzoek niet alleen op de drie hoofdrisico's (overstimulatie door het gezin, gebrek aan externe prikkels en onvoldoende socialisatie voor de aankoop) te focussen, maar ook op de overig genoemde risico's om onderliggende verbanden te onderzoeken. Ook is het raadzaam om in de enquête goede categorieën van de gedragsproblemen op te stellen en deze diepgaander te definiëren. Zo zou bijvoorbeeld bij het gedragsprobleem 'agressie' specifiek naar de subcategorieën ervan, zoals angstagressie of dominantieagressie, gevraagd worden. Ook is een heldere indeling in 'niet gezien', 'voor de pandemie al gezien', 'gezien' en 'meer gezien' aan te bevelen, zodat de interpretatie en de presentatie van de resultaten duidelijker wordt.

6.2 Aanbevelingen voor de opdrachtgever

Uit dit onderzoek is gebleken dat een lockdown de risico's op het ontstaan van gedragsproblemen vergroot. Naast de drie hoofdrisico's blijkt ook een gebrek aan kennis en deskundige begeleiding van grote invloed te zijn. Om die reden moet hondeneigenaren duidelijk worden gemaakt dat het belangrijk is om zich heel goed te informeren voor, tijdens en na de aanschaf van een hond. Hiervoor is het raadzaam om de aanbevelingen van de hondengedragsdeskundigen erbij te pakken die in dit onderzoek werden opgesteld (zie Aanbevelingen aan hondeneigenaren om problemen te voorkomen in toekomstige vergelijkbare situaties). Deze richten zich specifiek op de drie hoofdrisico's en bieden algemene tips om gedragsproblemen tijdens een pandemie te voorkomen.

6.3 Aanbevelingen voor een soortgelijke situatie als een lockdown

Hondenscholen waren in de eerste twee lockdowns nergens duidelijk geclassificeerd, waardoor sommige onder sportscholen vielen en sommige onder groepsactiviteiten. Dit had tot gevolg dat sommige met aangepaste maatregelen open waren en sommige helemaal dicht moesten. Dit verschilde per gemeente. Vanwege lange wachtlijsten, hogere prijzen voor privés en het feit dat sommige hondenscholen dicht waren, bestond het gevaar dat onvoldoende mensen deskundige begeleiding konden opzoeken. Deze begeleiding is vooral in de socialisatiefase van groot belang, om al een groot aantal problemen te kunnen voorkomen en een goede basis aan socialisatie op te bouwen. Daarom moeten sluitingen in een toekomstige, soortgelijke situatie absoluut worden voorkomen. Voor een dergelijke situatie wordt daarom aanbevolen om het beroepenveld van kynologisch instructeurs en hondengedragstherapeuten in tijden van een lockdown als essentieel aan te beschouwen.

Literatuurlijst

Albuquerque, N., Guo, K., Wilkinson, A., Savalli, C., Otta, E., & Mills, D. (2016). Dogs recognize dog and human emotions. *Biology Letters*, 12(1). <https://doi.org/10.1098/rsbl.2015.0883>

Allen, M., Gallagher, B., & Jones, B. (2006). Domestic violence and the abuse of pets: Researching the link and its implications in Ireland. *Practice*, 18(3), 167–181.
<https://doi.org/10.1080/09503150600904060>

Baarda, B. (2020). *Basisboek Interviewen Handleiding voor het voorbereiden en afnemen van interviews*. (5^e druk). Groningen: Noordhoff Uitgevers BV.

Baarda, B., Bekker, E., Fischer, T., Julsing, M., Kostelijk, E., & Van der Velden, T. (2021). *Basisboek Kwalitatief onderzoek*. (5^e druk). Groningen: Noordhoff Uitgevers BV.

Battaglia, C. (2009). Periods of Early Development and the Effects of Stimulation and Social Experiences in the Canine. *Journal of Veterinary Behavior*, 4(5), 203-210.
<https://doi.org/10.1016/j.jveb.2009.03.003>

Beijen, M. (2021, 11 juni). *Amsterdams asiel krijgt dagelijks 'coronahuisdieren' terug*. Het Parool. Geraadpleegd op 12 juni 2021, van https://www.parool.nl/amsterdam/amsterdams-asiel-krijgt-dagelijks-coronahuisdieren-terug~bae3234b/?utm_campaign=shared_earned&utm_medium=social&utm_source=email

Blommers, C. (2021, 27 februari). *Dierenasiel vreest onhandelbare honden door corona en komt met 'puppy speeltijd'*. AD. Geraadpleegd van <https://www.ad.nl/rivierenland/dierenasiel-vreest-onhandelbare-honden-door-corona-en-komt-met-puppy-speeltijd~a5133903/>

BNNVARA. (2020, 11 mei). *Grote vraag naar troostpuppy's, katten en knaagdieren door corona; moet je nu wel een huisdier nemen?*. Geraadpleegd op 20 mei 2021, van <https://www.bnnvara.nl/kassa/artikelen/grote-vraag-naar-troostpuppys-katten-en-knaagdieren-door-corona-moet-je-nu-wel-een-huisdier-nemen>

Bowen, J., García, E., Darder, P., Argüelles, J., & Fatjó, J. (2020). The effects of the Spanish COVID-19 lockdown on people, their pets, and the human-animal bond. *Journal of Veterinary Behavior*, 40, 75–91. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2020.05.013>

Buisman, A. & Rütter, M. (2017). *Problem gelöst! mit Martin Rütter – Unerwünschtes Verhalten beim Hund*. Stuttgart: Franckh-Kosmos-Verlags-GmbH & Co. KG

Case, L. (2005). *The Dog – It's Behavior, Nutrition & Health*. (2^e druk). Iowa: Blackwell Publishing
Courtney, B. (2016). *Why is my dog so growly? Teach your fearful, aggressive, or reactive dog confidence through understanding*. Quilisma Books.

Deutscher Tierschutzbund e.V. (2021, januari). *Illegaler Heimtierhandel in Deutschland Auswertung bekannt gewordener Fälle aus dem Jahr 2019 Ausblick Auswertung bekannt gewordener Fälle aus dem Jahr 2020*. Geraadpleegd op 28 mei 2021, van https://www.tierschutzbund.de/fileadmin/user_upload/Downloads/Hintergrundinformationen/Heimtiere/Illegaler_Heimtierhandel_in_Deutschland_2019_und_Ausblick_2020_Auswertung.pdf.

Dibevo. (2021a, 10 februari). *Coronacrisis zorgt voor piek in huisdierbezit. NIEUWE RAPPORTAGE HUISDIERENPOPULATIE-ONDERZOEK IN NEDERLAND*. Geraadpleegd op 20 mei, 2021, van <https://dibevo.nl/pers/coronacrisis-zorgt-voor-piek-in-huisdierbezit>

Dibevo. (2021b, 14 april). *Uitblijven versoepelingen zorgt voor gedragsproblemen bij puppy's van nu*. Geraadpleegd op 20 mei 2021, van <https://dibevo.nl/pers/uitblijven-versoepelingen-zorgt-voor-gedragsproblemen-bij-puppys-van-nu>

Dietz, L., Arnold, A. K., Goerlich-Jansson, V. C., & Vinke, C. M. (2018). The importance of early life experiences for the development of behavioural disorders in domestic dogs, *Behaviour*, 155(2-3), 83-114. <https://doi.org/10.1163/1568539X-00003486>

Dixon, C. A., & Mistry, R. D. (2020). Dog Bites in Children Surge during Coronavirus disease-2019: A Case for Enhanced Prevention. *The Journal of Pediatrics*, 225, 231-232. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.06.071>

DogsTrust. (2017). *Puppy smuggling. A tragedy ignored. Investigation into the continuing abuse of the Pet Travel Scheme and the illegal entry of dogs into Great Britain*. DogsTrust. Geraadpleegd op 20 oktober 2021, van https://www.dogstrust.org.uk/puppy-smuggling/puppy%20smuggling%20report_final%20pdf.pdf

DogsTrust. (2020). *The impact of COVID-19 lockdown restrictions on dogs & dog owners in the UK*. DogsTrust. Geraadpleegd op 10 december 2021, van https://www.dogstrust.org.uk/help-advice/research/research-papers/201020_covid%20report_v8.pdf

Ebert, C., & Sterinert, J. (2021). Prevalence and risk factors of violence against women and children during COVID-19. *Bulletin of the World Health Organization*, 99 (6), 429-438. <https://doi.org/10.2471/BLT.20.270983>

Ekkelboom, J. (2021). Puppy's van malafide handelaren krijgen vaak gedragsproblemen. *Tijdschrift voor Diergeneeskunde*, 15-17. Geraadpleegd op 30 mei, 2021, van <https://www.knmvd.nl/app/uploads/2017/10/TvDApril2021-Gedragsproblemen-puppy.pdf>

FairDog. (2020). *FairDog Een sectorbrede samenwerking om te komen tot een stabiel aanbod van sociale en gezonde honden in Nederland*. FairDog. Geraadpleegd op 10 maart 2021, van https://www.houdenvanhonden.nl/contentassets/574135fc5a364b4fba01a74adc91136f/fairdog_report2020.pdf

Four Paws International. (2013, november). *PUPPY TRADE IN EUROPE - Research on the impact of illegal businesses on the market, on consumers, on the one-health concept and on animal welfare*. Four Paws International. Geraadpleegd op 15 maart 2021, van <https://www.stop-puppy-mills.org/media/REPORT-EUROPEAN-PUPPY-TRADE.pdf>

Fox, M. W., & Stelzner, D. (1966a). Behavioural effects of differential early experience in the dog. *Animal Behaviour*, 14(2-3), 273-281. [https://doi.org/10.1016/S0003-3472\(66\)80083-0](https://doi.org/10.1016/S0003-3472(66)80083-0)

Fox, M. W., & Stelzner, D. (1966b). Approach/withdrawal variables in the development of social behaviour in the dog. *Animal Behaviour*, 14(2-3), 362-366. [https://doi.org/10.1016/S0003-3472\(66\)80098-2](https://doi.org/10.1016/S0003-3472(66)80098-2)

Gaus, Martin. (2012). *Puppymanieren*. (10^e druk). Utrecht: Tirion.

Gazzano, A., Mariti, C., Notari, L., Sighieri, C., & McBride, E. (2008). Effects of early gentling and early environment on emotional development of puppies. *Applied Animal Behaviour Science*, 110(3-4), 294-304. <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2007.05.007>

Gutker, C., & Dankerlui, R. (2020, 1 november). Zorgen om impulsaankopen puppy's: "Ik wijs aanvraag af als veel thuiszitten reden is. *NH Nieuws*. Geraadpleegd op 15 maart 2021, van <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/275290/zorgen-om-impulsaankopen-puppys-ik-wijs-aanvraag-af-als-veel-thuiszitten-reden-is>

Hallgreen, A. (2012). *Stress, Anxiety and Aggression in Dogs*. (2^e druk). Richmond: CADMOS.

Holland, K.E., Owczarczak-Garstecka, S. C., Anderson, K. L., Casey, R. A., Christley, R. M., Harris, L., ... Samet, L. (2021). "More Attention than Usual": A Thematic Analysis of Dog Ownership Experiences in the UK during the First COVID-19 Lockdown. *Animals*, 11(1), 240. <https://doi.org/10.3390/ani11010240>

Hradecká, L., Bartoš, L., Svobodová, I., & Sales, J. (2015). Heritability of behavioural traits in domestic dogs: A meta-analysis. *Applied Animal Behaviour Science*, 170, 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2015.06.006>

Huber, A., Barber, A., Farago, T., Müller, C. A., & Huber, L. (2017). Investigating emotional contagion in dogs (*Canis familiaris*) to emotional sounds of humans and conspecifics. *Animal cognition*, 20(4), 703–715. <https://doi.org/10.1007/s10071-017-1092-8>

Krul, A. (2014, 20 maart). Zo doe je een literatuuronderzoek of literatuurstudie. *Scribbr*. Geraadpleegd op 20 juni 2021, van <https://www.scribbr.nl/scriptie-structuur/hoe-doe-je-literatuuronderzoek/>

Lakhan, R., Agrawal, A., & Sharma, M. (2020). Prevalence of Depression, Anxiety, and Stress during COVID-19 Pandemic. *Journal of Neurosciences in Rural Practice*, 11(04), <https://doi.org/519-52.10.1055/s-0040-1716442>

Landsberg, G., Huntshausen, W., Ackerman, L. (2013). *Behavior Problems of the Dog and Cat*. (3^e druk). Saunders Elsevier. <https://doi.org/10.1055/s-0040-1716442>

Leiden, I., Esseveldt, J., Wolsink, J., Wijk, A., & Endenburg, N. (2019). *Zo ziek als een hond? Gezondheids- en socialisatieproblemen bij puppy's in Nederland in relatie tot de herkomst*. Bekereeks: Bureau Beke. Geraadpleegd op 26 juni 2022, van <https://edepot.wur.nl/494698>

Lenkei, R., Faragó, T., Bakos, V., & Pongrácz, P. (2021). Separation-related behavior of dogs shows association with their reactions to everyday situations that may elicit frustration or fear. *Sci Rep*, 11, 1-13. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-98526-3>

LICG. (z.d.-a). *Border Collie*. Geraadpleegd op 17 februari 2022, van <https://www.licg.nl/honden/border-collie/#bijzonderheden>

LICG. (z.d.-b). *Labrador Retriever*. Geraadpleegd op 17 februari 2022, van <https://www.licg.nl/honden/labrador-retriever/#socialisatie-en-opvoeding>

LICG. (z.d.-c). *Socialisatie van de pup*. Geraadpleegd op 5 juni 2021, van <https://www.licg.nl/honden/socialisatie-van-de-pup/#tijd-om-te-verwerken>

LICG. (z.d.-d). *Gedragstherapie voor de hond*. Geraadpleegd op 7 juni 2021, van <https://www.licg.nl/honden/gedragstherapie-voor-de-hond/>

LICG. (z.d.-e). *Invoereisen per land – Europa*. Geraadpleegd op 20 november 2021, van <https://www.licg.nl/invoereisen-per-land-europa/>

McMillan, F. D., Duffy, D. L., & Serpell, J. A. (2011). Mental health of dogs formerly used as 'breeding stock' in commercial breeding establishments. *Applied Animal Behaviour Science*, 135, 86-94. <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2011.09.006>

Miklósi, A. (2018). *The DOG A Natural History*. (1e druk). London: Ivy Press

Mills, D. S., & Westgarth, C. (2017). *Dog Bites: A Multidisciplinary Perspective*. 5m Publishing Ltd.

Mills, D. S., Demontigny-Bédard, I., Gruen, M., Klinck, M. P., McPeake, K. J., Barcelos, A. M., ... Levine, E. (2020). Pain and Problem Behavior in Cats and Dogs. *Animals*, 10(2), 318. <https://doi.org/10.3390/ani10020318>

Morgan, L., Protopopova, A., Birkler, R. I. D., Itin-Shwartz, B., Sutton, G. A., Gamliel, A., ... Raz, T. (2020). Human-dog relationships during COVID-19 pandemic; booming dog adoption during social isolation. *HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES COMMUNICATIONS*. <https://doi.org/10.31235/osf.io/s9k4y>

Morgenstern-Einenkel, A. [Methoden Coaching Morgenstern]. (2019, 9 december). Qualitative Inhaltsanalyse - Umsetzung aller Schritte – mit MAXQDA 2020 [Video]. *YouTube*. <https://www.youtube.com/watch?v=VTZvlh8U78U>

Müller, C. A., Schmitt, K., Barber, A. L. A., & Huber, L. (2015). Dogs Can Discriminate Emotional Expressions of Human Faces. *Current Biology* 25(5), 601-605. <https://doi.org/10.1016/j.cub.2014.12.055>

Nitzschner, M. (2021). *Die Persönlichkeit des Hundes*. Stuttgart: Franckh-Kosmos-Verlags-GmbH & Co. KG

Normann, C., Stavisky, J., & Westgarth, C. (2020). Importing rescue dogs into the UK: reasons, methods and welfare considerations. *VetRecord*, 186(8), 248. <https://doi.org/10.1136/vr.105380>

NVGH. (z.d.) *Vind uw NVGH gedragstherapeut*. Geraadpleegd op 30 juni, 2021, van <https://nvgh.nl/nvgh-gedragstherapeut/>

Oliva, L. J., & Johnston, K. (2020). Puppy love in the time of Corona: Dog ownership protects against loneliness for those living alone during the COVID-19 lockdown. *International Journal of Social Psychiatry*, 67(3), 232-242. <https://doi.org/10.1177/0020764020944195>

Omroep West. (2021, 21 februari). Topdrukte bij dierenpensies door 'coronahonden', plekje vinden is zware kluit. *Omroep West*. Geraadpleegd op 12 maart 2021, van <https://www.omroepwest.nl/nieuws/4530108/topdrukte-bij-dierenpensies-door-coronahonden-plekje-vinden-is-zware-kluit>

Omroep Zeeland. (2020, 4 juni). 'Hondenbaasjes; bereid je nu verwende hondje voor op de tijd na corona'. *Omroep Zeeland*. Geraadpleegd op 12 maart 2021, van <https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/12548935/hondenbaasjes-bereid-je-nu-verwende-hondje-voor-op-de-tijd-na-corona>

Packer, R. A., Brand, C. L., Belshaw, Z., Pegram, C. L., Stevens, K. B., & O'Neill, D. G. (2021). Pandemic Puppies: Characterising Motivations and Behaviours of UK Owners Who Purchased Puppies during the 2020 COVID-19 Pandemic. *Animals*, 11(9), 2500. <https://doi.org/10.3390/ani11092500>

PDSA. (2018). *PDSA Animal Wellbeing (PAW) Report*. PDSA. Geraadpleegd op 18 oktober 2021, van <https://www.pdsa.org.uk/media/4371/paw-2018-full-web-ready.pdf>

Raad van Beheer. (2021). *Overzicht Benoemde Kynologisch Instructeurs*. Geraadpleegd op 20 juni, 2021, van <https://www.houdenvanhonden.nl/globalassets/kynologisch-instructeur/2021-06-09-overzicht-totaal.pdf>

Raad van Beheer. (z.d.). *Kynologisch instructeur*. Geraadpleegd op 7 juni 2021, van <https://www.houdenvanhonden.nl/opleidingen-en-trainingen/kynologisch-instructeur/>

Rijksoverheid. (z.d.). *Coronavirus tijdslijn*. Geraadpleegd op 5 juni 2021, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdslijn>

Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA). (2012). *Do Puppies Have Secret Powers: Understanding the Irrational Behavior of the Puppy Buying Publics*. Geraadpleegd op 16 oktober 2021, van https://scholar.google.com/scholar_lookup?title=Do+Puppies+Have+Secret+Powers:+Understanding+the+Irrational+Behavior+of+the+Puppy+Buying+Publics&publication_year=2012&

Rütter, M. (2020). *Hundetraining mit Martin Rütter*. Stuttgart: Franckh-Kosmos-Verlags-GmbH & Co. KG

Swaen, B., & Merkus, J. (2014, 24 juli). De kwaliteit van een onderzoek beoordelen | Uitleg & voorbeelden. *Scribbr*. Geraadpleegd op 25 februari 2022, van <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/beoordelen-kwaliteit-onderzoek/>

Tiplady, C. M., Philips, C. J. C., & Walsh, D. B. (2021). Intimate partner violence and companion animal welfare. *Australian Veterinary Journal*, 90(1-2), 48-53. <https://doi.org/10.1111/j.1751-0813.2011.00843.x>

VERBI. (2011). *Referenzhandbuch zum Textanalysesystem MAX Qualitative Daten Analyse 10*. Geraadpleegd op november 2021, van https://www.maxqda.de/download/manuals/MAX10_manual_ger.pdf

Volant, A. M., Johnson, J. A., Gullone, E., & Coleman, G. J. (2008). The Relationship Between Domestic Violence and Animal Abuse: An Australian Study. *Journal of Interpersonal Violence* 23(9), 1277-1295. <https://doi.org/10.1177/0886260508314309>

Weiss, E., Miller, K., Mohan-Gibbons, H., & Vela, C. (2012). Why Did You Choose This Pet?: Adopters and Pet Selection Preferences in Five Animal Shelters in the United States. *Animals*, 2(2), 144-159. <https://doi.org/10.3390/ani2020144>

Werkhoven, P. (2021, 30 maart). Hondentrainer waarschuwt voor corona-honden: 'We koersen af op nationale ramp aan bijtincidenten'. *AD*. Geraadpleegd op 14 juni 2021, van <https://www.ad.nl/binnenland/hondentrainer-waarschuwt-voor-corona-honden-we-koersen-af-op-nationale-ramp-aan-bijtincidenten~af456dee/>

Willemsen, R. (2020, 30 juni). 'Impulsaankoop' in coronatijd. 'Verrek, we hebben ook nog een hond. Wat moeten we daar nu mee?'. *Asser Courant*. Geraadpleegd op 10 juni 2021, van <https://assercourant.nl/artikel/1112211/impulsaankoop-in-coronatijd-verrek-we-hebben-ook-nog-een-hond-wat-moeten-we-daar-nu-mee.html>

Zotero. (z.d.). *About*. Geraadpleegd op 10 november 2021, van <https://www.zotero.org/about/>

Bijlagen

Bijlage I: Vragenlijst interview

Introductie

Heel leuk dat het gelukt is met het interview!

Mag ik tijdens het interview jij zeggen?

Wij (Ann-Sophie en Katrine) zijn momenteel bezig met ons afstudeerscriptie van de opleiding diermanagement aan de Hogeschool van Hall Larenstein. We doen hierbij onderzoek naar gedragsproblemen bij jonge honden, die tijdens de pandemie (en vooral de lockdown) werden aangeschaft.

Het doel van het interview is om van jouw ervaringen met jonge honden, dus niet ouder dan anderhalve jaar, tijdens de pandemie te leren.

Wij zijn geïnteresseerd aan jouw ervaring en opinie, er zijn dus geen verkeerde antwoorden.

Om de informatie van het interview te kunnen verwerken en analyseren, willen we het graag opnemen. Zodra de scriptie af is, zullen we de opname verwijderen. Verder worden de gegevens vertrouwelijk behandeld, wat betekent dat de anonimiteit gewaarborgd wordt. Ga je akkoord met de opname?

OPNAME STARTEN

Zoals je ziet zijn wij allebei aanwezig, maar vandaag ben ik diegene die het interview leidt. Ann-Sophie/Katrine gaat vooral luisteren, voornamelijk om op mijn interviewtechnieken te letten en erop dat inhoudelijk alles aan bod komt wat voor ons onderzoek belangrijk is.

We gaan tijdens het interview allebei aantekeningen maken om zeker te gaan dat we alle nodige informatie verzamelen.

We denken dat het interview ongeveer 30 minuten zal duren. Zou je het erg vinden als het een beetje uitloopt?

Heb je nog vragen voordat we beginnen?

Persoonsgegevens

Klopt het dat je werkzaam bent als instructeur/gedragstherapeut en dat je bij de Raad van Beheer/NVGH gecertificeerd bent?

Verder ben je zelfstandig/werkzaam bij een hondenschool en ben je voornamelijk in de regio xy werkzaam. En je bent ook werkzaam geweest tijdens de lockdown. Klopt dit allemaal?

Topic 1: Werkzaamheden en klanten van instructeur/gedragstherapeut tijdens lockdown

Kunt je wat vertellen over jouw ervaring als instructeur tijdens de COVID-19 pandemie?

OF Welke invloed heeft de lockdown op jouw werk gehad?

OF In hoeverre zijn de werkzaamheden als instructeur tijdens de lockdown veranderd?

Werkzaamheden en klanten	Advies online of per telefoon	Vond het contact met de klanten online of in het echt plaats?
	Cursus	Als niet: En voor de duidelijkheid, welke lessen geef je? Als het online staat: En voor de duidelijkheid de cursussen die je geeft zijn xy toch?

	Groepsgrootte Voor Nu Wachtlijst	Als groepslessen: In hoeverre is de groepsgrootte tijdens de lockdown veranderd? DV voor lockdown en tijdens? In hoeverre heb je met wachtlijsten gewerkt? DV En hoe lang moesten klanten gemiddeld wachten op een plek in de cursus? Samenvatten Begrijp ik het goed dat je in die tijd dus meer/minder/even zo veel mensen hebt begeleid dan/als voor de lockdown?
--	--	--

Topic 2: Gedragsproblemen voor en tijdens lockdown

Dan wil ik nu over gedragsproblemen praten. Om de invloed van de lockdown op het optreden van gedragsproblemen bij honden te kunnen onderzoeken is het ook belangrijk om te weten welke problemen voor de pandemie het meest zijn waargenomen. Welke gedragsproblemen heb jij in deze tijd, dus voor de pandemie, het meest gezien?

OF Wat zijn volgens jouw ervaring de meest voorkomende gedragsproblemen voor de pandemie geweest?

OF als al gedragsproblemen genoemd werden: Je noemde de gedragsproblemen **xy** daar willen wij het zo meteen over hebben. Maar even willen wij nog weten wat volgens jouw ervaring de meest voorkomende gedragsproblemen voor de pandemie zijn geweest?

Gedragsproblemen Voor	Soorten	<i>(Begin)</i> Uit de literatuur blijkt, dat agressie het meest voorkomende gedragsprobleem is waarvoor honden naar gedragsdeskundigen worden doorverwezen. Hoe ervaar je dit in de praktijk? DV Je noemde xy zijn er nog meer/andere?
Gedragsproblemen Nu	Soorten	Welke gedragsproblemen observeer je nu het meest? (BRON) OF (als al problemen genoemd werden): Je noemde dat je nu de problemen xy vaak ziet, welke andere problemen observeer je? DV Kan je een voorbeeld noemen? Je noemde xy kan je daar meer over vertellen?

	Verschil problemen (tussen voor en tijdens pandemie)	Samenvatten! ALS DEZELFDE GEDRAGSPROBLEMEN GENOEMD Je zei dat nu vooral optreden. Begrijp ik het goed dat je deze gedragsproblemen ook in de tijd voor de pandemie al hebt waargenomen? Dus je ziet geen verschil tussen actueel optredende gedragsproblemen en de problemen voor de lockdown? OF ALS ANDERE GEDRAGSPROBLEMEN GENOEMD DAN VOOR Je zei dat nu vooral optreden. Begrijp ik het goed dat je deze gedragsproblemen in de tijd voor de pandemie niet zo vaak hebt waargenomen? Dus je ziet een verschil tussen actueel optredende gedragsproblemen en de problemen voor de lockdown?
	Verandering aantal honden met gedragsproblemen	In jouw eigen ervaring, vind je dat de aantal honden met gedragsproblemen wel of niet is veranderd? OF Ervaar je een verandering in het aantal honden met gedragsproblemen? DV <i>waarom denk je dat? Kun je een voorbeeld noemen?</i> OF als geen verandering: In de media zijn veel berichten te vinden over het verhoogd optreden van verlatingsangst bij jonge honden. Hoe ervaar je dat? DV
	toekomst	In hoeverre denk je dat de pandemie het optreden van gedragsproblemen verder beïnvloed in de toekomst? OF Stel dat er geen maatregelen m.b.t. tot corona meer gelden, verwacht je wel of niet een verandering in gedragsproblemen en zo ja welke? (BRON) DV <i>Waarom denk je dat?</i> <i>Verwacht je dan ook andere problemen of niet?</i> <i>Verwacht je dan ook een verandering in de aantal honden met gedragsproblemen?</i>

Topic 3: Risico's op ontstaan van gedragsproblemen tijdens de lockdown

We hebben tijdens ons literatuuronderzoek gelezen dat de socialisatiefase en de puberfase cruciale fasen zijn, omdat in deze tijd de sociale vaardigheden ontwikkeld worden. (Miklósi, 2018, p. 86-89).

In hoeverre heb je ervaren dat de lockdown op honden **in deze fasen** invloed heeft op het ontstaan van gedragsproblemen?

OF In hoeverre ervaar je dat de lockdown invloed heeft op het ontstaan van de nu waargenomen gedragsproblemen?

OF In hoeverre merk je dat de nu waargenomen gedragsproblemen door de lockdown beïnvloed worden?

Risico's op gedragsproblemen	Herkomst van malafide fokkers	We hebben meerdere krantenartikelen gelezen waaruit blijkt dat veel pups die tijdens de pandemie aangeschaft werden, afkomstig zijn van malafide fokkers omdat deze geen wachtlijsten hebben. In hoeverre ervaar je dit ook als risico voor het ontstaan van gedragsproblemen? DV Heb jezelf waargenomen dat klanten van jou een pup afkomstig van de malafide handel hebben? Heeft deze pup gedragsproblemen getoond waar je denkt dat de malafide handel de oorzaak was? Dus je ziet (g)een invloed van "Herkomst van malafide fokkers" op het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de lockdown? Begrijp ik dat juist?
	Overstimulatie door het gezin	We hebben tijdens ons literatuuronderzoek gelezen dat veel pups overgestimuleerd werden tijdens de lockdown, doordat de familie de hele dag thuis is en veel met de pup wordt gedaan. In hoeverre ervaar je dit ook als risico voor het ontstaan van gedragsproblemen? DV soorten gedragsproblemen, voorbeeld Samenvatten: Dus je ziet (g)een invloed van overstimulatie op het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de lockdown? Begrijp ik dat goed? DV Kunt je dat toelichten
	Gebrek aan externe prikkels	We hebben veel krantenartikelen gelezen waaruit blijkt dat hondendeskundigen zich zorgen maakten dat pups die tijdens de lockdown worden aangeschaft niet voldoende gesocialiseerd worden. In hoeverre ervaar je dit ook als risico voor het ontstaan op gedragsproblemen? DV soort gedragsproblemen, voorbeeld? Samenvatten: Dus je ziet (g)een invloed van "Gebrek aan externe prikkels" op het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de lockdown? Begrijp ik dat juist? DV Kunt je dat toelichten
		Samenvatten: Je noemde nu xy en xy als risico. Zie je nog andere risico's?

Topic 4:Aanbevelingen

Wat zou je hondeneigenaren in toekomstige, vergelijkbare situaties zoals de COVID-19 lockdown aanbevelen om gedragsproblemen bij de hond te voorkomen?

OF Heb je aanbevelingen om de door de lockdown veroorzaakte gedragsproblemen te voorkomen?

Aanbevelingen	Als ze andere risico's noemen:	Wat zou je aanraden om xy te voorkomen? Samenvatten DV
	Overstimulatie door het gezin	Wat zou je aanraden om overstimulatie door het gezin te voorkomen? OF Heb je nog tips voor hondeneigenaren om overstimulatie te voorkomen? Samenvatten DV
	Gebrek aan externe prikkels	Wat zou je aan raden om de hond bekend te maken met veel verschillende prikkels hoewel je je contacten moet beperken? OF Heb je nog tips voor hondeneigenaren om het Gebrek aan externe prikkels te voorkomen? Samenvatten DV
	Herkomst van malafide fokkers	Wat zou je klanten voor aankoop van een hond aanraden? OF Heb je nog tips voor hondeneigenaren om te voorkomen dat ze een pup van malafide hondenfokkers kopen? Samenvatten DV

Afronding

Volgens mij is alles aan bod gekomen, Katrine/Ann-Sophie heb ik nog iets gemist, wil jij nog iets aanvullen?

(Vraag aan respondent): Heb jij nog iets gemist of heb je inhoudelijk nog iets toe te voegen?

Als nee: Dan stoppen wij nu de opname. **OPNAME STOPPEN**

Wat vond je van het interview? (Interviewstyle en techniek, interviewer, et cetera.) (alleen bij de eerste interviews vragen)

De informatie van de interviews zal tot een verslag verwerkt worden, we plannen deze in November af te hebben. Heb je interesse aan de resultaten van ons onderzoek?

Heb je nog vragen aan ons? Als je ons later nog wilt bereiken, kan dat altijd via mail of telefoon.

Dan zijn aan het einde van het interview, dank je wel voor dit interview en voor je tijd, wij wensen je verder nog een fijne dag!

Bijlage II: Mail aan kynologisch instructeurs en gedragstherapeuten

Geachte mevrouw xy,

In de media zijn alarmerende berichten te vinden over een verhoogd optreden van gedragsproblemen bij jonge honden die tijdens de Covid-19 pandemie zijn aangeschaft. Echter, er is nog geen onderzoek in Nederland dat dit bevestigt of ontkracht. En precies daarom hebben wij uw hulp nodig.

Wij (Ann-Sophie en Katrine) zijn momenteel bezig met ons afstudeerscriptie van de opleiding diermanagement aan de Hogeschool van Hall Larenstein. We doen hierbij onderzoek naar gedragsproblemen bij jonge honden, die tijdens de pandemie (en vooral de lockdown) werden aangeschaft.

Wij willen erachter komen in hoeverre er sprake is van een toename aan gedragsproblemen. Ook willen we te weten komen welke actuele gedragsproblemen, die in verband gebracht kunnen worden met de Covid-19 situatie, geobserveerd worden door hondengedragsdeskundigen. Bovendien willen we achterhalen wat de risico's voor het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de Covid-19 pandemie zijn. Ook willen we weten hoe deze risico's verkleind kunnen worden om problemen in toekomstige vergelijkbare situaties te voorkomen.

Om deze vragen te kunnen beantwoorden, willen wij graag instructeurs/gedragstherapeuten zoals u interviewen, om van uw ervaringen met jonge honden tijdens de pandemie te leren. We vonden uw contactgegevens op de lijst van Kynologisch Instructeurs van de Raad van Beheer /op de lijst van de NVGH.

Bent u werkzaam geweest tijdens de lockdown en heeft u in die tijd regelmatig met pups en/of jonge honden gewerkt? Doe dan mee aan dit interview en lever met uw expertise een bijdrage aan ons onderzoek!

Het interview zal online via Microsoft Teams gehouden worden en kan tussen 13 en 24 september op het voor uw meest geschikte tijdstip plaatsvinden. Het interview zal ongeveer 30 minuten duren en uw gegevens worden uiteraard anoniem en vertrouwelijk behandeld.

Wilt u meedoen of heeft u nog vragen? Stuur dan gerust een mailtje.

Alvast bedankt voor uw hulp en vriendelijke groeten,
Ann-Sophie Holz en Katrine Hansen

Katrine Hansen

Student Diermanagement (4^e jaars)
Hogeschool Van Hall Larenstein
Telefoon: + 49 151 50 476 637
E-mail: katrine.hansen@hvhl.nl

Ann-Sophie Holz

Student Diermanagement (4^e jaars)
Hogeschool Van Hall Larenstein
Telefoon: +49 163 244 4516
E-mail: ann-sophie.holz@hvhl.nl

Bijlage III: Herinneringsmail

Geachte mevrouw xy

Twee weken geleden verzochten wij u om mee te doen aan een interview in het kader van ons afstudeeronderzoek over gedragsproblemen bij jonge honden tijdens de COVID-19 pandemie.

Wellicht heeft u nog geen tijd gehad om op ons mailtje te reageren omdat u druk bezig bent met het trainen van 'corona honden'. Misschien geniet u ook nog van uw zomervakantie en heeft u daarom uw mailtjes nog niet gelezen. Desondanks zouden wij het erg waarderen als u tot 3 september laat weten of u wel of niet wilt meedoen aan een interview.

Het interview zal ongeveer dertig minuten duren en zal tussen 13 en 24 september plaatsvinden. Uw gegevens worden uiteraard anoniem en vertrouwelijk behandeld.

Wij kijken uit naar uw reactie. Alvast hartelijk bedankt!

Met vriendelijke groeten,
Ann-Sophie en Katrine

Katrine Hansen

Student Diermanagement (4^e jaars)
Hogeschool Van Hall Larenstein
Telefoon: [+ 49 151 50 476 637](tel:+4915150476637)
E-mail: katrine.hansen@hvhl.nl

Ann-Sophie Holz

Student Diermanagement (4^e jaars)
Hogeschool Van Hall Larenstein
Telefoon: [+49 163 244 4516](tel:+491632444516)
E-mail: ann-sophie.holz@hvhl.nl

Bijlage IV: Andere risico's op het ontstaan van gedragsproblemen

Naast de drie hoofdrisico's op het ontstaan van gedragsproblemen blijken nog meer risico's van belang te zijn, welke in de categorieën 'hond' en 'eigenaar' onderverdeelt zijn. Onder de eerstgenoemde vallen de risico's welke directe invloed op de hond hebben en onder de laatstgenoemde diegene die ten eerste de eigenaar beïnvloeden en vervolgens de hond.

Hond

Genetische aanleg en het ras

De genetische aanleg van de hond speelt een rol in het ontstaan van gedragsproblemen ^(R1, R10, R13, R15). Als ouderhonden genetisch gezien niet goed in elkaar zitten, ziek of angstig zijn, dragen ze dat over aan hun pups ^(R13). De combinatie tussen de genetische aanleg en slechte omstandigheden blijken een voorbode te zijn om later gedragsproblemen te ontwikkelen ^(R1, R15).

In een meta-analyse waarbij 48 onderzoeken werden vergeleken, werd de erfelijkheidsgraad van de volgende vijf categorieën onderzocht: jachtgedrag, speelsheid, hoeden, psychische kenmerken (zoals onafhankelijkheid, intelligents of gehoorzaamheid) en de reacties op geluiden, visuele stimuli, onbekende voorwerpen en omgevingen. De erfelijkheidsgraad scoorde met 15% het hoogst voor het jachtgedrag en het gemak in de omgeving en met 9% het laagst voor de speelsheid. Dit betekent dat minimaal 85% van de variatie van het gedrag binnen een ras door de omgeving wordt beïnvloed. Daarenboven blijkt de erfelijkheidsgraad van bepaalde gedragingen tussen rassen hoger dan binnen een ras. (Hradecká, Bartoš, Svobodová, & Sales, 2015)

Rashonden hebben een aanleg voor bepaalde gedragingen. Bijvoorbeeld vertoont de Jack Russel terriër, een jachthond, een hoge level aan energie en eigenzinnigheid terwijl de Shih Tzu, een gezelschapshond, een zacht en vriendelijk karakter heeft en minder beweging nodig heeft als de Jack Russel terriër (Miklósi, 2018, p.183, p.188). Zo ziet respondent 4 veel waakhonden waar problemen met visite ontstaan. Ook ziet respondent 7 meer honden met functies, bijvoorbeeld herdershonden zoals de Border Collie, die in stedelijke gebieden lastig te houden zijn.

Verder vallen de Labradoodles in de laatste tijd negatief op, onder andere omdat ze snel overprikkeld zijn ^(R1, R7, R9, R10). Respondent 1 hoort algemeen niks goeds van kruisingen en vindt dat ze ervoor zorgen dat honden met zichzelf in conflict kunnen komen. Het valt haar vooral op bij de Labradoodle, wat een kruising tussen een Poedel (jachthond) en een Labrador (aporteerhond) is ^(R1).

Daarnaast werden er meer rare kruisingen gezien ^(R3, R11, R15). *"Waar je vroeger gezond en goed opgevoede rashonden van een Nederlandse fokker zag, zie je nu de gekste kruisingen."*, zo respondent 11. Verder blijkt het een heel groot probleem te zijn dat mensen zich niet in raskenmerken verdiepen en dan bijvoorbeeld een kruising tussen vier vechthonden nemen ^(R15).

Bovendien stelt respondent 21 vast dat de meeste honden met medische- en agressieproblemen kruisingen zijn. Ze ziet vaak dat dit soort kruisingen totaal *"verkloot zijn van binnen"* en geëuthanaseerd moeten worden als jonge honden. Vaak zijn deze afkomstig van de malafide handel ^(R21).

Uit onderzoek blijkt dat kruisingen, vergeleken met rashonden, in het algemeen meer ongehoorzaam, nerveus, prikkelbaar en angstig zijn en vaker excessief blaffen. Verder blijken ze meer agressie naar vreemde mensen te tonen, sensitief op aanraking te reageren en een hoger waarschijnlijkheid voor het optreden van gedragsproblemen te hebben. (Miklósi, 2018, p.180-181)

Gezondheidsproblemen

Gezondheidsproblemen blijken een grote invloed op het ontstaan van gedragsproblemen te hebben ^(R1, R4, R17, R21). Zo blijken 80 % van de gedragsproblemen pijn of ander lichamelijk ongemak ten grondslag liggen ^(R17), waarbij in het bijzonder musculoskeletale, pijnlijke gastro-intestinale en dermatologische aandoeningen vaak als een significante factor erkend worden in probleemgedrag. (Mills et al., 2020)

In de malafide handel worden veel zieke honden niet behandeld om de productiekosten voor de fokkers zo laag mogelijk te houden (Four Paws International, 2013). Zo worden bij honden uit de malafide handel vaak gezondheidsproblemen gezien ^(R4, R8, R21), waarbij ook het verband tussen ernstige fysische klachten en agressie te zien is ^(R4, R21). Respondent 21 constateert tijdens de pandemie veel meer agressie binnen het gezin door honden (vaak afkomstig van de malafide handel) met medische problemen zoals aangeboren afwijkingen, waaronder bijvoorbeeld misvormde ruggengraten,

heupgewrichten of zware allergieën. Voor de pandemie had ze dat volgens haar maar een of twee keer ooit gehad en nu ziet ze deze honden achter elkaar. Inmiddels moeten ze in de stichting ook honden van vier of vijf maanden euthanaseren omdat ze compleet misvormd zijn ^(R21).

Verder wordt pijn of ander lichamelijk ongemak niet tijdig genoeg herkend ^(R1, R4, R17, R21). Een hond laat namelijk pas dan pijn zien als het onhoudbaar is ^(R1). Respondent 21 stelt vast dat bij veel honden welke verantwoordelijk zijn voor bijtincidenten niet herkend wordt dat pijn en fysiek ongemak de (mede)oorzaak voor agressie problemen zijn. Een hond met afwijkend gedrag moet daarom eerst medisch worden onderzocht ^(R1, R4, R17); Buisman & Rütter, 2017, p. 21). Het lijkt belangrijk om meer naar dierenfysio's of osteopaten te verwijzen ^(R1, R4) omdat het vaak om aandoeningen met de wervelkolom of met gewrichten gaat, die van de dierenarts of de eigenaar niet worden gezien ^(R4).

Trauma

In het algemeen kunnen ook traumatische ervaringen een rol spelen ^(R4, R6, R19), zoals vaak bij buitenlandse honden ^(R6). Mishandelde honden laten altijd gedragsproblemen zien, waaronder meer angst en agressie naar mensen ^(R19). Uit literatuur blijkt dat huiselijk geweld verband heeft met het mishandelen van huisdieren (Allen, Gallagher, & Jones, 2006; Volant, Johnson, Gullone, & Coleman, 2008; Tiplady, Philips, & Walsh, 2012). Huisdieren die het vaakst het slachtoffer van mishandeling werden, blijken honden te zijn (Tiplady, et al., 2012). Tijdens de lockdown blijkt een verhoogd risico op huiselijk geweld te bestaan (Ebert & Sterinert 2021). Ook respondent 19 denkt dat door de pandemie veel stress en frustratie bij mensen geweest is, waardoor sommige niet alleen vrouwen of kinderen, maar ook dieren hebben mishandeld. Dit ziet ze terug aan dieren die naar het asiel worden gebracht ^(R19). Verder vindt het transport van pups uit de illegale handel onder onhygiënische omstandigheden en met weinig tot geen water en voer plaats, wat een deel van de pups niet overleeft. Ook dit kan een uiterst traumatische ervaring voor een pup zijn. (Four Paws International, 2013; DogsTrust, 2017) Baserend op de aanname dat er meer honden afkomstig uit de malafide handel zijn, kan worden aangenomen dat er meer honden zijn die daarvan een traumatische ervaring hebben opgedaan.

Meer honden

Het aantal honden blijkt tijdens de pandemie toegenomen te zijn ^(R1, R2, R4, R5, R6, R7, R10, R13, R15 R18). Meerdere respondenten zijn van mening dat het hogere aantal aan gedragsproblemen daaraan te wijten is ^(R2, R4, R5, R6, R7, R13, R15, R18). Aan de ene kant zou het kunnen zijn dat de verhouding van de problemen hetzelfde is gebleven, en dat er meer honden met gedragsproblemen zijn omdat er ook veel meer honden zijn ^(R13). Aan de andere kant kunnen gedragsproblemen toenemen omdat honden door meer honden op een kleine oppervlakte continue spannende situaties met andere honden meemaken ^(R1, R2). Voor de pandemie kon men met een hond die reactief is naar andere honden nog makkelijk honden omlopen en daar de training op inzetten ^(R1). Nu loopt het stresslevel steeds verder vol omdat men veel meer honden tegenkomt ^(R1), waardoor uitvallen aan de riem en blaffen kunnen toenemen ^(R2). Respondent 7 vond in het begin van de pandemie de impact van de lockdown op de honden positief omdat de mensen afstand hielden, maar toen kwamen er te veel honden. Ze ziet ook dat de uitlaatgebieden snel vol zijn.

Eigenaar

Gebrek aan kennis en ondoordachte aanschaf

Het blijkt dat pandemiepuppy-eigenaren een gebrek aan kennis hebben. Zo zien zeven respondenten dat eigenaren zich niet hebben verdiept in raseigenschappen ^(R3, R4, R7, R9, R11, R15, R21). Volgens respondent 7 hebben mensen geen enkel idee van het ras en nemen eigenlijk gewoon wat ze voor de handen krijgen. Elf respondenten stellen ook vast dat puppyeigenaren geen inzicht in gedrag hebben ^(R1, R7, R9, R11, R12, R13, R15, R16, R17, R20, R21), waardoor ze gedrag verkeerd labelen ^(R12). Vijf respondenten merken vooral op dat eigenaren weinig begrip van de invloed van de puberteit op de hond hebben ^(R7, R9, R13, R17, R20). Ook hebben eigenaren weinig of geen kennis van socialisatie en opvoeding van een pup ^(R1, R2, R4, R6, R7, R9, R13, R17). Eigenaren denken dat ze de hond aan alles moeten voorstellen, en dat hun hond met elke hond moet spelen en kennis maken om gesocialiseerd te worden, maar ze vergeten het habitueren ^(R1, R7).

Ook ondoordachte, impulsieve aanschaf schijnt tijdens de pandemie een grote rol te spelen ^(R4, R7, R8, R9, R10, R13, R15) en een oorzaak voor het ontstaan van gedragsproblemen te zijn ^(R1, R5, R6, R8, R13, R14, R17).

Eigenaars van een pandemiepuppy zijn vaker voor het eerst hondeneigenaar (Packer et al., 2021). Dit betekent dat veel pandemiepuppy-eigenaren ook minder ervaring hebben. Volgens Packer et al. (2021) had meer dan een op de tien pandemiepuppy-bezitters de aankoop van een puppy vóór de pandemie niet overwogen. 41,9% van de eigenaars van een pandemiepuppy deden bovendien geen onderzoek voordat ze een pup aanschafte (Packer et al., 2021). Voor toekomstige hondeneigenaren, die zich wel informeren, is het internet een populaire informatiebron (PDSA, 2018). Echter, op internet is er veel onbetrouwbare en achterhaalde informatie te vinden, waardoor het gevaar bestaat dat eigenaren verkeerde informatie hebben ^(R1, R7, R12, R15, R21).

Packer et al. (2021) wijzen erop dat mensen tijdens de pandemie minder kritisch zijn tijdens het kopen van een pup. Zo waren eigenaren tijdens de pandemie minder geneigd om fokkers te zoeken die gezondheidstests op hun fokhonden uitvoerden of om hun puppy voor aankoop persoonlijk te bekijken. Verder waren ze ook meer geneigd om een aanbetaling te doen zonder de puppy vooraf te zien. Het bleek ook dat de pandemiepups bij aankoop jonger waren, ze vaker gezien werden zonder de nestgenoten en vaker buiten het eigendom van de fokker werden opgehaald of geleverd. Packer et al. (2021) concluderen ook dat kopers van pandemiepups meer geneigd waren om een pup via een website te vinden of door aanbevelingen voor fokkers van vrienden. Verder bleek dat ze hun puppy beduidend minder vaak vinden door een hen bekende fokker, via de website van een erkende fokker of via een advertentie in vergelijking met eigenaars van 2019.

Ook zes respondenten denken dat toekomstige puppyeigenaren zich tijdens de pandemie niet goed over de herkomst van de pup informeren ^(R1, R4, R7, R10, R16, R20). Ze zijn dan minder kritisch omdat ze gewoon zo snel mogelijk een pup willen hebben ^(R6, R13, R14, R17). Door de gestegen vraag en het beperkte aanbod bij bonafide fokkers tijdens de pandemie kopen ze dan van malafide fokkers ^(R6, R13, R14).

Echter, ondoordachte aanschaf is geen nieuw probleem. Zo blijkt uit een enquête van RSPCA (2012) dat 40% van de hondeneigenaren minder dan een week onderzoek doen voordat ze een hond kopen. Ook uit een studie van PDSA (2018) blijkt dat ongeveer een vijfde van de hondeneigenaren helemaal geen onderzoek doet voordat ze de hond in huis halen.

Mismatches en hond-eigenaarbinding

Zes respondenten stellen vast dat er op het moment veel mismatches tussen hond en eigenaar te zien zijn ^(R2, R3, R9, R11, R12, R21). De matches kloppen niet qua energie, formaat en inspanning en dat zijn vaak honden die herplaatst moeten worden ^(R3). Volgens respondent 21 ontstaan er door mismatches problemen. Zij heeft vaak meegekregen dat mensen graag een hond wilden, maar het ras dat ze wilden was uitverkocht en toen kochten ze gewoon een andere. Bijvoorbeeld namen mensen in plaats van een Labrador, die door zijn vriendelijkheid, goede trainbaarheid en goede omgang met kinderen geschikt is voor onervaren hondeneigenaren, een Border Collie, welke door zijn hoge level aan energie een stabiele en actieve baas met enig hondenervaring nodig heeft, die met de hond werkt en traint aangezien er anders problemen kunnen ontstaan (LICG, z.d.-a, z.d.-b).

Respondent 9 denkt dat mismatches ook gebeuren omdat veel mensen een hond gebaseerd op het uiterlijk aanschaffen. Ook uit de literatuur blijkt dat het uiterlijk van honden vaak een belangrijk factor bij het kiezen van een hond is (Weiss, Miller, Mohan-Gibbons, & Vela, 2012). Respondent 3 en 9 denken dat fokkers hiervoor verantwoordelijk zijn omdat ze gewoon van de honden af willen om het geld binnen te krijgen. Beide respondenten zagen bijvoorbeeld dat grote jachthonden met veel energie bij 70-plussers geplaatst werden, waar de mensen veel te traag zijn voor de hond. Volgens respondent 17 zijn mismatches iets van aller tijde.

Vier respondenten merken ook dat de hond-eigenaarbinding minder goed is ^(R10, R12, R14, R21). Respondent 12 kan zich voorstellen dat de fokkers geen mensen over de vloer wouden, waardoor geen band tussen pup en eigenaar werd opgebouwd ^(R12). Verder werden de pups te vroeg uit het nest gehaald, soms door druk van de fokkers ^(R10) en zijn meteen overexposed omdat te vroeg met een puppycursus werd begonnen ^(R10, R12). Hier komen voor een deel angst gerelateerde problemen vandaan ^(R10). Ook respondent 21 ziet veel honden met een onveilige hechting. Of omdat ze uit de malafide handel komen of door een gebrek aan kennis van de eigenaren. Maar bij honden uit de malafide handel of met een

slechte socialisatie had de lockdown hierop ook een positief invloed omdat eigenaren veel thuis zijn, waardoor de hechting veiliger kon worden. Respondent 14 dat het minder goed samenwerken tussen hond en eigenaar door onvoldoende training en begeleiding komt. Ook een overmatige binding kan tot problemen zoals niet allen kunnen zijn leiden. *“Als de baas er dan niet is, kan de hond zich heel alleen voelen ook al zijn er nog mensen in het huis.”*, zo respondent 4.

Onvoldoende begeleiding en gebrek aan training

Elf respondenten vinden dat het gebrek aan begeleiding een oorzaak is voor het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de pandemie ^(R1, R4, R5, R8, R13, R14, R16, R17, R19, R20, R21). Respondent 21 vindt het problematisch dat mensen niet konden worden begeleid aangezien veel hondenscholen uitgeboekt waren, wat ook terug te zien is in het gebruik van wachtlijsten bij twaalf respondenten ^(R1, R, R5, R6, R7, R8, R9, R11, R12, R13, R14, R15). Het volgen van een cursus is namelijk vooral voor diegenen die nog geen ervaring met honden hebben essentieel ^(R1, R5, R17). Eigenaren die wekelijks naar de puppyncursus gaan, kunnen vragen stellen als ze tegen iets aanlopen en krijgen dan door de trainer teruggekoppeld of ze goed bezig zijn of iets verkeerd doen ^(R13). Volgens respondent 13 misten mensen dit. Als je deze terugkoppeling niet hebt, dan gaan eigenaren volgens haar *“twijfelen en van alles proberen en dan werkt eigenlijk niks meer”* ^(R13).

Onvoldoende begeleiding heeft niet alleen invloed op het risico op een gebrek aan externe prikkels, want door experts krijgen hondeneigenaren ook algemene tips over het training en de algemene omgang met de hond ^(R21). Zo zouden eigenaren in de les ook leren hoe overstimulatie kan worden voorkomen. Respondent 14 denkt namelijk dat de combinatie van onvoldoende begeleiding en overstimulatie tot drukke honden kan leiden. Sommige eigenaren vinden deskundige begeleiding ook niet nodig of onderschatten het waardoor er dan problemen ontstaan ^(R8, R17).

Ook een gebrek aan training of een verkeerde training zou door voldoende begeleiding kunnen worden voorkomen. Alleen thuis zijn en gedragen tijdens visite moet aangeleerd worden en mensen trainen dit niet genoeg ^(R2, R4). Als de hond niet alleen kan zijn, kan de oorzaak zijn dat hij het nooit geleerd heeft ^(R2, R4, R6, R9, R12, R19, R20). Tijdens de pandemie was er altijd iemand thuis dus de honden zijn niet gewend om meerdere uren achter elkaar alleen te zijn. Respondent 4 ziet dat eigenaren ervan uitgaan dat de honden angstproblemen hebben, terwijl ze het gewoon nooit geleerd hebben. Volgens respondent 12 was dit altijd al een probleem. Ook bij oudere honden die er al waren en alleen zijn konden, zie je dat ze nu weer moeten wennen ^(R13, R18, R19).

Verder kunnen er ook door verkeerde training problemen ontstaan ^(R16, 21). Zo kan een inadequate manier van correctie van ongewenst gedrag een probleem bijvoorbeeld verergeren. Als de hond door correctie pijn of ongemak ervaart kunnen gedragsproblemen zoals angst en ontwijken ontstaan. Als men te soepel is met de correctie van ongewenst gedrag, kan het tot gewenning leiden of ertoe leiden dat het probleem erger wordt omdat de eigenaar het gedrag van de hond met zijn attentie bekrachtigd. (Landsberg et. al, 2013, p.105)

Onbetrouwbare stichtingen

Er bestaan onserieuze stichtingen voor hondenadoptie uit het buitenland die mensen laten staan en niet meer te bereiken zijn nadat de hond is afgeleverd waardoor het lastig is om vragen terug te stellen. Goede stichtingen zullen altijd helpen ook nadat je hebt betaald ^(R1, R4). Respondent 19 ziet heel veel “rescue organisaties” voor buitenlandse honden die niet weten waar de honden vandaan komen of in welke omgeving ze geplaatst worden. Ze kijken wel naar het huis en de mensen maar vergeten ermee rekening te houden dat het bijvoorbeeld in het stad centrum van Amsterdam heel druk is en na de lockdown nog drukker wordt. Die honden horen daar niet thuis omdat het te druk en beangstigend is ^(R19). Ook door een enquête met deelnemers uit Facebook-groepen gericht op het redden van honden uit het buitenland, werd door sommige deelnemers zorg naar voren gebracht over de eerlijkheid en transparantie van de organisaties. Zo melden verschillende deelnemers dat de leeftijd van de hond sterk verschilde van wat hen oorspronkelijk was verteld, dat het gedrag van de hond aanzienlijk erger was dan uitgelegd, en dat het dierenpaspoort vervalst was. Echter, het geeft reden tot bezorgdheid over een minderheid van organisaties die wellicht ondermaatse protocollen gebruiken of willens en wetens potentiële adoptanten misleiden. (Normann, Stavisky, & Westgarth, 2020)

Covid-19 als excuus

Drie respondenten vinden dat mensen het slecht opvoeden van hun hond of het ontstaan van gedragsproblemen wijten aan de omstandigheden tijdens pandemie ^(R12, R18, R20). Volgens respondent 12 en 20 verschuilen zich mensen met slecht opgevoede en slecht gesocialiseerde honden erachter dat ze niet naar de hondenschool konden gaan door Covid-19. Maar er waren natuurlijk genoeg trainer die privé begeleiding online cursussen aanboden ^(R20). Mensen konden zeker ook nog dingen ondernemen en je kon de hond goed socialiseren als je beetje inventief was ^(R20). Je moest alleen wat creatiever omgaan met de mogelijkheden die er wel waren ^(R18). Respondent 20 denkt ook dat veel mensen een probleem een beetje op de lange termijn hebben geschoven omdat ze bang waren voor de virus en eerst afgewacht hebben hoe het zich ging ontwikkelen. Het probleem van de hond werd dan ondergeschikt aan de pandemie ^(R20).

Bijlage V: Persoonsgegevens van de onderzoekspopulatie

Respondent 1	Respondent 2	Respondent 3	Respondent 4	Respondent 5	Respondent 6
-Kynologisch instructeur - Eigen hondenschool - Groepslessen pups en pubers normaal met vier cursisten, tijdens lockdown groepen van twee of deels een op een. - Fokt honden	- Kynologisch instructeur (volgt opleiding tot gedragstherapeut) - Eigen hondenschool - Geeft puppycursus en basic cursus voor herplaatste honden , basiscursus - Geeft puberhonden en privélessen - Doet sociale wandelingen met uitvallende honden, dus honden die angstig, agressief en overenthousiast zijn	- Gedragstherapeut - Eigen hondenschool - Fokt op kleine schaal Beagles, alle 1,5 tot 2 jaar een nestje - Normaal groepen van zes honden, tijdens pandemie soms groepen van twee/vier - In de lockdown periode meer privélessen	- Kynologisch instructeur en gedragstherapeut - Eigen hondenschool - Geeft met name gedragstherapie privélessen - Groepsgrootte bij 'socialpackwalks' normaal acht, tijdelijk stopgezet toen het alleen met twee of vier deelnemers mocht	- Kynologisch instructeur en gedragstherapeut - Geeft gedragstherapie en groepslessen - Gedragstherapie ging altijd door, groepslessen en sociale wandelingen mochten tijdelijk helemaal niet, dan met maximaal vier, en normaal zijn er tussen de zes en acht deelnemers	- Kynologisch instructeur en gedragstherapeut - Eigen hondenschool - Vrijwilliger bij een Kynologenclub - Werkt bij eigen bedrijf - Geeft puppy en pubercursus, en ook gehoorzaamheidscursus bij KC -Tijdens lockdown waren het soms groepen van twee en vier en normaal zijn het groepen van zes - Bij eigen hondenschool geeft ze puppycursus (groepslessen) maar ook privélessen

Respondent 7	Respondent 8	Respondent 9	Respondent 10	Respondent 11	Respondent 12
-Kynologisch instructeur, in opleiding tot gedragstherapeut - Eigen hondenschool - Heeft tijdens pandemie alleen privélessen gegeven - Geeft ook groepslessen; groepen met maximaal zes deelnemers	- Gedragstherapeut en kynologisch instructeur - Vrijwilliger bij een hondenschool en gedragstherapie in eigen bedrijf - Gedragstherapie privélessen gingen altijd door. Begon tijdens de tweede les met geven van gedragstherapie, daarvoor was ze nog met de opleiding bezig. - Geeft puberlessen en die konden in het begin niet doorgaan en later met maximaal twee of vier deelnemers.	- Gedragstherapeut - Eigen hondentrainingscentrum - Geeft puppy & pubercursus en privétrainingen (+hondensporten maar die vonden tijdens lockdown niet plaats) - Groepsgrootte normaal vijf-zes honden, tijdens lockdown maximaal vier	- Kynologisch instructeur - Eigen hondenschool -Heeft de hele lockdown doorgetraind - Groepsgrootte normaal zes, tijdens lockdown koppels van twee honden	- Kynologisch instructeur - Werkzaam bij een hondenschool - Geeft normalerwijs lessen met vijf deelnemers, tijdens lockdown twee deelnemers - Geeft ook privélessen	- Kynologisch instructeur - Geeft groepslessen met maximaal vier personen en dat mocht tijdens lockdown ook lang doorgaan.

Respondent 13	Respondent 14	Respondent 15	Respondent 16	Respondent 17
- Kynologisch instructeur en gedragstherapeut - Voornamelijk privélessen gedragstherapie in het begin van de lockdown - Groepsgrootte cursussen normaal maximaal acht, tijdens lockdown geschommeld van twee tot vier tot acht, tijdelijk ook helemaal dicht geweest	- Kynologisch instructeur en gedragstherapeut - Werkt als vrijwilliger bij een Kynologen Club (deeltijd) - Geeft puppy en pubercursus - Normaal groepsgrootte van zes, tijdens lockdown drie	- Kynologisch instructeur - Eigen hondenschool - Normaal groepsgrootte vier of vijf, tijdens lockdown lessen met twee deelnemers en privétraining. - Fokt zelf honden en vond het moeilijk de pups te socialiseren	- Kynologisch instructeur - Eigen hondenschool - Geeft lessen met maximaal vier cursisten, soms zijn die groepen tijdens lockdown nog kleiner geweest	- Kynologisch instructeur - Eigen hondenschool - Geeft alleen maar privélessen
Respondent 18	Respondent 19	Respondent 20	Respondent 21	
- Kynologisch instructeur en gedragstherapeut - Geeft alleen privéles. Puppy begeleiding en gedragsconsulten bij problemen.	- Gedragstherapeut bij DOA - Geeft gedragstherapie en gedragstesten aan externen, helpt de asielhonden te trainen, begeleidt nieuwe eigenaren na plaatsing	- Gedragstherapeut - Zelfstandig - Geeft alleen privé begeleiding - Gaf tijdens de lockdown meer privélessen en minder gedragstherapie.	- Gedragstherapeut en kynologisch instructeur - Werkzaam bij een stichting die zich vooral op het opvangen van honden richt die extra aandacht nodig hebben en niet in een regulier asiel terecht kunnen - Geeft vooral gedragstherapie - Gericht op agressie en pijnproblemen - Geeft geen groepslessen meer (is tijdens lockdown gestopt met eigen hondenschool)	

Bijlage VI: Samenvatting van de interviewgegevens over de gedragsproblemen voor en tijdens de pandemie

Respondent	Soorten voor pandemie	Soorten tijdens pandemie	Toename gedragsproblemen
R1	- Mensen liepen tegen van alles aan, eigenlijk altijd hetzelfde, maar wel heel divers: puppybijten, onzindelijk zijn, niet willen lopen, trekken aan de lijn, bij volwassene buitenlandse honden vaak ook angst; gewoon standaarddingen waar mensen met een pup of puber tegen aal lopen	Meer: - Terughoudende honden - Wat meer angst - Minder zelfverzekerde honden (vindt ze logisch bij meer angst) Bij broedfokhonden meer: - Snel overprikkeld worden, - Niet veel aan kunnen, - Minder stressbestendig zijn - Voernijd	Wel toename Vaste gedragstherapeut heeft het drukker. Denkt zeker dat er meer vraag naar begeleiding is
R2	- Niet specifieke problemen bij pups zoals puppybijten, onrustige, overprikkelde pup (Weet niet of je het überhaupt gedragsproblemen moet noemen)	Meer: - Verlatingsangst - Blaffen (i.v.m. visite of omdat de honden in de tuin op dingen reageren) - Problemen welke ze zou omschrijven als een soort hyperactief gedrag (soort van overprikkeldheid in en buiten huis) - Happen in riem - Niet tot rust kunnen komen - Onplezierig gedrag bij visite (ook opspringen) - (Wat meer) angstig gedrag naar andere honden, andere mensen, geluiden & algemeen schrikachtig	Wel toename Heeft het idee dat het aantal honden met gedragsproblemen veranderd is. Maar er worden ook meer honden bij gezinnen geplaatst en dan ga je ook meer problemen ondervinden. Maar ziet toch wel beetje een soort verschuiving in de hoeveelheid problemen.
R3	- Veel angst, agressie, hond-hond agressie en niet alleen kunnen zijn	Ziet nog steeds: - Angst - Agressie en hond-hond agressie (maar ten opzichte ten voor de lockdown is er niet heel veel aan veranderd) - Niet alleen kunnen zijn Ook: - Nieuw probleem: pups kunnen rust niet vinden --> ontwikkelen dan niet goed, niet goed trainbaar, bijten veel, zitten heel erg hoog in energie en raken een beetje overprikkeld.	Geen toename Denkt dat het misschien nog komt, want honden zijn nu allemaal jonge volwassenen, die gaan zich nu profileren.

		- ERG gesocialiseerde honden uit broedfok die erg bang zijn en geen contact maken met omgeving (onzeker of dit nu meer is voorgekomen ..) Voorbeeld: - Geeft voorbeeld van een hondenshow, waar alle honden onder de twee jaar een beetje schrikkerig waren (schokken als in het publiek geklapt werd, spannend in de ring et cetera). Oudere honden zijn niet schrikkerig geweest. --> een eyeopener maar geeft niet direct een probleem	
R4	- Veel uitvallen en agressie naar andere honden en mensen op straat die snel bewegen (fietsers, et cetera.) - Ook veel buitenlandse honden of straathonden met angst problemen	Meer: - Niet alleen thuis kunnen zijn bij jonge honden tot 1- 1,5 jaar (mensen gaan ervan uit dat ze angstproblemen hebben terwijl ze het nooit geleerd hebben) - Moeite met andere mensen (niet accepteren dat mensen in je huis of erf komen) --> angstig zijn/waken - Een hoop uitvallen naar andere honden --Nu al paar keer tegen gekomen: Problemen met visite bij pittige rassen, die erg beschermend van aard zijn (vindt dat er nu meer zijn in Nederland) (Ook van collega's gehoord) Ziet ook: - Bij buitenlandse honden: veel angst problemen en met name agressie tot mannen (is eigenlijk altijd al geweest) - Opvoedkundige problemen: simpele dingen als trekken aan de lijn en hyper gedrag aan de lijn buiten	Wel toename Is geneigd om te zeggen dat er meer honden met gedragsproblemen zijn omdat zij en ook haar collega's meer aanvragen krijgen. Iedereen heeft op het moment wachtlijsten. Denkt ook dat er meer mensen met honden zijn en dat daarom de vraag naar hondengedragsdeskundigen groter is.
R5	- Agressie en meest voorkomend hond-hond agressie, dus als mensen buiten lopen en er komt een andere hond aan	Het meest: - Hond-hond agressie - Niet alleen kunnen zijn - Probleem met visite/in hun territorium komen (vooral hondjes die aangeschaft zijn binnen de eerste echte lockdown) - 'Overprikkeling' (misschien ook niet het juiste woord) door het verhogen van tempo (uit zich in meer gespannen raken, hierdoor worden problemen die er al zijn soms erger (dus uitvallen, gedrukt over straat lopen)	Onzeker over toename Heeft heel veel aanmeldingen en nu ook met wachtlijst wat nog nooit eerder gebeurd is. (Heeft eventueel de vraag niet goed begrepen)
R6	Het meest: - Niet alleen kunnen zijn - Reactiviteit/uitvallen naar andere honden en of prikkels: auto's, fietsers, scooters, et cetera., uitvallen tijdens het uitlaten	Meer: - Reactiviteit - Niet allen kunnen zijn - Heel veel meer algemene angst (dezelfde problemen als voor de lockdown maar veel vaker met angst als onderliggende motivatie factor voor probleemgedrag	Wel toename Ziet de problemen toenemen. Meer gedragsproblemen

	- Territoriale agressie (blaffen op de bel, aan het hek)	- Problemen met visite - Ziet ook: blaffen Heeft twee klanten met bijtende honden en heeft maar een klein praktijk. Vindt het wel logisch dat er meer bijtincidenten zijn en volgens haar komt dit door alles bij elkaar, namelijk omdat er meer honden zijn, minder handige mensen en door gelegenheidsnestjes.	omdat meer mensen honden hebben.
R7	- Denkt dat ze niet zo veel gedragsproblemen had; als ja, van alles een keer iets, dus niets specifiek - Voor de pandemie had ze vaak werkhonden die in de stad overprikkeld raakten	Meer: - Werkhonden die in de stad overprikkeld raken (verdubbeld of zelfs verdrievoudigd) - Negatief naar aandacht vragen (bijvoorbeeld aandachtsblaffen) - Bijtincidenten met kinderen (soms door bezit-agressie) - Incidenten tussen honden in het bos omdat er zo veel honden zijn en door gebrek aan kennis van hondentaal en lichaamstaal (ook honden te leren ruimte te maken voor elkaar gebeurd niet) - Niet alleen kunnen zijn - Gestreste en angstige honden (tonen veel stresssignalen) - Geen aandacht voor de baas, fixeren--> conflicten met honden gebeuren sneller, 'als je niet met de baas communiceert dan ga je voor jezelf werken' - Problemen met visite (veel aandachtsblaffen, dus niet accepteren dat de baas met iets anders bezig is, (ook bij honden die het voor de pandemie wel heel goed konden) Ook: - Opspringen tegen mensen tijdens het wandelen Voorbeeld: - Geeft voorbeeld van haar puppycursus waar ze vaak iets nieuws introduceert om naar de lichaamstaal te kijken en hoe de hond erop reageert. Ze ziet zelden een hond die positief erop reageert, de meeste honden zijn voorzichtig (voor haar een heel groot verschil)	Wel toename Meer honden en daarmee zijn er natuurlijk ook meer gedragsproblemen. Vindt het inmiddels een uitzondering om een leuke stabiele hond tegen te komen in haar lessen.
R8	- Honden die overmatig gericht zijn op eigenaar en moeilijk te begrenzen zijn, dus controleproblemen; deze honden vertonen overmatig druk gedrag, vragen continue aandacht van hun eigenaar (Honden die te weinig te doen krijgen)	Meer: - Niet alleen kunnen zijn - Overmatige baasbinding (=afhankelijkheid van de baas, onvoldoende zelfstandigheid, dus verschilt met overmatige baasbinding voor de pandemie) - Niet tot rust kunnen komen - 'Verwend' in de hoeveelheid aandacht (gaan best ver om dat te kunnen krijgen, kunnen zichzelf niet meer vermaken)	Wel toename Frequentie is hoger. Eerder had je in de les een hond die extra aandacht nodig had, nu zijn het vier van zes.

	- Bij pups ook gewone opvoedproblemen: puppybijten, trekken aan de lijn, uitvallen	- Angstig reageren op andere mensen (Weet niet of dit voor de pandemie ook al was maar het zijn honden die vorig jaar geboren dus moet het-sinds de lockdown zijn) - Problemen met andere dieren (met alle) - Angstgedrag of uitvalgedrag buiten (niet geleerd om met drukte op straat om te gaan en verkeer is toegenomen) - Blaffen (nu meer een probleem omdat mensen thuis zijn en daar last van hebben) Voorbeelden: - Geeft voorbeeld van een overmatige baasbinding: Bij een oefening moeten de honden bij een hek liggen en de baas moet een stap vandaan staan met de rug naar hun toe. Er zijn honden die kunnen zelf dat al niet verdragen en die zie je met heel veel stress en spanning daarop reageren tot aan totale paniek.	
R9	-Het meest en grootste probleem: agressie naar andere honden, wat zich uit in uitvallen naar andere honden op straat	Meer: -Verlatingsangstproblemen - Eigenaren met last van pubergedrag: honden die geen grenzen kennen - Heel veel honden uit broedfok of buitenland, die alles in NL eng en spannend vinden - Bijtincidenten bij honden die er al waren voor corona Ook: - Problemen met visite en moeite met drukte op straat - Overprikkelde, hyperactieve Labradoodles - Heftige bijtincidenten waar honden uit huis moesten worden geplaatst. Gaat met name over honden die er al waren, voor corona.	Wel toename Heeft het veel drukker (in praktijk en herplaatsbemiddeling)
R10	- Vooral problemen met puppy bijten (komt altijd terug), opspringen en misschien angst (voor mensen andere honden en objecten)	Meer: - Angst: meer angst gerelateerde problemen (voor andere mensen, bewegende dingen, met name fietsers, auto's, soms kinderen) - Overprikkelde pups (uit zich in overmatig happen, hyperactief gedrag en rijden) → nog nooit zo veel rijdende pups gezien, rijden is teken dat ze compleet overprikkeld zijn (met name bij de Doodle kruisingen) Ook: - Nog steeds puppybijten	Onzeker over toename Heeft aan de ene kant meer klanten met angstige honden maar is ook wel verdrievoudigd in het aantal klanten en trainingen en denkt dat het daarom logisch is dat er meer problemen zijn.
R11	- Meest belangrijke en vaakst voorkomende problemen: terugkomen bij de baas, trekken aan de lijn tijdens het wandelen - Verder bij pups vaak opgewondenheid en	Ziet nog steeds: - Normaal puppygedrag wat volgens haar erbij hoort (bij baas terugkomen, aan lijn trekken, algemene opgewondenheid en niet weten hoe de stress te regelen)	Geen toename (Let op: dit is waarschijnlijk vanwege haar doelgroep bij

	niet weten hoe de stress daarvan te regelen is Voor haar is alles bovenstaande normaal puppygedrag wat er gewoon erbij hoort.	(Let op verschil KC en commerciële hondenschool!)	een commerciële hondenschool!)
R12	- Eigenlijk geen gedragsproblemen gezien, alleen normaal puppygedrag - Honden leren niet alleen te zijn - Slecht opgevoede honden (trekken aan de lijn, de hond niet los durven te laten) - Problemen met visite	- Heeft geen problemen waargenomen, ziet wel dat mensen het als gedragsproblemen labelen, maar dat is meer de onhandigheid van de mensen. Nog steeds veel: - Puppygedrag - Honden kunnen niet alleen zijn (valt nu onder corona want mensen moeten weer aan het werk, maar eigenlijk was dat altijd al een probleem) - Slecht opgevoede honden (trekken aan de lijn, de hond niet los durven te laten...) - Krijgt heel vaak vragen over problemen met visite (maar was ook voor corona al) Ziet ook: - verschillende bange puppy's (welke zich wel hersteld hebben)	Geen toename Vond altijd al dat er weinig opgevoede honden waren.
R13	- Van alles, maar denkt dat uitvallen aan de lijn naar andere honden het grootste probleem is - Agressie naar visite was al beetje opkomend en dan met name bij buitenlandse honden wat zich uit in angstig gedrag (rillend in een hokje zitten), grommen, blaffen tot echte agressie en bijten	Meer: - Verlatingsangst (ook bij honden die er al waren) - Heel veel angstagressie naar mensen onder andere agressie naar bezoek (moeite om te binden met vreemde mensen, vreemde mensen zijn bedreigend) --> varieert van angst, blaffen/grommen tot agressie & bijten - Mensen klagen over pubergedrag: honden bijten ineens of springen tegen de eigenaar aan (valt nu meer op omdat iedereen op elkaar zit) - Honden van malafide fokkers hebben vaak dwangmatige probleempjes (te nerveus en slecht met prikkels omgaan, snel overprikkeld: als ze buiten een rondje lopen is dat soms al te veel) en agressie naar bezoek - Vaak overprikkeling bij pups als grootste gedragsprobleem (niet echt een gedragsprobleem, want vaak verdwijnt het wat als hond meer rust en structuur krijgt)	Wel toename Denkt niet eens zo veel dat het aantal honden met gedragsproblemen zo veel veranderd is. Denkt dat de verhouding hetzelfde gebleven is omdat het aantal honden vermeerderd is. Daarom zie je meer gedragsproblemen. Denkt verder dat het nu groter wordt uitgemeten.
R14	- Vrij weinig problemen bij honden in de Kynologenclub als ze van pup af aan doorgegroeid zijn - Het meest: problemen bij gezinnen met jonge kinderen: vragen met betrekking tot rust en afzondering - Daarna ook wel eens het najagen en	Meer: - Pubers die puppycursus gemist hebben zijn drukker (hebben weinig tot geen aandacht voor de baas, zijn meer bezig met de omgeving, hebben overal aandacht voor en kunnen niet selecteren/negeren, geen concentratie, daardoor niet goed samenwerken met eigenaar (geen team), heel veel naar elkaar uitvallen, heel veel blaffen, heel veel lijn trekken - Groot verschil in sociaal gedrag, gebrek sociale vaardigheden soortgenoten bijv.	Wel toename In ieder geval bij respondent in de Kynologenclub. Denkt dit omdat er meer puber honden in de club zijn en de honden uit het buitenland komen ook nog steeds.

	dergelijke van fietsers, auto's, bromfietsers, deze vragen krijgt hij geregeld	begroeten van honden -Honden bemoeien zich met alles (fietsers, auto's, et cetera.). Hij merkt wel dat honden daar absoluut mee moeite hebben. Merkt dat honden toch onder de indruk zijn van verkeer, van roltrap of lift, dit is echt een struikelblok voor sommige honden. Over buitenlands honden algemeen: Er zitten leuke hondjes tussen die weinig problemen hebben maar er zitten ook hondjes bij die bijna wegkruipen als andere mensen of andere honden in de buurt komen	
R15	- Niet zo veel gedragsproblemen - Als ze gedragsproblemen zag, heeft ze doorverwezen naar gedragsdeskundige	Meer: - Overprikkeldheid - Schrikachtigheid - Bijten	Wel toename Ziet wel meer honden met gedragsproblemen maar denkt dat het komt doordat er meer honden zijn gekomen.
R16	- Dezelfde problemen als tijdens de pandemie alleen minder erg - Honden vertoonden vervelend gedrag, kan zich uiten in onzindelijk zijn, bijten in handen en hakken en blaffen	Ziet: - Heel veel blaffen Ook: - (Dezelfde problemen, alleen iets erger) - 'Vervelend puppygedrag' door te weinig slaap, te veel vrijheden, geen bijsturing - Onzindelijk zijn - In hakken of handen bijten - Honden komen veel later bij haar (met vijf maanden) en zijn veel minder goed gesocialiseerd omdat ze geen puppycursus gevolgd hebben	Wel toename Ziet wel wat puntjes van aandacht meer, maar zou het niet gedragsproblemen noemen. Volgens haar zijn het dingen die je simpel had kunnen voorkomen door op puppy cursus te gaan.
R17	- Geen gedragsproblemen, alleen normaal puppygedrag wat in normale banen moet worden geleid - Puppygedrag zoals trekken aan de lijn, happen, druk. - Het enige probleem wat op de grens ligt en ze relatief vaak hoorde: honden die andere honden passeren moeilijk vinden, daarbij gespannen raken en blaffen	Ziet: -Het enige probleem wat op de grens van probleemgedrag ligt en ze relatief vaak hoorde: honden die andere honden passeren moeilijk vinden, daarbij gespannen raken en blaffen, waarbij ze uiteindelijk geen hele extreme dingen gezien heeft'. - (Dezelfde problemen als voor de lockdown): Trekken aan de lijn, happen in handen, druk gedrag → normaal puppygedrag waar mensen last van hebben	Onzeker over toename Ziet maar een kleine exclusievere groep en kan niks over het totaal zeggen.
R18	- Een van de grootste problemen: waarschijnlijk angst naar andere honden,	Meer: - Niet allen thuis kunnen blijven (zelfs honden die het voor de lockdown konden)	Wel toename Vindt ook dat er in het

	waardoor honden uitvallen, druk doen of vluchten - Het meest honden die niet goed getraind zijn; zijn vaak niet heel grote problemen, maar het is gedrag wat ontstaat doordat hond ongehoorzaam is; ze is dus meer bezig met basis africhting van honden. Problemen die daardoor ontstaan: uitvallen aan de lijn, niet komen als eigenaar roept, algemeen ongehoorzaam	(vindt dit een heel groot probleem) - Angst voor vreemde mensen (ook als ze op bezoek komen) en drukke plekken wat zich uit in blaffen (naar mensen/dingen die afwijkend uitzien en die de hond niet zo vaak heeft gezien, bijvoorbeeld mensen met een petje of fiets met fietstassen, paraplu's et cetera.) Had in de afgelopen maanden een stuk of tien honden met dit probleem. - Onzekerheid naar andere honden (gebrek sociale vaardigheden) weten niet hoe ze zich moeten gedragen → kan tot hond-hond agressie leiden Ziet ook: - Pubers die slecht rust kunnen pakken (onduidelijk of hierdoor nog andere gedragsproblemen zijn ontstaan, die ze in verband met te weinig slaap noemt (zie overstimulatie))	algemeen meer honden zijn en daarom het aantal problemen omhooggaat.
R19	- Het meest: agressie naar andere honden of onbekende mensen - Ook wel wat angst, maar iets minder dan agressie	Meer: - Angst naar mensen op straat, moeite met drukte - Agressie naar mensen op straat - Niet alleen kunnen zijn (grootste probleem tijdens Covid, ook honden die alleen konden zijn, hebben het tijdens de pandemie verlerd) - Probleem met hond-hond gedrag met betrekking tot communicatie Op vraag over mishandelde honden: - Angst bij snelle bewegingen is aanwijzing dat er mishandeling heeft plaats gevonden → mishandelde hond laat angst & agressie zien, sommige laten zich niet aanraken of hebben paniek voor stofzuiger omdat je iets in je handen hebt Ook: Bij broedfok honden ziet ze dat ze bang zijn, niet aan een lijn kunnen lopen (wel meer opgetreden omdat er meer broedfokhonden in het asiel waren) Bij buitenlandse honden heel veel problemen mee, voornamelijk angst, onzekerheid naar mensen, soms ook naar andere honden, verkeer	Wel toename Merkt dat er heel veel mensen met problemen zijn doordat er constant aanvragen komen en dat doorverwijzen naar andere gedragstherapeuten op korte termijn lastig is terwijl het vorig jaar en het jaar daarvoor best wel af en toe kon.
R20	- Het meest: agressie - Ook angst, maar wat minder dan agressie (voornamelijk angst voor haar grote Leonbergers, zag ze niet bij klanten maar tijdens het wandelen)	Meer: - Veel meer angst (ook verlatingsangst, maar voornamelijk angst voor prikkels (onbekende geluiden en voorwerpen behalve honden)) Ook:	Wel toename Denkt wel dat het aantal honden met gedragsproblemen is veranderd. Maar dit

		- Veel agressie - Sociale vaardigheden van honden met betrekking tot soortgenoten was waren voor de pandemie ook al niet zo goed Weinig: - Overprikkelde honden	uitspraak is ook wel gebaseerd op ervaringen van collega's, zij neemt het iets minder waar.
R21	- Het meest: agressie en pijnproblemen (haar specialisatie!) - Agressie was meer gericht op bezoek, mensen en dingen op straat, dus meer buiten.	(! Is gespecialiseerd in agressie dus dat is wat het meeste voorkomt, ook in samenhang met pijn, nog steeds zo, alleen het ontstaat nu vroeger!) Meer: - Agressie binnen het gezin (thuis veel spanning omdat iedereen thuis is, hondjes escaleren omdat ze de stress niet kunnen handelen) (tijdens de harde lockdown) - Problemen buiten thuis zoals: andere mensen weggagen, bijten in langslowende mensen, mensen een hap geven (op het moment weer meer) Ook: - Angst naar bezoek en naar vreemde mensen op straat Bij honden uit broedfok algemeen, maar nu wel minder dan normaal: - Meer steun zoeken bij baas en bij hem blijven - Blaffen naar mensen - Uitvallen naar mensen - Veel uitvallen naar verkeer - Niet om kunnen gaan met bezoek (blaffen totdat de bezoek weg is)	Wel toename Stichting krijgt dagelijks bijna drie keer zo veel aanvragen als normaal (nu acht per dag).

Bijlage VII: Samenvatting van de interviewgegevens over het risico onvoldoende socialisatie voor aankoop

Respondent	Onvoldoende socialisatie voor aankoop
R1	Wel invloed Honden in het buitenland lopen vrij rond en konden ontwijken wat ze spannend vonden. Dat kunnen ze niet als ze aan een riempje zitten en ineens in het heel drukke Nederland zijn. Dus daar zie je wel heel veel angst en dat is wel standard. Maatschappij is wel veranderd: Morgen bestelt, vandaag in huis. Er zijn ok heel veel honden en dan met name afkomstig van broedfok, ziet ze gelijk als ze binnenkomen (terughoudender, traanogen) die zijn toch anders. Ziet het gelijk of een pup voldoende gesocialiseerd werd bij de fokker of niet. Denkt dat daar de voornamelijk probleem in zitten. Dat er veel honden uit ander oorsprongsland of van mensen die het leuk vonden om een nestje te nemen. Sommige rassen moet je niet kopen bij een broedfokker, eigenlijk helemaal niet. Maar mensen denken dat het goed komt omdat het maar een klein hondje is. Ze worden snel overprikkeld kunnen niet veel aan, zijn minder stressbestendig, voernijd, dat soort dingen komen daar veel meer ten voren. "Als die niet aan veel gewend is of in een schuur opgegroeid is of noem maar op, dan is dat wel een voorbode om later gedragsproblemen te ontwikkelen" Honden uit de broedfok heeft ze meer dan normaal gezien, maar ook normaal zie je ze. De eerste acht weken zijn gewoon ontzettend belangrijk. Daar moet dus echt een heel goede basis gelegd worden voor die pups en als die er niet is dan komt het tot problemen. Ze probeer vaak te ontfutselen wat de fokker alles met de pup heeft gedaan. Soms zijn mensen dan toch achter dat het toch een broedfokhondje is. Dan zegt ze dat hadden ze beter eerder goed kunnen onderzoeken. Het is gewoon lastig met die. Geeft tips voor het volgende keer hond kopen en hoopt dat ze het niet vergeten zijn tot die tijd. Meer kan ze helaas niet ertegen doen. Als ze hoort hoor dat een pup op de vijfde hoogte in een flat is opgegroeid en dan nooit naar buiten is geweest en is dan met acht weken opeens bij andere mensen en moet naar buiten...dan heb je echt een afslag gemist. De hond heeft verder geen externe prikkels gehad, alleen maar in het huis en dat gaat dan zorgen voor problemen natuurlijk.
R2	Wel invloed Lijkt erop als of je wat meer probleemhondjes ziet omdat ze mogelijk bij broedfokkers vandaan komen en er meer honden met een achtergrond uit het buitenland komen. Nu ook wel asielhonden met een rugzakje. In het begin van de pandemie kreeg ze vaker verhalen waarvan ze dacht dat de honden bij een broedfokker vandaan zouden kunnen komen. Sinds mei dit jaar hoort ze dit wat minder. Misschien is ze minder gaan doorvragen waardoor ze het niet weet of het heeft met de regio of haar doelgroep te maken. Of omdat ze meer groepslessen geeft en minder privélessen (vraagt minder door bij ieder persoon). Ziet in de laatste maanden iets meer honden uit het buitenland, ook wat oudere honden die bij stichtingen voor buitenlandse honden vandaan komen, dus niet jonge pups van broedfokkers, die zag ze in het begin van de pandemie meer.
R3	Onzeker over invloed Heeft wat honden gezien die gewoon echt heel ERG gesocialiseerd waren. Dus pups die uit een stal of een hok komen die dus nul contact maken met de omgeving of erg bang zijn, dan komen ze bij hen terecht en dan kunnen ze ze redelijk vormen. Heeft ook best wel wat neurologische aandoeningen gezien, waarvan ze dacht is dit nu iets van de pandemie of is dit door ondoordacht fokken of zagen we dat daarvoor ook al. Maar daarvoor gebeurde dat ook, alleen nu iets meer. Gedragsproblemen bij een puppy komen niet zo vaak voor, ze zijn nog goed vervormbaar, zelfs zo een hondje wat in een stal heeft gezeten en wat de hele wereld niet aankan. Negen op de tien keer krijg je het nog wat redelijk op de rit. Het is heel veel werk en het wordt niet zo een blij puppy als wanneer het wel goed gesocialiseerd is, maar het houdt zich wel staande. Heeft scheidende dingen gezien. Hondjes die veel te jong waren hoewel mensen zeiden dat ze acht weken waren, hoewel ze nog geen zes weken waren. Ze kan op dat moment niks meer en niks minder doen dan vragen

	waar die vandaan komen, adviseren en de mensen bij de hand nemen en samen ervoor zorgen dat het hondje zo goed mogelijk op de rit komt. Veel hondjes waarvan je niet weet waar die precies vandaan komt omdat in het paspoort andere dingen staan dan dat de eigenaren zeiden.
R4	Wel invloed Bij fokkers is al een groot stukje van de socialisatie niet gedaan omdat mensen daar niet meer over de vloer kwamen. Ziet invloed van de broodfok, maar het is een probleem van altijd al. Denkt wel dat er nu meer broodfok is gekocht. Je kunt daar heel makkelijk een hond kopen en veel mensen weten nog steeds niet dat het broodfok is. Denkt dat er genoeg informatie over broodfok te vinden is op het internet als je gewoon je werk doet voordat je een puppy kopt. Mensen gaan zich pas als ze met een doodzieke hond bij de dierenarts zijn inlezen en komen dan pas erachter dat het broodfok is. Er zijn momenteel genoeg voorbeelden van honden van broodfokkers of uit het buitenland die agressief naar mensen waren, waar de dierenarts erachter komt dat er ernstige fysieke klachten een rol spelen. En dat is met name te wijzen aan de broodfok en aan particulieren die denken een leuke kruising te fokken, maar zonder er verstand van te hebben. Buitenlandse honden hebben veel angst en agressie problemen met name tot mannen vaak. Maar dat is altijd al geweest. Vind ook dat er veel bonafide stichtingen zijn die de mensen echt laten staan. Heeft ze meegemaakt tijdens de lockdown. Noemt voorbeeld van mensen die via een stichting een hond kregen. Hond kwam midden in het nacht aan, was ontzettend bang, durft niet naar buiten, is agressief tegenover visite, maar de stichting reageert niet op hun telefoontjes of mailtjes. - Noemt voorbeelden van klanten die vertellen dat de honden in hokken zaten, dat er geen daglicht was en verder geen prikkels. - Noemt voorbeeld van een hond waarvan ze weet dat die van een broodfokker komt: hond is bang voor alles op straat, zodra er iets gebeurd vlucht hond naar huis.
R5	Wel invloed Door het hondentekort zijn veel mensen naar het buitenland gegaan om een hond te halen. Dat komt nu niet per se door de lockdown maar daar krijg je ook meer problemen ervan. Meestal weten mensen niet dat het broodfokkers zijn, soms is het ook heel moeilijk om achter te halen omdat ook sommige stichtingen hondjes weghalen bij mensen waarvan ze zelf niet weten of het nu handelaars zijn of niet. Mensen die een buitenlands hondje zonder problemen hebben, komen bij haar niet terecht. Want ze werkt vooral met problemen. Ziet wel dat van hoeveel daar verkeerdt in zitten, er veel buitenlandse hondjes bij zijn die wat meer problemen hebben. Maar het is niet zo dat het voor de lockdown niet was. Het is heel moeilijk om achter te halen waar ze vandaan komen en nu moeten ze ook nu pas na twaalf weken naar Nederland. Dus de hele socialisatie is dus, los van de lockdown, toch al mislukt vaak. Vindt dat de herkomst van malafide fokkers tot gedragsproblemen kan leiden. Sowieso buitenlandse hondjes die uit een opvang komen, of ze nou slecht gefokt zijn of ze hebben op straat gewoond, hebben wel een knal. Die komen niet goed naar Nederland. Er wordt minder goed gekeken of zo een hondje in Nederland past en een malafide hondenhandelaar zal daar niet naar kijken, ook vanuit de stichtingen lijkt de vraag nu gewoon wel te bepalen. Dus dan doen ze het maar. Echt wel honden waarvan ze denkt die hadden misschien beter geëuthanaseerd zouden. Ziet, los van malafide fokkers, het gebrek aan socialisatie van buitenlandse honden als risico, maar ook van honden die nu bij fokkers vandaan komen omdat ze ook geen mens in huis mochten ontvangen. De socialisatieperiode wil je gebruiken om de hond aan zo veel mogelijk prikkels te laten wennen. EN als je dat niet mag of niet kan dan heeft dat gewoon invloed op het rest van hun leven. Voorbeeld: Kruising klein hondje en Mechelse herder, heel erg Mechelse herders temperament, echt een soort werkhondje maar die viel op alles uit, op straat, andere honden, auto's, fietsers, terpjes, kinderen, mensen, alles wat graag geluid maakt. Tot in het hysterisch. Luisterde niet, heeft eigenaar gebeten maar was het een beetje gewend, dan was die veertien weken oud, dus niet goed. Visite kon niet binnenkomen want die bleef de hele tijd blaffen, de meeste honden gaan op een gegeven moment gewoon ergens zitten en wachten, maar deze niet, alleen thuis zijn lukte ook niet. Een pakket aan problemen, die hond is altijd over het stuur, zelf geprobeerd met medicatie, werd er wel wat rustiger van maar wel wat moeilijk beïnvloedbaar. De conclusie was, de hond zat overigens in het midden van Amsterdam, dat was zijn plek niet. Die is herplaatst en niet

	geëuthanaseerd, naar een boerderij in Brazilië. Wel een extreem geval, mensen zitten vaak met een hondje uit het buitenland waar je heel veel aan moet doen.
R6	Wel invloed Ziet tijdens de pandemie vaak probleemgedrag doordat honden een rugzakje hebben omdat ze uit het buitenland komen of door de herkomst van fokkers waar honden de vroege socialisatie gemist hebben. Ziet dat door de gestegen vraag naar honden, meer mensen hun teef laten dekken en een nestje aanbieden die in de schuur is grootgebracht, “om even te cashen”. Dat zijn honden die al in de vroege socialisatie heel veel hebben gemist. Elke hond reageert anders op gebrek aan stimulatie in de eerste acht weken. Er zijn honden die worden kennel syndroom achtig, maar andere pakken het toch nog behoorlijk goed op. Ziet ook meer buitenlandse honden met de specifieke buitenlandse honden problematiek. Buitenlandse honden zijn vaak erg bang. Heeft veel vaker waargenomen dat mensen pups van fokboerderijen over de grens (België) en gelegenheden nestjes hebben gekocht, omdat goede bonafide fokkers niet nog meer fokken, die staan in voor de gezondheid van hun product. Terwijl er dan ook mensen zijn die erop inspelen dat er nu meer vraag is. Mensen zijn minder kritisch omdat ze zo graag een hond willen: “Nou dan maar zo een leuk buitenlands hondje doe je ook nog iets goeds.” Voorbeelden van honden uit de broedfok: - Hond was bang voor alles en blafte naar andere honden; klanten gaven toe dat ze hond al met ach weken uit België hebben opgehaald ook al mag het pas met vijftien weken. Goed dat ze hem zo vroeg hebben gehaald anders was het echt dramatisch geworden, kennel syndroom. - Terriër van gelegenhedenfokker die al met vijf weken van de moeder weg werd gehaald vanwege bijtproblematiek. Klant heeft pup met zeven weken gekregen en die beet toen al bloedend toe. Op navraag bleek dat alle pups bijten maar dat hij het ergst was en met zes weken van de broers en zussen weggehaald werd. Heeft dus nooit geleerd dat die te hard bijt. Voorbeeld van een fokker die denkt: “Oh leuk, een nestje, oh die pup doet lelijk ik haal hem weg en dan doe ik hem maar lekker vroeg de deur uit, schattig zon klein pupje.”
R7	Wel invloed Vindt dat onvoldoende socialisatie voor aankoop een enorm risico is voor het ontstaan van gedragsproblemen. Alles wat ze in dat nest al aan indrukken opdoen is zo bepalend. Die fokkers die ze kent zijn er daags en nachts bezig met die nesten en die waardeert ze enorm. Honden komen daar al zo anders uit, zo veel stabiel en veel minder angstig, ze staan gewoon zo anders in het leven, het is gewoon enorm gemist want dat haal je nooit meer in. In haar puppylessen introduceert ze af en toe iets nieuws, om de eigenaar te laten zien hoe de hond reageert en om naar de lichaamstaal te kijken. Ze ziet maar zelden een hond binnen komen die denkt: “oh dat is nieuw, dat vind ik vast wel leuk!” Een heleboel honden die ze nu ziet zijn van: “Oh dat ken ik niet laat maar even afwachten”, dus dat is een heel groot verschil. Gelegenheidsnestjes en honden uit het buitenland zijn vaker voorgekomen. Vooral uit Roemenië. Zodra ze leest dat het gaat om een hond uit Roemenië, verwacht ze bijna altijd dat het heel angstige honden zijn. Het zijn allemaal straathonden. Heeft bij een reddingactie/zoekgroep gezeten, die ging op zoek naar een hond, die kwam uit Roemenië. Die hond had negen jaar lang nooit menselijke contact gehad. Het was zo dat iemand hem in huis neemt en na twee dagen breekt die hond uit de riem. Ja die krijg je niet meer terug. Daar zijn ze maanden me bezig geweest. Ze heeft met verbazing op die app zitten lezen. De enorme gedrevenheid om zo een hond te vinden, maar dat ze dacht wat gaan die doen als ze hem vinden? Wat moet die hond nou? Ze vindt niet dat we alles moeten euthanaseren, maar soms denkt ze wel van laat hem waar die is, maar als je hem dan al adopteert, doe het dan niet in het Den Haagse centrum.
R8	Wel invloed Broedfok hoeft niet per definitie een slechte fokker te zijn die geen aandacht besteed aan socialisatie, maar daar is wel een aanlas geweest van: 'daar waren geen pups aan te kopen'. Dus je krijgt wel honden van discutabele leeftijd en discutabele afkomst, waarvan je niet weet wat hun voorgeschiedenis is. Noemt voorbeeld van een hond die is verkocht als Boomer kruising Shelti en de hond had twee broers en zusjes die er heel

	anders uit zien. Je kan best wel diversiteit binnen een nest hebben, maar dit komt niet van een gewone fokker af. Dat zijn hondjes die hun leven lang wel problemen kunnen blijven houden. En eigenaren die min of meer opgelicht zijn. Heeft het in haar lessen gezien dat sommige pups van malafide fokkers vandaan komen. Zag bij iemand met een Amerikaanse Stafford die atypisch gedrag vertoont (bijvoorbeeld onzeker richting mensen of agressie richting mensen, hoort er niet in te zitten). En dat de hond wat afwijkende lichaamstaal heeft. Dan blijkt zo een hond uit Hongarije te komen, van die een of ander 'iets' waarvan niet duidelijk is of die hond met acht weken is gekomen of met vijftien. Dat weet je dan niet eens, maar in ieder geval van een broodfokker. Dat zijn wel de gevaarlijke casussen. Honden waarvan je ziet dat ze gewoon niet zo gebouwd zijn zoals ze horen te zijn. Die platsnuitige honden, dat je denkt van “ja gewoon zielig”. Heel veel teckels, die zouden wat populair zijn geweest of goedkoper. Maar teckels met angstproblemen en ja honden die heel veel gaan blaffen. Vindt absoluut dat gedragsproblemen kunnen ontstaan bij onvoldoende socialisatie voor de aankoop, dus bij pups die van onserieuze fokkers komen. Denkt voor sommige rassen meer, daar is de socialisatie gewoon cruciaal om ze natuurlijk in de maatschappij te kunnen laten functioneren. Tel dat op bij een stukje onverantwoordelijke fokkers of een dubieuze fokker die geen voorlichting geeft over de hond en zijn achtergrond. Dan heb je gewoon een gevaarlijke combinatie, en dat voorspelt gewoon niet veel goed. Dat geldt ook voor honden die uit het buitenland aangevoerd worden, of voor elke hond eigenlijk.
R9	Wel invloed Merkt zeker een invloed van onserieuze fokkers tijdens de pandemie. Er zijn heel veel honden aangeschaft vanuit de broodfok of het buitenland, die dus niet gesocialiseerd zijn en alles eng en spannend vinden omdat ze niets anders gewend zijn dan een donkere schuur of hok. Mensen die een hond uit het buitenland hebben, die nog geen jaar oud is, denken dat het nog bij te spijkeren is, maar zij moet ze dan vertellen dat dat hem niet gaat worden omdat ze onvoldoende gesocialiseerd zijn. “Het is echt een combinatie van slecht voorbereide mensen en slecht gesocialiseerde puppy’s, waardoor je nu honden hebt waarmee geen land te bezeilen is.” Ervaart dat meer mensen een pup uit gelegenheden nesten hebben. Werkt ook op een dierenkliniek en ze doen fertiliteitsbegeleiding. Merkt dat veel mensen die er geen verstand van hebben nu met dieren fokken die onstabiel zijn. Teven die gemuilkorfd binnen moeten komen omdat ze onhandelbaar zijn. Er wordt gefokt omdat er zo veel vraag is en mensen hebben “echt geen flauwekul (...) waar ze mee bezig zijn” Ook wordt er op het moment volgens haar heel veel gefokt met Labradoodles, gaat een beetje ten koste van hun gedrag. Teven van Australian Labradoodle fokkers zijn enorm gestrest en geven dan stress hormonen door aan puppy’s waardoor puppy’s ontstaan die heel moeilijk met externe prikkels kunnen omgaan. Ligt eraan dat er fokkers zijn, die meer dan twintig honden hebben, die bij gastgezinnen wonen alleen om gedekt te worden en in de laatste tijd van de dracht weer terug naar de fokker gaan hoewel dat niet hun vertrouwde omgeving is. Daarom zie je dan al voordat ze geboren zijn, dat ze achterlopen.
R10	Onzeker over invloed Heeft wel klanten met pups van gelegenhedenfokkers, maar kan geen uitspraak over doen of de fokkers te weinig hebben gedaan door te weinig mensen over de vloer te vragen. Weet alleen van de laatste fokker waar ze een pup vandaan heeft, die heeft haar best gedaan om pup te socialiseren met name met kinderen van verschillende leeftijden en socialisatie met mensen is prima gelukt. Broodfokkers hebben niet meer of minder gedaan dan altijd al. Vind dat de kwaliteit van pups met betrekking tot hoe ze gefokt zijn naar beneden is gegaan. De aanleg voor honden met angstig gedrag kan al gelegd zijn bij de fokker, door de ouderdieren die gebruikt zijn, in de stress die de moeder heeft gehad tijdens de dracht of tijdens de bevalling in de nestperiode en door de stress die de pup heeft gehad in de eerste weken van zijn leven. Alle honden die je nu snel op korte termijn kunt krijgen, zijn waarschijnlijk voor 90 procent uit het buitenland of een broodfok pup. Kan niet zeggen of ze meer broodfok pups heeft gezien omdat het moeilijk te herkennen is. Zag wel soms een pup waarvan ze dacht dat die uit de broodfok komt, je ziet het aan de ogen, dat ze te klein zijn voor hun leeftijd en soms ook aan het gedrag of ziektes die ze hebben.

	Pups die als adoptiehonden naar Nederland komen, ziet ze meestal pas met vijf, zes maanden omdat ze pas met 16 weken naar Nederland mogen komen. Voor die honden heeft ze een extra cursus, een adoptie honden programma omdat hun coping skills echt anders zijn.
R11	Wel invloed Op de vraag of ze het gevoel heeft dat er meer pups van een malafide fokker vandaan komen zei ze dat je nu de gekste kruisingen uit het buitenland tegen komt en dat die stroom niet te stoppen is. Vroeger zag ze gezond en goed opgevoede rashonden van Nederlandse fokkers die daar echt heel veel geld in steekt en aan heel veel regels moet voldoen. Op de vraag of haar bij deze kruisingen iets opvalt met betrekking tot gedragsproblemen of gedragingen in het algemeen, zei ze dat het wel meevalt, behalve bij de buitenlandse honden, de ergste uit Oost-Europa. Die zijn het meest wantrouwend, hebben altijd een hekel aan mannen, kunnen vanuit niets ineens happen of snappen, daar moet je voorzichtig mee zijn. Wat ze in de hondenschool heeft ervaren, is dat het eigenlijk een probleem van altijd is en niet nu vanwege de lockdown.
R12	Wel invloed Heeft gemerkt dat veel pups die tijdens de pandemie aangeschaft werden, afkomstig zijn van onserieuze fokkers. Toename van buitenlandse hondjes omdat er op een gegeven moment weinig honden voorradig waren in Nederland zelf. Met name de buitenlandse hondjes die zijn vaak ziek, of veel te klein, veel te jong nog, dus er werd ontzettend mee gesjoemeld, nog geen vijf of zes weken hoewel ze uit het buitenland komen moeten ze eigenlijk vijftien weken oud zijn, want ze moeten gewoon die rabiës inenting hebben gehad. En ze hebben heel veel spijsverteringsproblemen (=giardia). Heeft het ook bij haar klanten waargenomen. Voorbeeld: veel te klein hondje, met diarree, heel angstig en bang. Verschillend bange pupjes heeft ze gehad, wat zich gelukkig wel hersteld heeft. Mensen die bij de eerste les maar aan de rand van het weiland konden zitten met hun pupje in hun armen dat het op afstand kon kijken wat er allemaal gebeurde en dan na drie lessen had het pupje zich wel helemaal hersteld, zodat hij mee kon doen met de andere hondjes en niet door angst helemaal bevroren raakte. Dat ligt ook aan broedfokachtige toestanden, socialisatie bij de fokker. --> valt voor haar niet echt onder gedragsproblemen, niet gesocialiseerd is niet voor iedere hond meteen dramatisch voor de rest van zijn leven. Dat is natuurlijk niet altijd zo. Ziet ook veel pups voorbijkomen, ontzettend angstige pups die helemaal tegen de muur aangedrukt staan en die het liefst geen contact willen ook niet met een iemand. Dat is hopeloos, maar die heeft ze in de hondenschool nooit gezien, wel dat ze zich vraagt of het goed komt maar gelukkig is het goed gekomen. Door meer buitenlandse en broedfok hondjes ook meer bange hondjes.
R13	Wel invloed Denkt dat dat de belangrijkste factoren voor het ontstaan van die gedragsproblemen tijdens de lockdown echt dat stukje socialisatie bij de fokker en daarna bij de dus onervaren eigenaar zijn. Valt haar meer op dat mensen pups van de broedfok of gelegenheidsnest hebben aangeschaft. Mensen denken er niet goed over na waar de hond vandaan komt, als ze hem maar morgen hebben en bij broedfokkers is er het aanbod: "Kom maar halen en morgen mag je hem gelijk meenemen." Problemen ontstaan in de aanschaf van de honden, honden kwamen uit alle hoeken en gaten, deels broedfok maar ook heel veel honden uit het buitenland. Denkt dat honden redden uit het buitenland een booming business geworden is nu het afgelopen jaar (was daarvoor ook wel in opkomst). "Iedereen die een hond wil, die kan er morgen eentje krijgen die ingevlogen is uit Roemenië of waar vandaan dan ook, en daar zie je eigenlijk al vanaf het moment dat ze aankomen de problemen." Leeftijd van die honden maakt niet uit je ziet heel veel angstagressie naar mensen omdat ze slecht gesocialiseerd zijn of rugzakjes en trauma's hebben en van alles meegemaakt hebben. Daarin merk je nu wel een verschil met die honden voor die periode en de honden die der nu allemaal zijn. Daarom ook problemen met agressie naar bezoek, dat komt doordat ze sowieso al slecht gesocialiseerd waren en dan heeft de pandemie er nog meer bijgedragen omdat je minder bezoek kon ontvangen. Heeft ook te maken met socialisatie bij de fokker. Bij broedfok of buitenlandse fokkers zitten honden vaak in hokken, vrij vroeg gescheiden van ouderhonden. Dus wat ze horen te leren van de moederhond en het nest, bijvoorbeeld de bijtrem, lichaamstaal en met elkaar communiceren, dat

	missen ze. Als ze dan bij de eigenaar zitten, is het lastig dat nog aan te leren. Hebben dus nul socialisatie opgedaan, eerder nog traumatische ervaringen waardoor er ook weer gedragsproblemen ontstaan (nerveus en obsessief gedrag). Deze honden zijn snel overprikkeld, als ze buiten moeten lopen, is dat soms al te veel. Met honden uit het buitenland die problemen hebben door onvoldoende socialisatie is de vraag of je er überhaupt nog iets aan kan doen. Het beste is om heel bewust een hond uit te kiezen, dus niet zomaar een hond uit de aller ellendigste hoekjes trekken maar research doen waar die vandaan komt en heeft die die basis socialisatie gehad want dan heb je al een deel van het probleem die je al kan tackelen. Veel mensen vinden dat zielig die denken dan: “We redden een hond uit het buitenland!” ze vergeten dat daar een hele business achterstaat. Iedere hond dat ze kopen komen er weer tien van terug, want zolang er mensen het kopen, blijven er nieuwe komen, dus je houdt het probleem in stand. Door corona zijn de prijzen zo gestegen dat een goede fokker er ook bijna niet meer tegenop kan. Vraagt klanten meestal waar de hond vandaan komt. Als er gedragsproblemen bij de pup optreden waarvan ze denkt dat het erfelijk zou kunnen zijn, kan de gedragstherapeut contact opnemen met de fokker om te vragen of dit ook bij de oudere honden opvalt. Maar bij broedfok honden of honden uit het buitenland is het vaak gissen want je weet niet wat ze meegemaakt hebben. Bij sommige honden die van een goede fokker vandaan komen, ontstaan er alsnog problemen, dat risico heb je altijd alleen als hond bewust gefokt wordt, zie je het een stuk minder en je weet dan ook wat de ouder honden doen.
R14	Wel invloed Bij buitenlandse honden speelt onvoldoende socialisatie voor aankoop. Heeft heel wat aankopen gezien die via de bus zijn gebeurd en niet via een fokker. Er zitten leuke hondjes tussen die weinig problemen hebben, maar er zitten ook hondjes die bijna wegkruipen als andere honden of mensen in de buurt komen. Merkt bij klanten dat er meer honden aangeschaft zijn via een ander circuit dan bij een bekende fokker (dus broedfok en andere onserieuze fokkers). Hebben ook heel wat hondjes van particulieren, die de kans zien om een nestje te fokken om wat geld te maken.
R15	Wel invloed Wil niet de fokkers over haar heen krijgen, maar ze zelf fokt ook dus ze kon bepaalde dingen niet doen. “Je kan wel willen maar als het er niet is, kan je het niet doen.” Ze kon bijvoorbeeld geen pup kopers voor een puppy playground uitnodigen, dus de pups maakten minder mee dan voor corona. Bij de vraag wat ze dan met de puppy’s heeft gedaan om ze dan wel nog zo goed mogelijk te socialiseren, zei ze: “Dat kon niet, dus niks. De mensen meer begeleiden.” Heeft de invloed van onserieuze fokkers waargenomen. Die hondjes zijn helemaal snel overprikkeld. Heeft ook bij haar klanten waargenomen dat er meer pups uit de malafide handel vandaan kwamen, vooral uit het buitenland, omdat ze het in het eerste gesprek vraagt.
R16	Onzeker over invloed Invloed van onvoldoende socialisatie voor aankoop vindt ze lastig te zeggen want ze heeft weinig contact met mensen of mensen hebben zelf heel weinig contact met de fokker over wat die allemaal gedaan heeft over socialisatie. En daar hebben mensen ook weinig invloed op. Heel veel mensen hebben tijdens de pandemie honden van Marktplaats geplukt en daar weet je vaak niet wat voor honden het zijn, maar ze denkt dat er heel veel daarvan gelegenheidsnestjes en broedfok geweest zijn. Maar voor de mensen doet het er niets toe, zij willen en moeten gewoon verder met dat hondje. Ziet ook veel buitenlandse honden met hun eigen specifieke problematiek, die volgens haar los staat van de lockdown. Wil mensen niet voor de hoofd stoten en ervan uitgaan dat ze broedfok honden hebben gekocht, omdat het gevoelig ligt, maar ze trekt wel haar eigen conclusies en probeert daarmee aan de slag te gaan.
R17	Wel invloed Er staat of valt alles mee. Je hebt een goede teef nodig, geteste ouderdieren, je moet de ouderdieren kennen. Er is veel meer vraag naar honden dan aanbod, daar gaat de broedfok flink op in. Heeft wel klanten met pups van gelegenheidsnestjes maar voor de lockdown ook. Die honden (zonder stamboom) die ze heeft gezien, die als jonge hond gekomen zijn hebben zich tot mooie, normale honden ontwikkeld. Klant met hond uit broedfok: Hond is zelf geen probleem, ze hebben er een super hond van gemaakt omdat hij dus nog begeleiding heeft gekregen.

R18	Wel invloed Ziet wel een invloed van onvoldoende socialisatie voor de aankoop als risico op het ontstaan van gedragsproblemen tijdens de lockdown. Zag heel veel honden uit het buitenland. Een deel van de socialisatie hoort min of meer bij de fokker te gebeuren en op het moment dat een heleboel van allerlei onbekende bestemmingen komen, is het niet bekend wat er wel of niet mee gedaan is toen ze jong waren. Dus op het moment dat er een nest puppy's uit Roemenië hier naartoe komt en die komen, zijn die niet gesocialiseerd op die dingen die wij hier op straat tegen komen. Er zijn heel veel van dit soort hondjes die bang zijn voor spelende kinderen, fietsers, of überhaupt verkeer, omdat ze die nog nooit gezien hebben. Denkt dat die vroege socialisatiefase enorm me te maken heeft. En ze merkt ook absoluut dat heel veel mensen honden uit broodfok situaties hebben gekocht in de afgelopen anderhalf jaar die dus gewoon echt een stuk gemist hebben, die sterker nog waarschijnlijk zelf angstiger zijn, omdat hun moeder al heel angstig was op die plek waar ze was en de pup daar gewoon heel veel angsthormonen hebben meegekregen tijdens de dracht en dat in de eerste maanden drinken bij hun moeder. Ziet heel veel honden uit malafide handel bij haar klanten. Denkt dat 75% van de klanten die ze op dit moment ziet, zijn honden die ergens vandaan komen, niet bij een goede fokker in ieder geval. Sommige komen via stichtingen naar Nederland, waar mensen toch het idee hebben alsof dat dan een beetje meer legaal of beter is. Sommige mensen zeggen ook dat de pup in een schuur zat, maar dat ze hem niet daar konden laten en meenamen. Als eigenaren ze weten te vinden op een moment dat ze als pup komen, kunnen ze vaak de gedragsproblemen wel tackelen voordat ze echt ontstaan, maar als ze niet als puppy komen dan komen ze later pas en dan is het vaker omdat ze al een probleem hebben. Dus ze krijgt ook veel als jonge pup in de begeleiding en daardoor hoopt ze dat ze in ieder geval een deel van die problemen kunt voorkomen. Vraagt de eigenaren altijd waar de hond vandaan is. Als mensen het eigenlijk niet zeggen, dan weet ze min of meer genoeg. Zegt klanten dat ze er geen oordeel over heeft, maar dat ze het interessant vindt om te weten, juist om te kunnen zeggen: "Het is waarschijnlijk dat als die uit Roemenië of Griekenland of Italië komt, dat die niet de beste start heeft gehad als die in een schuur opgegroeid is tussen driehonderd andere puppy's." Misschien is die dan heel sociaal naar andere honden juist, maar niet zo heel erg gewend aan mensen. Het geeft veel informatie over wat die hond wel of niet al heeft kunnen leren. Ze krijgt veel jonge pups uit de malafide handel in de begeleiding waardoor ze hoopt dat ze in ieder geval een deel van die problemen kan voorkomen. Als ze jong zijn kan ze vaak de gedragsproblemen tackelen voordat ze echt ontstaan, maar als ze niet als puppy komen, dan komen ze later pas en dan is het vaker omdat ze al een probleem hebben.
R19	Wel invloed DOA heeft meer honden uit de broodfok ter herplaatsing gekregen dan in 2019 omdat er veel handelaren door de NVWA en LID zijn opgerot. Ze neemt dus wel meer broodfok honden waar. Honden uit de broodfok zijn te bang om contact te maken, sluiten zich totaal af, kunnen niet aan een lijntje lopen, voelen zich alleen prettig als andere honden er zijn. Er zijn heel veel buitenlandse honden naar Nederland gekomen. Vorig jaar tot nu heeft ze nog nooit zo veel buitenlandse honden aangeboden gekregen. Eerder kreeg ze heel weinig buitenlandse honden aangeboden voor probleemgedrag; eentje per jaar.
R20	Wel invloed Ervaat het afkomstig zijn van onserieuze fokkers als heel groot risico voor het ontstaan van gedragsproblemen. Dat is gewoon cruciaal, ieder slechte start van een pup en vooral van een broodfok, ook die moederhond die leeft onder erbarmelijke omstandigheden, die is vaak niet gezond of vaak gestrest en angstig, dus die risico's die zijn echt heel groot. Volgens haar communiceren ze daar heel veel over in hondenland en volgens haar ook buiten hondenland. Maar ze verbaast zich ook over dat mensen nog steeds niet weten wat een juiste fokker is en wat niet, misschien ergens in hun achterhoofd dat ze het wel weten maar dat de pup zo lief eruit ziet dat ze die maar nemen om te helpen en vaak met alle gevolgen van dien, dat ze straks ook misschien met een doodzieke pup zitten of een pup die daaraan sterft. Heeft het bij haar klanten niet veel gezien, alleen een Friese Stabij, dus best weinig in deze regio, maar ziet het wel als invloed

	op het ontstaan van gedragsproblemen. Geloof absoluut, vooral honden die uit het buitenland komen, die op straat hebben geleefd, een andere start hebben gehad dan onze puppy's uit de mensen maatschappij, dat die overdonderd zijn als ze naar Nederland komen. Want ze komen op eens in een heel drukke gezin en maatschappij en helemaal als je in een stad nog woont. Voorbeeld: - Een Friese Stabij, waarschijnlijk afkomstig van de broodfok. Familie is januari 2020 gestaart, toen kwam de lockdown en vervolgens niets meer gedaan. Voor zo een hond is het cruciaal dat het in ieder geval wordt onderhouden. Ze wonen iets achteraf op een boerderij, deze hond heeft heel weinig prikkels meegekregen wat we dagelijks in de mensen maatschappij hebben, dus daar was het hoofdprobleem veel angst. Ook angst voor kippen en mannen meer. - Een hond met een redelijk slechte start, een kruising uit het buitenland (Spanje) die ook giardia heeft gehad, wat je bij zo een hond kan verwachten maar ze ziet het niet veel.
R21	Wel invloed Ziet veel meer medische problemen, aangeboren afwijkingen en fysieke klachten en dat zijn toch de broodfok honden. Die honden hebben verschrikkelijk veel pijn en gaan dan extreme agressie inzetten. Risico van onvoldoende socialisatie bij de onserieuze fokker speelt altijd wel, maar ze vindt die invloed nu wel minder dan normaal want voor dit soort honden (die vaak een onveilige hechting hebben) kan het een voordeel zijn dat mensen veel thuis zijn op dat moment om een stukje van de onveilige hechting toch weer veiliger te kunnen krijgen. Dan kan de lockdown toch daar een stukje positief invloed op hebben gehad. Vanuit die veilige hechting krijg je minder agressie, minder problemen met alleen kunnen zijn, dat soort dingen. Die honden vinden de hele wereld sowieso al eng en omdat mensen nu niet gingen socialiseren met hun lijstje van: "We gaan vandaag naar de markt en morgen gaat ie met de trein en overmorgen moet die op het schoolplein staan." Nu konden de hondjes toch meer een veilige hechting krijgen. Er zijn minder hondjes die pas met twaalf of veertien weken uit de broodfok komen door de grote vraag naar puppy's. Ze werden al met zeven of acht weken weggegeven, dan heb je minder problemen als dat die hondjes tot vijftien weken in een hokje zitten bij die broodfokker en dan pas naar een nieuw huis gaan. Dus eigenlijk is wat dat betreft de lockdown een verrassende bijwerking geweest, dat die positiever is gegaan.

Bijlage VIII: Samenvatting van de interviewgegevens over het risico gebrek aan externe prikkels

Respondent	Gebrek aan externe prikkels
R1	Wel invloed Denkt dat het tweeledig kan zijn en dat het per individu heel verschillend is (overprikkeling en te weinig prikkels zijn beide niet goed). Denkt dat honden misschien juist wel overgesocialiseerd zijn door te weinig rust te hebben gehad omdat iedereen thuis was en niks te doen had en dacht ik neem een hond en de honden te lang met elkaar laat spelen. Denkt die twee komen ook omdat mensen onwetend zijn en er niks aan kunnen doen, ook omdat ze geen begeleiding hadden van instructeurs. Kan het hun eigenlijk niet kwaad nemen, omdat je als je op het internet googelt op hondengedrag, je goede dingen vindt, maar ook heel slechte dingen. Denkt dat oversocialisatie misschien meer een probleem is dan weinig socialisatie. Wel in de zin van groepslessen, dat zeker als je hondenschooltechnisch kijkt, maar in het normale leven, hebben ze wel de drukte veel meer auto's, fietsers en mensen dus daar heb je een stuk socialisatie misgelopen. Maar verder zijn ze eerder overgesocialiseerd qua prikkels dan ondergesocialiseerd. Maar wel te weinig gezien van hondenscholen en vreemde plekken want mensen mochten nergens naartoe. In de eigen omgeving is de hond eigenlijk op gemak maar op andere plekken kan die zich dan wat minder aarden.
R2	Onzeker over invloed Maakte zich in het begin zorgen dat honden onvoldoende gesocialiseerd werden en denkt wel dat het een rol speelt maar maakt zich nu minder zorgen. Heeft het idee dat haar klanten aardig met socialisatie bezig zijn. Toen er geen groepslessen waren, adviseerde ze: 'Ga af en toe in het bos et cetera, of bij een markt of in een winkel of spreek met speelkameraden af, nodig af en toe expres visite uit' Denkt dat het misschien eraan ligt dat ze een bepaalde doelgroep heeft die 180 euro voor een cursus kan betalen.
R3	Onzeker over invloed Was in het begin bang dat er heel weinig prikkels op straat zijn, er komen geen mensen over de vloer, mensen denken dat ze niet naar de hondenschool kunnen. Maar ze heeft nog niet heel schokkende dingen gezien, niet meer of minder dan voor de pandemie. Misschien is het zelf goed geweest dat er niet zo veel prikkels waren zodat de puppy's gedoseerd kunnen leren omgaan met prikkels. Heeft tijdens de lockdown op een groot plein in de stad les gegeven, waar ze twee jaar geleden niet eens over nagedacht heeft. Normaalgesproken zijn dat plekken die ze uit de weg gaat maar het afgelopen jaar kon ze daar trainen omdat het niet zo druk was. Nu wordt het weer wat drukker. Er zitten wel wat honden tussen die nu wat uitdaging krijgen maar ook veel honden die eigenlijk veel baat hebben bij deze opbouw. Het is natuurlijk ook niet van de een op de andere dag drukker geworden. Er zitten dus ook honden bij die daar problemen mee hebben maar die had ze altijd al. Er is geen zwart wit, het is niet allemaal erger of niet erger. Ze was er wel bang voor, maar daar komt ze nu heel erg van terug. Gebrek aan externe prikkels vond ze wel meevallen. Als ze naar de lichaamsanalyse kijkt ziet ze verschil maar heeft nog geen problemen teruggekoppeld gekregen. Daar zitten natuurlijk nog wat verschil ertussen wat zij waarnemen en wat een eigenaar waarneemt, of een probleem vindt. Want vaak is het pas een probleem als er ergens een hapje van genomen is. Denkt dat het wel positief geweest is dat er eerst minder prikkels waren en dat er nu langzaam meer prikkels komen zodat de pup de kans krijgt te herstellen en om te leren. Zag niet bij klanten, maar op een hondenshow dat jonge honden niet zo gewend zijn aan heel veel prikkels. Eigenlijk alles onder de twee jaar was een beetje schrikkerig. Ze schrokken als er in het publiek geklapt wordt, vonden het spannend in de ring, spannend als de keurmeester aan ze zat. Denkt het is logisch omdat de honden op straat al wat minder prikkels zijn tegengekomen, er zijn veel minder mensen op vloer geweest. En de oudere honden (boven de twee jaar) liepen alsof ze daar altijd gelopen hadden. Dat was voor haar een eyeopener.

R4	Wel invloed Denkt dat er wel minder prikkels waren als nu, ze denkt alleen dat als je je best had gedaan dat je best veel dingen had kunnen opzoeken. Ze heeft zelf socialisatie trajecten begeleidt, waar ze naar het treinstation, de bus station, naar de supermarkt gingen. Als je die plekken ging zoeken, waren ze er wel. Denkt wel dat mensen buiten zijn geweest en voor hun gevoel hebben gedaan wat ze moeten doen, maar misschien niet heel handig hebben gedaan, doordat ze het eigenlijk gewoon niet wisten. Ga je naar de hondenschool, kom je natuurlijk wel heel veel mensen en andere honden tegen en ga je met de auto met de fiets, dan heb je al heel veel dingen die je MOET doen met je pup. Wat je nu eigenlijk niet hoeft te doen, want de hondenschool is toch dicht, dus het wordt niet gedaan. Toen de honden met een leeftijd van acht weken naar de eigenaar kwamen, werd ook niks meer gedaan en er kwam ook niemand over de vloer. Dus te weinig gesocialiseerd waardoor honden problemen krijgen, angstig zijn of waken. Dat ziet ze vooral bij honden die beschermend van aard zijn, bij zelfstandige kuddebewakers zoals de Sarplaniac, Thai Bankquai, Doggo Argentino. Die gaan als je ze niet goed socialiseert hun eigen plan trekken. Denkt dat er buiten geen problemen zijn met contacten, omdat je de honden gewoon op afstand bij andere honden kunt laten.
R5	Wel invloed Heeft het idee dat de coronatijd voor honden een prikkelarmere tijd was. Er gebeurde minder en dat hoeft niet per se een probleem te zijn, maar de overgang totdat er weer veel gebeurd wel, dus het tempo verhoogd weer. Dat is voor veel honden ook wel wat lastig en dan kan je niets tegen zeggen dat ze agressief angstig of boos worden. Overprikkeld is misschien ook niet het woord maar het is voor veel honden wel een overgang van lekker relaxen, er is weinig aan de hand, ik ben altijd aan mijn baas tot oh wat is het hier druk. Ziet een invloed ervan op het ontstaan van gedragsproblemen. Honden die vlak voor de pandemie zijn aangeschaft hebben gewoon echt minder meegemaakt. Ook als eigenaren hun hond wel wouden socialiseren. Heel veel mensen gaan bijvoorbeeld naar een schoolplein, nou die zijn de hele tijd dicht geweest of je mocht er niet bij, ouders mochten niet mee naar binnen. Maar heel veel dingen van socialisatie gaan een beetje vanzelf want je krijgt visite, je laat mensen binnen en die hond went eraan. Nou, dat was nu ook niet want we hadden geen visite. Dat je naar puppycursus ging los van dat je in zo een les staat en wat meekrijgt. De hond gaat in de auto, die hond ziet andere honden, die gaat naar een hondenclub, je hoort heel veel geluid en dat soort dingen. Nou dat doe je ook allemaal alles niet. Als je goed bezig was, dan zocht je iemand met een andere puppy en dan liet je ze samen spelen en dat was het, maar dat is natuurlijk niet hetzelfde als wat je normaal in je leven doet. Je merkt echt dat ze normaalgesproken meer meekrijgen.
R6	Wel invloed Heeft wel in de breedte gezien dat mensen tegen haar zeggen dat zij de eerste is weer die binnenkomt. Heeft ook vaker gezien dat honden denken van: 'Wow, wie komt er nou binnen!' Ze had ook een klant met hond die bang voor visite was maar die mensen vroegen niet om hulp omdat ze nooit visite krijgen en het daarom geen probleem was. Vond het grappig; is inderdaad geen probleem als eigenaren het managen door geen visite meer naar huis te halen. Bij haar eigen hond merkte ze ook dat die nog altijd soort van bangig is voor visite omdat ze door de lockdown heel lang geen visite in huis hebben gehad omdat ze door de lockdown in de tweede en derde angstfase gedeprimeerd was van bezoek.
R7	Wel invloed Een gebrek aan externe prikkels leidt tot pups die niet goed om kunnen gaan met visite. Ook bij honden die het daarvoor wel heel goed konden en wel hadden aangeleerd en die ook met het baasje naar het restaurant of naar het café gingen en opeens heel veel met baas alleen zijn. En opeens moet je de aandacht weer delen. Merkte dat voor de lockdown iedereen zijn hond ging socialiseren, dus zo veel mogelijk maar op een veldje loslaten en verder niks meedoen. Daar

	ontstonden eigenlijk ook heel veel problemen, dus in het begin van de lockdown vond ze het fijn om te zien dat mensen in de winkelstraat gewoon ruim afstand hielden, en zag eigenlijk een verbetering in het gedrag, minder blafgedrag minder uitvallen aan de lijn. Toen kwamen er echter te veel honden. Denkt dat mensen wel bezig zijn met hun hond socialiseren als in dat ze hem aan alles moeten voorstellen maar dat ze het stukje habitueren vergeten. Dat ze even niks met deze andere hond/persoon hoeven. Ziet daarom voornamelijk gedragsproblemen bij mensen die het heel goed bedoelen, die enorm actief bezig zijn en denken dat ze vanwege de lockdown toch moeten socialiseren en naar de tram of terras gaan en ergens zitten waar die zo veel mogelijk prikkels krijgt en vervolgens zien ze niet dat de pup dat helemaal niet aan kan.
R8	Wel invloed Merkt dat honden al een aantal maanden last hebben van angstgedrag of uitvalgedrag buiten omdat het verkeer ook toegenomen is. Die zijn niet aan de drukte op straat gewend, daar hebben ze heel veel moeite mee. Ze hebben niet geleerd hoe ze daarmee om moeten gaan. De vraag in hoeverre ze ervaren heeft dat de lockdown op honden in de socialisatiefase en de puberfase invloed heeft op het ontstaan van gedragsproblemen, vindt ze wel moeilijk, maar vindt dat het hand in hand gaat met de problemen die ze noemde. Bij minder interactie met andere honden of mensen doen ze ook geen kans op om sociale vaardigheden op te doen. Ze weten niet hoe ze moeten reageren op extra prikkels, sociale prikkels en hoe langer ze het niet leren, hoe moeilijker het wordt om het proces op gang te brengen. Het gaat gewoon minder snel als ze richting volwassenheid gaan. Dus vindt dat gebrek aan externe prikkels een invloed heeft op de honden.
R9	Wel invloed Vindt dat honden tijdens de lockdown te weinig externe prikkels hadden. Bijvoorbeeld bij mensen die niet in de stad wonen, hebben de honden natuurlijk niks gezien. Die kennen het niet door een drukker straat te lopen of heel andere honden en mensen en dat zijn vooral dingen waar je wel vaak merkt dat honden hun hele leven last van blijven houden. Als je weinig mensen hebt gezien, kennen ze het niet en zijn gelijk helemaal in paniek bij alles wat binnen komt. De meeste honden gaan dan volop blaffen en dan kun je gewoon geen mensen ontvangen.
R10	Geen invloed Was er helemaal niet mee eens dat er een risico was op ondersocialisatie omdat de meeste mensen hun pup oversocialiseren. Voor veel mensen met pup is de lockdown een zegen geweest omdat de hond aan veel minder prikkels blootgesteld werd en veel gedoseerder kon wennen aan allerlei sociale situaties, sociale partners. Het was positief omdat het rustiger was voor de meeste pups (op straat). Voor heel veel mensen is de lockdown met een pup een zegen geweest omdat de hond eigenlijk aan veel minder prikkels werd blootgesteld en hij daardoor veel gedoseerder kon wennen aan allerlei situaties en sociale partners. Gevoelsmatig zegt ze dat de lockdown juist positief was omdat het gewoon veel rustiger was voor de meeste pups. Je hoefde je (tijdens het wandelen) ook niet druk te maken dat je hond gaat opspringen tegen andere mensen omdat je de enige op straat was. Het was niet zoals in Amerika waar je de straat niet op mocht en je dan met de hond in de auto naar de supermarkt moest rijden en dan alleen het zien van verschillende mensen al exposure was en je op die manier moest socialiseren. Kan zich wel voorstellen dat als je in Drenthe woont aan een zandpad, dat je dan helemaal niemand meer tegenkomt.
R11	Geen invloed Heeft heel weinig ervaren dat de lockdown op honden in de socialisatiefase en de puberfase invloed heeft op het ontstaan van gedragsproblemen. De hond moet toch eruit. Dus de mens gaat twee of drie keer per dag naar buiten en daar leert die zijn buurt kennen en het was druk op de losloopegebieden dus hij komt da een heleboel tegen. Dus socialisatie vindt ze wel meevallen. Heeft niet ervaren dat honden niet gewend raken aan externe prikkels.

R12	Geen invloed Heeft niet ervaren dat de lockdown op honden in de socialisatie en puberfasen invloed heeft op het ontstaan van gedragsproblemen. Socialisatie is gewoon doorgegaan. Socialisatie wil niet zeggen dat je met je hond naar een winkelcentrum moet gaan of in het restaurant moet zitten. Als dat niet kan, kan je ook ergens anders op een bankje gaan zitten of op een stoel. Het gaat daarom dat de hond in de puppyfase contact maakt met dingen die hij later in zijn leven ook tegenkomt. In haar geval, ze haat winkelen, dus ze gaat met haar puppy ook niet winkelen, dat heeft geen meerwaarde. Maar ze houdt wel van wandelen, buiten zitten en van hondentraining dus ze neemt haar hond wel mee als puppy naar de training, maar dat is dus persoonsafhankelijk. Je kon nog steeds autorijden zodat de hond leert zich te gedragen in de auto, dat kan je nog steeds aanleren ook contact met allerlei honden en van allerlei blamages kon ook nog steeds. En hetzelfde geldt voor mensen, hij moet echt donkere mensen, lichte mensen, mensen met hoedjes, mensen op het stapje of op het fietsje mee maken en dan word je ook niet belemmerd door de lockdown. Vindt dat het bekend maken met externe prikkels belangrijk is, maar dat het ook nog kon. Heeft wel gehoord dat mensen inderdaad klagen dat ze met de hond niet naar het schoolplein konden gaan omdat die school dicht was en dat soort dingen. Daar kan ze zich iets bij voorstellen inderdaad als je zelf kinderen hebt, maar het niet bij haar klanten waargenomen dat ze daar last van hadden. Eigenaren zullen onderstimulatie een risico vinden omdat ze niet overal naar toe konden en dat soort dingen, maar zelf, heeft ze ook tijdens de lockdown geen minuut anders geleefd als voor die lockdown.
R13	Onzeker over invloed Omdat heel veel mensen geen puppyncursus hebben kunnen doen, want ja de hondenscholen waren dicht, zie je daar dus wel een stukje achterstand in. Maar of je daar dan echt een probleem op gaat krijgen op de langere termijn dat is nu dus best nog lastig om te zeggen want heel veel van die honden zijn nog geen twee jaar, die zijn nu net een jaar of anderhalf dus die zitten nog volop in de puberteit, dus wat je er straks na die twee jaar als echt volwassen hond aan over gaat houden, ja dat is dus nog de vraag, weet je bij sommige zal het weg gaan ebben en heb je het idee van nou ja daar komt een stabielere hond naar boven en het lijkt als of ze toch nog heel veel opgepikt hebben, maar ja er zullen ook honden tussen zitten die dan toch een bepaalde achterstand opgelopen hebben, omdat ze de basis dat eerste half jaar gewoon onvoldoende hebben meegekregen Als pups gezondheidsproblemen hebben, bijvoorbeeld giardia, en daardoor niet veel naar buiten mogen of veel naar de dierenarts moeten in de eerste maanden, dan kan ook daardoor de socialisatie mislukken omdat mensen er niet aan toe komen.
R14	Wel invloed Socialiseren is het ene deel: lijfelijk in contact moeten komen en je hebt ook het socialiseren van: in de grote wereld is van alles (fietsers, auto's...), maar daar moet je je niet mee bemoeien. Hebben daar vrij veel aandacht voor op de club: hoe andere honden te benaderen, hoe reageer je als een hond toch onder de indruk is van het verkeer of onder de indruk is van een roltrap, of een lift nou en dat soort dingen. Hebben die andere volgens hem gemist of in ieder geval niet gedaan (onvoldoende socialisatie) want je merkt echt dat dit een struikelblok is voor sommige honden. En het is nu lastig om dat nog aan te leren. Denkt dat misschien wel het vermijden van het contact onderling op straat ook een oorzaak is voor het ontstaan van gedragsproblemen. Hierdoor hebben ze ook sociale vaardigheden met betrekking tot honden niet geleerd.
R15	Wel invloed Ziet wel dat pups die tijdens de lockdown worden aangeschaft niet voldoende te maken krijgen met externe prikkels. Maar we hebben natuurlijk niet echt een lockdown gehad (bedoelt in NL), maar ze ziet dat vanuit de eerste golf, dat daar nu de problemen komen. Mensen die thuisbleven, die ondanks dat de hondenschool hier in Nederland wel open waren, zeiden van: "Ja maar ik kom gewoon nergens naar toe".

	Invloed van eerste golf ziet te nu: Die hondjes zijn nu tussen de tien maanden en anderhalve jaar en die komen nu omdat ze nu een aantal problemen ervaren.
R16	Wel invloed Denkt dat pups socialisatie gemist hebben omdat iedereen op zijn eigen eilandje was. Mensen waren beperkt tot hun eigen omgeving en de pups daarmee ook. “In normale tijden gaat je puppy mee op visite ergens naartoe, gaat mee naar de stad, maar de stad was dicht en op visite mocht je niet. Dat heb je allemaal gemist.” De hondjes hebben in een isolement gezeten, hebben hun eigen kleine wereldje leren kennen, niet veel andere mensen en vooral weinig andere honden gezien en minder met ze gespeeld, en verder niets en die hebben daardoor gewoon heel veel gemist. En die prikkels komen dan later veel sterker binnen. Als je dan ook nog eigenaren hebt, die niet weten hoe je daarmee om moet gaan, dan krijg je probleemgedrag. In extreme vorm zijn dat hondjes die gaan bijten, dat worden de angst bijters.
R17	Ziet invloed Mensen vonden socialisatie tijdens de lockdown moeilijker. Mensen, die eigenlijk naar een puppy groepsles wouden, kwamen in de privé's terecht en vroegen: “Hoe ga je dat dan doen? Hoe wordt nu mijn hondje sociaal?” omdat ze niet goed weten wat socialisatie is en hoe je dat moet doen. Mensen hadden vragen over socialisatie tijdens de lockdown omdat winkels en restaurants gesloten waren. Zij gaf creatievere ideeën hoe je iets vergelijkbaars kunt doen. Je hoeft niet letterlijk naar het restaurant te gaan, je kunt ook een soort restaurant setting nabootsen, door met een groepje mensen in de tuin te zitten. In stand houden van socialisatie is na veertien weken uiteraard belangrijk en ook goed door de puberteit ermee heen. De gewenning of habituatie kan eigenlijk een leven lang doorgaan en kan ook weer verdwijnen. Maar dit geldt altijd, ook voor corona.
R18	Wel invloed Heeft ervaren dat de lockdown op honden in de socialisatie en puberfasen veel invloed heeft op het ontstaan van gedragsproblemen. Als je kijkt naar bijvoorbeeld honden die nu eigenlijk vreemde mensen eng vinden, dat is echt iets wat ze hadden moeten leren als jonge honden en doordat niemand ergens kwam, ook geen bezoek langs kwam en er ook niet veel interactie tussen mensen onderling was, zie je eigenlijk ook dat de honden dus niet hebben geleerd om interactie met mensen te hebben. Veel honden zijn op dit ogenblik vrij bang voor mensen, hebben heel weinig mensen gezien in een hele best wat essentiële periode en dat merk je dan nu wel dat ze vreemde mensen spannend vinden, dat ze drukke plekken spannend vinden, dus loop je met je hond door het dorp dan vinden ze ineens alle mensen die daar lopen spannend. Ziet ook heel andere externe prikkels waar honden niet gewend aan zijn. Eigenlijk zijn de honden gewoon heel weinig overal naartoe geweest en veel minder blootgesteld aan de wereld als daarvoor. Je gaat niet gezellig met je hond naar de klas op zondagmiddag, want dat mocht niet, en je gaat niet met andere honden spelen in het park, want je mag eigenlijk niet bij die andere eigenaren in die buurt komen. Denkt dat ze wel een stuk of tien heeft gehad in de afgelopen maanden die gewoon echt, echt angstig zijn voor bezoek. Maar ook mensen op straat en vooral mensen die dan ook een beetje afwijkend uitzien, iemand met een petje op en daar gaat de hond ineens tegen blaffen of iemand heeft fietstassen en dan moet de hond daar ineens tegen blaffen want hij had wel al een gewoon fiets gezien, maar nog nooit een fiets met fietstassen of iemand heeft een bos bloemen of een paraplu in zijn hand en dat vinden ze dan ineens heel spannend. Dat soort gekke dingen ziet ze veel meer. Denkt dat er veel honden zijn die niet heel veel contact hebben gehad met andere honden en dat ze daardoor niet sociaal gedrag naar elkaar kunnen vertonen omdat ze eigenlijk niet goed geleerd hebben hoe ze moeten spelen, hoe een andere hond zijn grenzen aangeeft. Normaalgesproken ga je met de pup naar het park, daar gaat die spelen met andere honden, soms is het leuk, soms niet, soms krijgen ze een keer op het kop van een andere hond. Dat zijn allemaal dingen die ze gemist hebben en dat maakt dat ze soms gewoon niet helemaal weten hoe ze dat dan moeten doen.

R19	Wel invloed Je merkt wel heel duidelijk dat de lockdown een invloed heeft op het ontstaan van gedragsproblemen. Het was rustig op straat, mensen durfden niet bij elkaar langs, in het park hield iedereen afstand en dat zijn de momenten waar honden iets leren. Even bij de buurvrouw langs en al dat kon niet meer. Door afstand houden hebben honden een gebrek aan sociale vaardigheden. Onzekere honden konden zich makkelijk handhaven op straat omdat het zo rustig was, maar ze leerden niet omgaan met prikkels die er nu weer op straat zijn.
R20	Onzeker over invloed Voor een hond uit het buitenland is het heel erg cruciaal dat je de socialisatie in ieder geval onderhoudt en ook in de pandemie kan dat. Honden komen onderling bij elkaar om bijvoorbeeld gedrag te leren van elkaar, hoever kan een jonge hond gaan in zijn gedrag bij een wat oudere hond. Honden leren op spelende wijze van een gedrag en ze stemmen het af op andere gedrag van een soortgenoot. Zelf is ze dat nog niet tegengekomen, maar het is wel inherent aan als een hond angstig is ook voor soortgenoten, dat die dat stukje gemist heeft. Kan zich wel weer voorstellen dat mensen, die waren natuurlijk heel terughoudend om met elkaar af te spreken, omdat ze bang waren covid te krijgen, maar ze kan zich zeker voorstellen dat dat een grote rol speelt maar dan vooral ook bij honden die dan angstig zijn naar andere honden. Adviseert klanten altijd om anderhalve jaar lang, afhankelijk van de hond, de hond gedoseerd aan prikkels te laten wennen, niet allen de eerste acht weken, de eerste twaalf weken en de eerste zes maanden. Eigenlijk tot anderhalve jaar lang, zo krijg je een stabiele evenwichtige hond. Mensen doen voor de pandemie en nu ook, er te weinig in en dat ziet ze dan terug in het angstgedrag van honden naar andere soortgenoten. Het is natuurlijk belangrijk om inderdaad lichaamstaal, communiceren met soortgenoten te leren zodat ze dat ze goed kunnen communiceren met elkaar. Geeft voorbeeld van een Leonberger van anderhalve tot twee jaar, aangeschaft voor de pandemie, tijdens de pandemie heel weinig met hem gedaan. Nu heeft die heel veel angst, wat zich uit in agressie en imponeergedrag.
R21	Wel invloed Lockdown heeft een grotere invloed op de gewenning aan externe prikkels. Stichting heeft de mailbox vol met honden die andere mensen weggagen, bijten in het langslopen van mensen, dat soort dingen, problemen buiten huis. Je moet honden ook socialiseren in de zin van wennen aan bezoek en mensen op straat. Haar eigen hond vond het vreselijk als er bij de laatste uitlaatrondjes in het donker mensen op straat liepen want dat was een hele periode niet zo en dan krijg je het blaffen. Voor leken zou dat wel lastig om te buigen zijn en zeker met een berghond kan dat snel escaleren.

Bijlage IX: Samenvatting van de interviewgegevens over het risico overstimulatie

Respondent	Overstimulatie
R1	Wel invloed Ziet dat pups te weinig slaap krijgen. Mensen (vooral met kinderen) willen altijd iets van die pup. Kinderen rennen springen, schreeuwen, en die pup kan dan niet even rustig gaan liggen. Er wordt te veel van een pup verwacht. Wil niet zeggen dat een pup zestien uur moet slapen, maar de hond moet wel zijn rust kunnen pakken. Ziet het zeker als invloed op het ontstaan van gedragsproblemen, want als een hond niet genoeg tijd heeft om het te verwerken (ligt ook eraan hoe belastbaar de hond is), maar als die niet aan veel gewend is of in een schuur opgegroeid is of noem maar op, dan is dat wel een voorbode om later gedragsproblemen te ontwikkelen. Denkt dat oversocialisatie misschien meer een probleem is dan te weinig socialisatie. Dat ze misschien te weinig rust hadden omdat iedereen thuis was en niks te doen had en dachten dat ze de hond meenemen en vervolgens te lang met elkaar lieten spelen bij het kop koffie halen. Denkt dat het tweeledig en even erg is, overprikkeling en te weinig rusttijd is niet goed voor de hond en te weinig prikkels buiten ook niet.
R2	Wel invloed Denkt dat overprikkeling nu wat meer speelt bij bepaalde gezinnen. Vooral bij gezinnen met veel kinderen waar de hond geen goede rustplek heeft om zich af te zonderen. Denkt dat je voorzichtig moet zijn om niet overal overprikkeld op te plakken, soms spelen andere dingen een rol, maar gebeurt snel in de laatste tijd. Vindt het lastig om in te schatten bij vragen zonder de hele situatie in kaart te hebben gebracht. Zou willen weten hoe veel de pup per dag slaapt en wat ze ermee doen, maar brengt het niet bij ieder klant in kaart. Denkt ook dat er soms onderstimulatie een rol kan spelen, waardoor honden vervelend kunnen doen omdat ze niet genoeg mentale uitdaging krijgen, niet voldoende worden uitgelaten, et cetera. Maar ze denkt wel dat bij 60 procent van de honden te veel wordt gedaan (Te veel en te lang gewandeld, kinderen alleemaal prikkels, et cetera).
R3	Geen invloed Vindt ze een aanzienlijk risico maar heeft het zelf niet waargenomen. Zag wel een nieuw probleem wat ze eigenlijk niet kende en nog niet eerder heeft gezien erbij komen, namelijk dat pups en jonge honden in huis hun rust niet kunnen vinden, omdat er continue iemand is. Uiteindelijk heeft ze hiervan geen gedragsproblemen teruggekoppeld gekregen, maar is bang dat er wel nog wat dingen gaan komen. De periode ergens tussen de acht maanden en anderhalve jaar is namelijk gewoon een moeilijke periode en daar zitten sommige mensen net in of net tegen aan. Normaal namen mensen een puppy, kinderen gingen naar school en de puppy viel in slaap, dan bleef die in balans. Nu komt de slaap soms helemaal niet en dat geeft uiteindelijk wel weer problemen. Gaaf vroeger het advies om de puppy in de kamer van de eigenaar te zetten zodat hij lekker kan wennen aan de omgevingsgeluiden en aan het gezin. Afgelopen jaar adviseerde ze wel paar keer de puppy in de slaapkamer te zetten want in de huiskamer wordt die knettergek. Dat was wel nieuw. Pups die niet slapen ontwikkelen niet goed, zijn niet goed trainbaar, gaan veel bijten, zitten heel erg hoog in energie, raken eigenlijk een beetje overprikkeld. Om te leren en te kunnen aanpassen is er een basisrust nodig. Als je de hele tijd heel onrustig bent of heel druk of heel hyper, dan duurt het gewoon langer voordat je je aanpast. En slaap is essentieel bij puppy's. Wat ze ziet is dat hondjes de hele dag de kinderen om zich heen hebben en opgetild worden. Dat gaat uiteindelijk ergens een paar keer mis. Zelf heeft ze het nog niet (heel veel) gezien of terug gehoord, maar is bang dat er wel nog wat dingen gaan komen. Tussen de acht maanden en anderhalve jaar is gewoon een moeilijke periode en daar zitten sommige mensen net in of net tegen aan. Kans is groot dat er meer gedragsproblemen ontstaan.

R4	Onzeker over invloed Vraagt zich af of overstimulatie specifiek een lockdown probleem is of een probleem van mensen met jonge kinderen, waar de kinderen normaal gesproken ook thuis zijn. Als je daar niet op inspeelt en begeleidt, heb je dat ook voor de lockdown, dus weet niet in hoeverre dat meespeelt. Zou misschien wel wat erger kunnen zijn tijdens de lockdown. Heeft het niet gezien, maar kan zich voorstellen dat mensen zich misschien eraan gaan irriteren als kleine kinderen de hele dag thuis zijn waardoor je eerder je stem gaat verheffen, spanningen in huis krijgt wat dan wel weer een weerslag op de pup heeft.
R5	Wel invloed Merkt veel dat de familie (vooral kinderen) de hele dag thuis is en veel met de pup wordt gedaan. Dat ze daardoor overprikkeld raken heeft ze niet echt meegemaakt maar wel dat ze het daardoor veel moeilijker vinden om alleen te zijn. Hond wordt daardoor ook verwend wat geen groot probleem is, maar de hond kan ook een klittenbandhond worden die niet alleen of met een ander kan. De routine die ontstaat als de kinderen op school zijn en de pup op die tijdstip zijn rusttijd heeft gaat meestal vanzelf, maar niet als iedereen de hele tijd thuis is. Veel mensen hadden ook tijdens de lockdown een routine waarbij ze niet de hele tijd aandacht aan de hond kunnen besteden, maar er zijn ook wel mensen die dat zelf lastig vonden, die geen dagindeling hadden en wel de hele tijd reageerden op de hond. Dan wordt de hond een beetje klierig of verwend of zo (geen groot probleem) maar de hond kan een klittenbandhond worden die niet alleen of met een ander kan.
R6	Wel invloed Overstimulatie ervaart ze als probleem maar dat was ook al voor de lockdown. Maar er zijn inderdaad mensen die onhandig zijn die dan denken dat de pup te veel energie heeft, dus ze gaan nog een rondje rennen. Dan blijkt dat de hond veel te weinig slaap krijgt en als je er management op zet en de hond meer rust geeft, worden de honden vaal minder blafferig of minder bijterig.
R7	Wel invloed Grootste verschil is dat ze het vroeger nog zielig vond dat mensen een pup namen, een week vrij namen en dan weer gingen werken. Nu wenst ze bijna dat dit weer de standard wordt, omdat de honden eigenlijk continu overvraagd worden. Ziet alleen maar overstimulatie binnen het gezin. Iedereen wil wat van je want ze vervelen zich en er wordt absoluut geen rekening gehouden met persoonlijkheid en behoefte van de hond. Op het eind van de dag zit het emmertje heel erg vol, dan reageren ze. Denkt dat net als relaties van mensen onder druk komen te staan, het ook bij honden gebeurt. Honden hebben heel veel behoefte eraan om regelmatig rust te hebben, hoeven niet achttien uur per dag te slapen maar moeten een regelmatige periode hebben waar ze met rust gelaten worden. Pups moeten alles van het kind leuk vinden, tijdens het spelen kan een pup bijvoorbeeld het kind in de tenen bijten dat is een verschrikkelijk probleem voor de ouders, maar de kinderen bijbrengen dat ook een hond met regels komt lijkt wel zeer moeilijk uit te leggen. Weet niet of dat alleen maar pandemiegericht is of ook een beetje de tendens is van de opvoeding. Ziet voornamelijk gedragsproblemen bij mensen die het heel goed bedoelen, die enorm actief bezig zijn om te proberen de hond te socialiseren en plekken opzoeken met zo veel mogelijk prikkels. Vervolgens zien ze niet dat hun pup dat eigenlijk helemaal niet aan kan en overvraagd wordt. Ziet dit soort overstimulatie als probleem.
R8	Wel invloed Ziet honden die niet tot rust kunnen komen omdat ze de hele dag prikkels krijgen, omdat de kinderen nu ook thuis zijn geweest. Denkt dat ze in een bepaalde kritieke periode veel te veel prikkels hebben gehad, waardoor ze allerlei gedragingen kunnen ontwikkelen waar het moeilijk is om een omslag te vinden. Hoort heel veel terug dat pups overgestimuleerd worden, wat tot gedragsproblemen kan leiden. Veel mensen komen en zeggen dat hun pup

	overprikkeld is, bijna het woord van deze tijd, wordt al gauw gebruikt. Voorbeeld: - Pups die de concentratie maar tien minuten op kunnen brengen en daarna gaan rennen of niet meer leerbaar zijn. Pups hebben natuurlijk wel een concentratie van niks, maar als je kijkt naar de puberhonden nu, merkt ze dat driekwartier heel lang is voor zo een hond. Het zijn honden die moeilijk stil kunnen zitten, wat natuurlijk ook gelinkt is aan hun leeftijd, maar die ook moeilijk zo een uur lang kunnen werken. Wil wel voorzichtig ermee zijn, want het kan natuurlijk ook zijn omdat er veel meer aandacht over die concentratiespanne en de leercurve van die hond is. Dus het kan ook zijn dat we met z'n allen gewoon meer alert zijn wat de hond aan kan. Dus of dat nou een een op een gevolg is dat weet ze niet. - Heeft zelf een hond van vier die ook heel veel prikkels opdoet, dat heeft niet met de lockdown te maken. Die honden die dit al hadden, hebben tijdens de lockdown een wat prettigere omgeving gehad.
R9	Wel invloed Ziet overstimulatie zeker als oorzaak voor het ontstaan van gedragsproblemen. Er zijn mensen die te veel met de pup doen, waar de honden onvoldoende rust krijgen en dan zijn ze heel druk. Krijgt dan de vraag of ze meer moeten wandelen, fietsen of sporten. Maar het is belangrijk om de hond te leren te rusten en oefeningen te doen om te ontspannen. Mensen vinden daar niks aan omdat ze op een andere manier met de hond bezig moeten gaan als met de hond te rennen en te gaan (wat ze leuk vinden). Omdat je lang met elkaar op een lip zat thuis, vooral gezinnen met kinderen, alles anders is, honden minder rust krijgen, meer aan hun getrokken wordt en meer van hen verwacht wordt, ziet ze dat honden (met name honden die er al voor corona waren) sneller happen.
R10	Wel invloed Heeft ervaren dat honden thuis overgestimuleerd werden. Het feit dat iedereen thuis is, heeft absoluut invloed gehad op de stress die pups hebben ervaren maar denkt met name ook omdat de eigenaren, veel stress ervoerden doordat ze en thuis moesten werken en die pup moesten opvoeden en die kinderen schoolbegeleiding moesten geven en dan die kinderen niet van die pup af konden blijven. Daar heeft ze absoluut wel problemen bij gezien. Heeft ertoe geleid dat pups compleet overprikkeld zijn toen ze bij haar kwamen (nog steeds) en dat uit zich in overmatig happen, hyperactief gedrag, rijden. Pups werden in de pandemie vroeger (te vroeg) weggehaald uit het nest en kwamen vroeger bij haar dan normaal (soms met zeven weken al in plaats van elf, twaalf weken) en waren meteen “overexposed.”
R11	Wel invloed Ervaart overstimulatie als risico. Of er wordt te veel met de pup gedaan, of hij hangt een beetje tussen omdat er al zo veel spanningen zijn door de hele toestand in huis. Dat kan een overprikkeling veroorzaken. Wat je bij honden vaak ziet is dat ze te weinig rust krijgen, vooral bij jonge pups, dan gaat dat stressemertje vol en dan gaan ze gekke dingen doen en raken overprikkeld. Eigenaren denken dan vaak dat ze energie kwijt moeten, maar hij moet rust hebben. Maar heeft niet het gevoel dat het vaker is voorgekomen tijdens de lockdown, niet wat ze zelf heeft ervaren. Maar kan zich heel goed voorstellen dat het tot gedragsproblemen kan lijden.
R12	Geen invloed Zelf niet ervaren maar door horen meegekregen.
R13	Wel invloed Je zit te veel op elkaars lip, waardoor mensen zich sneller gaan irriteren aan de pup of puberende jonge hond. Pups moeten eigenlijk 20 uur slapen over de dag verdeelt maar dat is lastig als het hele gezin thuis is. Zag hierbij overprikkeling als het grootste gedragsprobleem (in zover je dat een

	gedragsprobleem kunt noemen). Dit zijn dan niet gelijk grote gedragsproblemen maar wel dingetjes waar mensen tegen aanlopen. (Bijvoorbeeld: hond bijt ineens meer of springt mensen aan) Eigenlijk dingen die ieder puber doet, alleen wat je normaal iets minder opvalt. Denkt dat dit vaker gebeurt omdat de kinderen thuis zijn en het voor mensen lastiger te managen was. Ook omdat niemand een alledaags ritme had, en de hond dat dus ook niet kon overnemen. Want normaal groeit de hond beetje mee in het ritme van de mensen, dus hij had rust als mensen even gingen werken of naar school gingen.
R14	Wel invloed Overstimulatie is een algemeen probleem, niet zo veel verschil dan voorheen. Kan niet zeggen dat het nu wat meer is. Heeft wel klanten met overstimulatie. Heeft het tijdens de les vaak over rust en sturen ook een schemaatje van een dagindeling voor een pup. Mensen vergeten dat hersentjes zich in de eerste weken, in de eerste drie, vier maanden, ontwikkelen en als die hoofwegen aangelegd zijn, dan heb je en drukke pup, en een drukke volwassene hond. Wel zijn de pups of pubers, die de puppycursus gemist hebben druk. Reageren overal op, hebben geen aandacht voor eigenaar. Dat ze drukker zijn, onderling reageren en blaffen is waarschijnlijk een gevolg van overstimulatie en te weinig sturing (onvoldoende socialisatie)
R15	Wel invloed Ziet overstimulatie binnen het gezin als risico. Heeft zelf een hond teruggenomen die overgestimuleerd werd. De eigenaar liep er veertien tot zestien kilometer mee terwijl de hond acht maanden was, en dan krijg je een onbegrensde hond. Mensen die de hele dag met hun hond bezig waren, dat kan niet. Als een hond niet begrensd wordt dan krijg je een, zij noemt het adhd-achtige hond. Dat is het misschien niet, maar dat is gewoon dat hem dat niet geleerd is. Ze krijgen 25 % van hun moeder mee, 25 % van hun vader en die andere 50% doet de eigenaar. Dus als dat een heel druk gezin is, dan wordt die hond sowieso ook al heel druk en als je hem daar niet begrensd dan raken ze dus overprikkeld en dan kan een hond het enigst bijten. Mensen wandelen ook heel veel met te jonge honden.
R16	Wel invloed Heeft overstimulatie tijdens de lockdown heel duidelijk gezien. Wat het meeste opviel was het moment dat mensen weer langzaam naar kantoor of school gingen en dat mensen merken dat het rustiger is en dat die hond helemaal tot rust komt. Dat moment dat mensen zelf ook beseffen dat het misschien wel heel veel was. Merkt tijdens pandemie dat mensen later bij haar komen, pas als honden al wat ouder zijn (vijf, zes maanden). Die hebben veel te weinig rust en te veel vrijheden in de puppy tijd gehad en doordat ze te weinig geslapen hebben, zijn ze heel vervelend gedrag gaan vertonen.
R17	Wel invloed Krijgt af en toe vragen over overprikkelde pups, maar die mensen die naar haar toe kwamen kon ze wel richtlijnen ter verbetering geven. Het is vooral een risico bij mensen die geen begeleiding opzochten dus niet naar hondenschool of privétraining gingen. Als mensen bij haar kwamen en vertelden dat pup heel druk en gek is, doet ze er een soort uitvraag op en krijgen ze goede instructies mee over hoe je de overprikkeldheid en stress aanpakt. Verder legt ze ook bij mensen die voor het eerst komen uit over rustschema's en rustplek en wat je wel en niet doet met de pup, ook hoelang en hoe vaak. Maakt mensen ervan bewust dat je behalve te weinig ook te veel kan doen. Denkt dat overstimulatie ermee te maken heeft dat mensen dachten: 'Ik moet van alles met mijn pup doen want ik kan niet naar een hondenschool gaan.' Maar ze zijn blijkbaar ook niet naar privélessen gegaan war ze de goede instructie mee hebben gekregen.

R18	Wel invloed. Zag overstimulatie vorig jaar een beetje, denkt dat de tweede lockdown minder was geweest omdat toen de kinderen deels alweer naar school gingen. Als je een pupje neerzet in een gezin waar 24 uur per dag vijf kinderen en ouders allemaal thuis zijn, dan komt een pup moeilijk aan zijn rust toe. Die rust is heel belangrijk. Denkt wel dat er een hele hoop puppy's zijn die wel heel veel te weinig geslapen hebben omdat iedereen de hele tijd maar thuis was. Op een gegeven moment zijn ze ook gewoon over hun slaap heen, dan zijn ze zo wild en woest dat je ze eigenlijk ook niet meer rustig krijgt en als dat de hele tijd door is, ga je wel last van krijgen. Meer bijten, langer doen voordat ze zindelijk worden (buiten zo druk dat ze vergeten te plassen), hyper gedrag, druk blijven, moeilijk te kalmeren kan hierdoor ook ontstaan. Heeft niet zo heel veel klanten met die problematiek gehad, want mensen die bij haar in de puppybegeleiding kwamen heeft ze uitgelegd hoe ze dat anders moesten doen. En mensen die bij haar komen met problemen zijn die pups eigenlijk vaak al wat ouder, en zitten in richting pubertijd. Daar zie je wel dat er een hoop van zijn die dus ook wel slecht rust kunnen pakken, dus dat zijn waarschijnlijk pups die dan eerder overgestimuleerd werden, maar dat is een aanname.
R19	Wel invloed Ervaart overstimulatie absoluut als probleem. Hond die niet kan rusten, heeft problemen, kan het allemaal niet meer aan en verwerken. Toen de kinderen vorig jaar opeens allemaal thuis waren, gingen ze constant de hond wakker maken en met de pup spelen. Door overprikkeldheid ga je agressie krijgen, je krijgt opgewonden standjes die niet meer uit kunnen en dat is absoluut een problematiek, waar je wat aan moet doen. DOA ervaart dit zeker, ook al in de vragen van de dagopvang klanten. Probeert er sturing in te geven. Als je er bij tijd bij bent kun je mensen met hele simpele tips helpen. Pas als puber honden met negen maanden overprikkeld zijn, wordt het steeds lastiger want de zoveelste lijn is kapot, de zoveelste mouw is gescheurd er zijn voor de zoveelste keer blauwe plekken in de armen zodat mensen gefrustreerd raken. En het wordt steeds erger. Je bent nog steeds in staat het om te buigen, maar dat wordt lastiger.
R20	Geen invloed Overstimulatie heeft ze niet gezien maar kan het zich voorstellen. Heeft het zelf niet meegemaakt, maar kan zich wel iets bij voorstellen dat zo een hond straks moet leren allen zijn. Als nu covid bijna voorbij is hoopt ze dat mensen ook de tijd nemen om zo een hond goed te leren alleen te zijn. Negen van de tien mensen gaan er ook te haastig mee om waardoor een hond niet goed alleen kan zijn. Overprikkeling, is ook zeker een risico wat kan gaan gebeuren vooral als mensen niet helemaal thuis zijn in de hondentaal of überhaupt in honden en dan ook zich niet laten begeleiden, dat risico is zeker aanwezig, absoluut.
R21	Wel invloed Ziet overstimulatie absoluut als een risico. Ziet agressie bij de gezinnen omdat er te veel druk op de hond komt. Iedereen zit op elkaars lip, ouders werken thuis, kinderen moeten thuis schoolwerk doen en er ontstaat meer spanning in het gezin wat invloed op de hondjes heeft, waardoor ze escaleren. "Die moeten toch dan de klap opvangen, die zijn de laatste in de pikorder wat dat betreft qua stress en die kunnen dat niet handelen en op gegeven moment gaan die ook agressie vertonen."

Bijlage X: Samenvatting van de interviewgegevens over de andere risico's op het ontstaan van gedragsproblemen

Respondent	Hond	Eigenaar
R1	Genetische aanleg: Als een hond niet gewend is, in een schuur is opgegroeid en/of de genetische aanleg ervoor heeft, dan is het wel een voorbode om later gedragsproblemen te ontwikkelen. Ras/Kruisingen: Van kruisingen hoort ze ook niks goeds van. Vindt dat hondenkruisingen ervoor zorgen dat honden met zichzelf in conflict kunnen komen. De Labradoodle is nu in mode en daar zit een poedel (jachthond) en een Labradoor (aporteerhond) in, wat met elkaar in conflict kan komen. Ze zijn over het algemeen ook heel erg druk, snel overprikkeld en kunnen weinig hebben. En of dat dan aan de fokkers ligt weet ze niet, vindt daar zijn een paar die het wel heel goed doen maar bij het groot deel denkt ze dat ze beter een Engelse Stafford kunnen nemen want dat is makkelijker. Gezondheidsproblemen: Ziet heel vaak bij gedragsproblemen dat ook allergieën een rol spelen (jeuk, vaak bij Labradoodles). Als een hond niet lekker in zijn vel zit dan gaat die ook ander gedrag vertonen, dat doen wij mensen ook. Alleen wij vinden het dan van de hond vervelend. Een hond kan pijn hebben zonder dat die het laat zien. Alleen als het onhoudbaar is laat hij pijn zien. Als het niet duidelijk is waar een gedragsproblematiek vandaan komt vindt ze het belangrijk dat de instructeur doorverwijst naar een osteopaat of naar een dierfysio die toch even de hond op een ander manier doorkijkt dan een dierenarts. Vindt dat er algemeen meer naar dierenfysio's verwezen moet worden. Een andere optie voor haar is de hond voor twee weken op pijnstilling zetten en kijken of er iets veranderd. (Vindt het niet erg, maar veel dierenartsen willen dit niet doen) Meer honden: Als je een hond had die reactief is naar andere honden, kon je die nog makkelijk omlopen en daar je training op inzetten. Je hond ziet een andere hond, je loopt die andere kant op en belooft hem daarvoor, en zo ga je dat steeds verder uitbouwen. Dat kan nu bijna niet want als je omdraait heb je	Onvoldoende begeleiding: Meer vraag naar begeleiding en al dan niet in kleine gedragsproblemen of in ieder geval wat mensen als probleem zien. Als je nog nooit een hond hebt gehad dan moet je weten hoe je daarmee moet omgaan en moet je een puppycursus doen. Door gebrek aan cursus en begeleiding komt overprikkeling of te weinig prikkels van buiten, omdat mensen onwetend zijn. Mensen hadden zich eerst moeten verdiepen in wat een hond is, en of de behoeftes van de mensen ook met die van de hond overeenkomt en of dat ook met elkaar lukt. Er zijn veel mensen die geen begeleiding hebben gehad. Maar vindt niet dat je het hem kwaad kunt nemen, want als je op 'hondengedrag' googelt, vind je goede dingen maar ook heel slechte dingen. Ondoordachte aanschaf: Mensen beslissen in korte tijd een hond te nemen en hebben ervoor nu opeens geen tijd meer. Dat moet je van tevoren bedenken voordat je een hond aanschafft. Observeert voornamelijk mensen (ook met veel kinderen) die niet weten waar ze aan begonnen zijn, want het blijkt dat een fijne bond met de hond opbouwen veel werk is. Kennis eigenaar: Eigenaren blijken onvoldoende kennis m.b.t. socialisatie te hebben, ze denken dat hun honden met elke hond moeten spelen en verplichten de hond om kennis te maken met mensen want hij moet gesocialiseerd worden. Besef socialisatie in huis waar die dagelijks mee om moet gaan en met de rest daar moet die niet zo veel mee. Maar mensen vinden dat dan belangrijk dat de hond geknuffeld wordt door iedereen terwijl die hond daar niet op zit te wachten maar dat zien de mensen niet. Dat die hond op een gegeven moment begint te grommen of gaat bijten, is een geen gek gevolg. Dat zie je ook heel veel in onderzoek, met de agressieladder. Onvoldoende begeleiding /Kennis eigenaar: Denkt dat overprikkeling en gebrek aan prikkels komen omdat mensen onwetend zijn en er niks aan kunnen doen, ook omdat ze geen begeleiding hadden van instructeurs. Kan het hun eigenlijk niet kwaad nemen, omdat je als je op het internet googelt op hondengedrag, je goede dingen vindt, maar ook heel slechte dingen.

	alweer een hond die je tegenkomt. Dus daarbij is ook als honden angst-agressie laten zien vaak gaat het bij de eerste en tweede hond die je tegenloopt redelijk maar het stresslevel loopt steeds verder vol en normaalgesproken kwam je niet meer dan twee of drie tegen en dan wordt het klaar, het was behapbaar. Nu kom je het dubbele tegen.	
R2	Meer honden: Vindt dat er meer honden op een kleine oppervlakte zijn. Meer honden in de woonwijken, dus meer honden per oppervlakte. Heeft het idee dat daardoor bepaalde gedragsproblemen, zoals blaffen en uitvallen aan de riem kunnen toenemen omdat honden continue spannende situaties met andere honden meemaken. (Merkt het in eigen woonwijk waar per twee rijtjeshuizen twaalf honden wonen, waar meer geblaft wordt, en bij de 'sociale wandelingen', waar je continue andere honden tegen komt)	Mismatches /hond eigenaar: Vindt dat er meer mismatches zijn Kennis eigenaar: Vindt dat er veel mensen een hond genomen hebben die niet weten hoe ze een hond moeten opvoeden, trainen, begeleiden. Veel mensen nemen een hond die onvoorbereid zijn of zelf ongeschikt zijn als hondeneigenaar, wat ook de problemen omhoog doet. Deze mensen merken dan ook soms dat ze niet het type voor een hond zijn en geven hem weer weg. Ziet ook veel kattenmensen die nu ook honden nemen. Onvoldoende training: Vindt dat problemen met visite vaak ontstaan doordat hond nooit de omgang heeft geleerd, dus door gebrek aan training.
R3	Kruisingen: Heeft kruisingen gezien waar ze zich vroeg wie in hemelsnaam over deze kruisingen heeft nagedacht. Voorbeelden: - Kruising bully XL met iets kleins. De eigenaren waren over een oor verliefd. Maar ondertussen weegt die viertig kilo en ze kunnen niet meer met hem op straat want ze zijn zelf niet zo groot. Gezondheidsproblemen: Best wel wat neurologische aandoeningen gezien, waarvan ze dacht is dit nu van de pandemie of door ondoordacht fokken of zagen we dat daarvoor ook al. Maar ja daarvoor gebeurde dat ook, alleen zijn er nu iets meer.	Mismatch: Veel mismatches gezien waar honden ook vaak herplaatst werden. Honden werden geplaatst bij eigenaren die totaal niet matchen met de hond. Dat had ze meerdere keer en het is misschien het grootste probleem. De matches kloppen niet qua energie, formaat en inspanning en dat zijn dan honden die herplaatst moeten worden. Dan is op zich nog niet zo veel mis met die puppy maar hij past gewoon niet in de omgeving. Denkt dat fokkers gewoon denken van: 'verkoop hem maar dan is het geld binnen'. Dat had ze veel gezien afgelopen jaar en was ze zich eigenlijk nog niet echt bewust van. Kennis eigenaar: 'Mensen vragen pas om hulp als het eigenlijk als zes stappen te laat is.' Voorbeeld: - Grote jachthonden met idiootveel energie bij zeventig-plussers
R4	Ras: Op gegeven moment was er een tekort aan honden en is van alles naar Nederland gehaald. Komt vaker tegen dat de pittigere rassen, waakhonden of kuddehonden naar Nederland worden gehaald waar dan uiteindelijk problemen ontstaan (bij jonge honden onder een jaar en vooral met betrekking tot visite). Deze honden zijn nu erg in trek. Trauma: traumatische ervaringen spelen een rol in het ontstaan van gedragsproblemen. Gezondheidsproblemen: Uitvallen naar andere honden kan veroorzaakt worden door angst, ook door medische problemen (onderschat ding) of reu gedrag. Vindt dat mensen medische	Onvoldoende training: Jonge honden, die ze nu ziet, die niet alleen kunnen zijn, waarvan de eigenaren denken dat ze angstproblemen hebben, hebben alleen zijn vaak gewoon niet geleerd. Het is volgens haar gewoon vaak een kwestie van even opnieuw opbouwen, aanleren en dat soort dingen Kennis eigenaar/ondoordachte aanschaf: Vindt dat berg rassen (pittigere rassen) momenteel heel erg in trek zijn, waar niet goed over nagedacht is en niet goed gesocialiseerd is zodat ze uiteindelijk gaan waken en mensen problemen krijgen met visite. Veel mensen die een hond aanschaffen, waren er onbekend mee en deden dingen daarom onhandig omdat ze het niet wisten. Denkt dat mensen zich pas te laat inlezen, pas als de pup ziek is en niet voordat ze een pup aanschaffen, waardoor veel broedfok pups gekocht worden.

	mankementen bij gedragsproblemen nog heel erg onderschatten. (zie voor aankoop) Denkt dat pijn in heel veel gevallen van gedragsproblemen een hele grote rol speelt. Stuur regelmatig mensen door naar een osteopaat of fysio of chiropractici omdat iets vastzit en eigenaren dit niet ziet (bijv. rug of heupen) Denkt niet dat dit lockdown gerelateerd is, maar het valt haar meer op omdat haar oog er meer getraind op raakt. Momenteel genoeg voorbeelden van honden van broedfokkers of uit het buitenland die agressief naar mensen waren, waar de dierenarts erachter komt dat er ernstige fysieke klachten een rol spelen. En dat is met name te wijzen aan de broedfok en aan particulieren die denken een leuke kruising te fokken, maar zonder er verstand van te hebben. Meer honden: Denkt dat er meer mensen met honden zijn en vraagt zich of het (honden met gedragsproblemen) meer een grote steden probleem aan het worden is.	Kennis eigenaar/Onvoldoende training: Denkt dat als je je best had gedaan, je veel dingen had kunnen opzoeken om de hond te socialiseren. Onwetendheid van de mens is de oorzaak dat ze bepaalde dingen niet hebben gedaan. (Had ook mensen begeleid die bewust met hun puppy naar trein of busstations gingen of bij de supermarkt et cetera. Dus de plekken zijn er wel, maar je moet ook weten waar, wat en hoe.) Onvoldoende begeleiding: Vindt ook dat mensen onvoldoende begeleiding kregen omdat de hondenscholen dicht waren. Voor de pandemie was het zo dat, als je naar de hondenschool gaat, je wel heel veel mensen en andere honden ziet, en ga je met de auto, of je gaat met de fiets dus, daar heb je al heel veel dingen die je MOET doen met je pup. Nu was de hondenschool dicht dus je hoeft het niet, dus het wordt ook niet gedaan. Hond-eigenaarbinding: Ook de binding kan een grote rol spelen m.b.t. niet allen kunnen zijn. Als de hond altijd te dicht bij een persoon is en die persoon is er niet, dan kan de hond ook al zijn er nog mensen in het huis, zich al heel naar voelen.
R5	Meer honden: Vindt dat ze meer aanmeldingen had tijdens de pandemie als of er meer problemen zijn, maar er zijn ook meer honden zoals het schijnt.	Ondoordachte aanschaf: Mensen zitten nu thuis en denken dat ze nu tijd hebben voor een hond, maar ze schatten het niet goed in of houden geen rekening dat ze ooit weer moeten gaan werken. Onvoldoende begeleiding /onvoldoende training: De socialisatie gaat minder goed omdat pups niet naar puppy cursus kunnen. Als je niet zoveel weet van honden dan mis je best wel veel als je niet op een cursus komt. Dan moet je wel heel intensief zelf mee bezig gaan, dat hebben mensen natuurlijk niet echt gedaan. Dan moet je al wel een gevorderd hondeneigenaar zijn. Vindt het gewoon ingewikkeld om te zeggen hoe veel met gebrek aan begeleiding te maken heeft, maar ze denkt best wel veel.
R6	Ras: Noemt voorbeeld van klant met een agressieve en bijtende Ridgeback uit een gelegenhedenest. Denkt dat er iets Terriër en Dogeachtig doorheen zit en dat dit een hele giftige combinatie kan zijn omdat hond het temperament en kaak breedte van een Pitbull in het formaat van een Ridgeback heeft. Eigenaar werd regelmatig aangevallen door dit hond. Meer honden: 'We zien dus meer gedragsproblemen omdat dus meer mensen honden hebben'. Ziet een toename aan buitenlandse honden met de specifieke buitenlandse hondjes problematiek.	Ondoordachte aanschaf: Veel mensen nemen tijdens de pandemie zomaar een hond omdat ze meer thuis zijn, hebben er minder lang over nagedacht en vaak onderschatten ze ook een hond hebben. 'Daardoor zie je veel meer probleemgedrag door slechte opvoeding.' Denkt dat veel mensen een hond hebben onderschatten en dan denken: 'oh het valt toch tegen' en hun hond weer wegdoen en geen gedragstherapeut raadplegen.' Tijdens de pandemie was er extra vraag naar honden, maar goede fokkers fokken niet meer dan ze deden, daarom gaan buitenlandse hondjes en ook gelegenhedenpups nog harder omdat mensen nu zo graag een hond willen. Dan zijn ze minder kritisch en denken dat ze daarmee iets goeds doen. Kennis eigenaar: Denkt dat er minder handige mensen zijn en kan zich voorstellen dat vechthonden uit asielen ook bij deze mensen terecht kwamen ook al doen asielen hun

	Trauma: Ziet probleemgedrag ook vaak ontstaan bij buitenlandse honden met rugzakje.	best om honden veilig te plaatsen. Denkt dat dit ook meespeelt als het om bijtincidenten tijdens de pandemie gaat. Onvoldoende training: Hond kan ook problemen hebben met niet alleen thuis zijn omdat hij het nooit heeft geleerd, hoeft dus niet altijd verlatingsangst te zijn.
R7	Ras: Die honden met bijtincidenten die zij heeft gehad zijn allemaal rassen waarbij mensen ook waarschijnlijk denken dat ze super sociaal zijn. De Labrador, de Golden Retriever, de Labradoodle. Ze is inmiddels geen fan meer van de Labradoodle want er zijn continue problemen mee. Er zijn meer honden met functies (Border Collie = schapenhond) die in stedelijke gebieden lastig blijken te zijn. De uitlaatgebieden zijn ook snel vol. Meer honden: Aantallen honden zijn veranderd, heeft het gevoel dat heel Nederland inmiddels een hond heeft. Dus daarmee natuurlijk ook het aantal gedragsproblemen. Maar merkt dat ze inmiddels echt verbaasd is als ze een lekkere stabiele hond tegen komt. In het begin zag ze een verbetering in gedrag, toen kwamen er te veel honden.	Kennis eigenaar/Ondoordachte aanschaf: Ziet grote verschillen in de voorbereiding van mensen voordat ze een hond kopen. Geen enkel idee van het ras, eigenlijk gewoon nemen wat je voor de handen krijgt. Daardoor ook veel honden uit het buitenland, 'Hij zag er zo schattig uit, hij was nog beschikbaar' hoort ze veel. Deze onwetendheid ziet ze ook bij ras specifieke dingen. Bijvoorbeeld niet weten dat een Border Collie een schapenhond is en dan verbaasd zijn als hij op schapen reageert. Beseft zich dat cursisten al met een bak vol aan informatie komen die helemaal niet per se waar is, omdat andere eigenaren dat vertelden. Voor de pandemie had ze mensen die een herder of een ander werkhond te makkelijk aanschaffen met de idee die luisteren zo goed en zich totaal niet realiseren dat ze ook iets willen doen. Had ze voor de pandemie al en heeft zich tijdens de pandemie verdubbeld of misschien zelfs verdriedubbeld. Mensen hebben een misperceptie van socialisatie. Mensen zijn bezig met hun hond socialiseren als in: "Ik moet hem aan alles voorstellen" maar ze vergeten het stukje habitueren (Je hoeft even niks met deze andere hond/persoon) En daarom ziet ze voornamelijk gedragsproblemen bij mensen die het heel goed bedoelen, die enorm actief bezig zijn zodat de hond zo veel mogelijk prikkels krijgt en vervolgens zien ze dat de pup dat eigenlijk helemaal niet aan kan'. Op de vraag of hond-hond conflicten vaker gebeuren omdat mensen het niet goed kunnen inschatten: Geeft in haar lessen veel theorie, om die twee lessen een kwartier theorie over wat er nu alles in de pubertijd gebeurt, want mensen zijn zich ook totaal niet bekend met die invloed van testosteron bijvoorbeeld. Ze noemen dan dat ze niet meer gaan luisteren, maar hij kan gewoon niet luisteren. Leert ook wat is nou eigenlijk spelgedrag, en daarnaast ook de lichaamstaal met stress signalen daaraan vastgekoppeld. De face to face benadering tussen honden moet stoppen, want honden leren niet om elkaar ruimte te maken, wat natuurlijk gedrag is. Alleen de verschil uitleggen tussen achter je hond aanlopen of gewoon stil blijven staan en zijn aandacht naar jouw richten, dat belonen en dan doorgaan, kost haar al verschillende lessen. En dan zijn natuurlijk conflicten tussen honden snel gebeurd (bijvoorbeeld door angst).

R8	Gezondheidsproblemen: Bij broedfok bestaat sowieso risico op gezondheidsproblemen.	Ondoordachte aanschaf/Onvoldoende begeleiding: Denkt, omdat er een grote toename is aan dagopvang en dat soort dingen dat mensen ondoordacht een hond hebben aangeschaft, maar ze weet niet of je die mensen dan echt terugziet op een hondenschool. Als ze toen naar de hondenschool hadden gewild, dan had het niet gekund, denkt dat dit wel een probleem is. Kennis eigenaar: Vind dat het hogere aantal honden die extra aandacht nodig hebben, te maken kan hebben met onervaren eigenaren. Dus mensen die impulsief iets hebben aangeschaft, waarvan ze eigenlijk niet zo goed weten waar ze aan begonnen zijn. Zeker als je nu ziet dat mensen hun eerste hond hebben. Die had je voorheen natuurlijk ook, maar nu meer blijkt het.
R9	Ras: Ook wordt er op het moment volgens haar heel veel gefokt met Labradoodles, gaat een beetje ten koste van hun gedrag. Vindt dat teven van Australian Labradoodle fokkers enorm gestrest zijn en dan stress hormonen doorgeven aan puppy's waardoor er puppy's ontstaan die heel moeilijk met externe prikkels kunnen omgaan. Dit ligt eraan dat de fokkers vaak twintig honden hebben, die bij gastgezinnen wonen en dan alleen om gedekt te worden en in de laatste tijd van de dracht weer terug naar de fokker gaan hoewel dat niet hun vertrouwde omgeving is. Meer honden: Ze doet ook herplaatsbemiddeling. Eerder had ze een a twee hondjes per keer en nu heeft ze daar een stop opgezet, want ze heeft momenteel vijf honden die ze moet herplaatsen. Nu wordt ze gewoon gebeld, krijgt bijna wekelijks mailtjes of telefoontjes van: 'Goh, ja ik heb gehoord dat jij herplaatsbemiddeling doet, kun jij ons helpen met onze hond herplaatsen?' En dat gaat dan om honden die nog geen jaar oud zijn en honden die uit het buitenland zijn gekomen, die gewoon zo moeilijk te herplaatsen zijn. Ze doet het alleen nog als ze ergens op een uitgebreid consult was, dan wil ze wel helpen.	Kennis eigenaar: Heel veel kan worden gewonnen als eigenaren zich beter laten inlichten van tevoren voor de aanschaf van de pup want bijna altijd als ze nu bij gedragsproblemen iets ga uitleggen over opvoeding en hondengedrag, krijgt ze terug: "Goh, als ik dat van tevoren had geweten, was het niet zo ver gekomen." Mismatches: Vindt dat er veel mismatches zijn omdat honden aangeschaft worden vanwege hun uiterlijk. Kennis eigenaar/ ondoordachte aanschaf: Biedt in de kliniek gratis advies consulten aan voor de aanschaf van een hond, zodat mensen voor de juiste ras en type hond kiezen, maar er is maar een iemand geweest. Als ze vraagt: "Wat wil jij in een hond, wat vind jij belangrijke eigenschappen?" Dan worden er vaak eigenschappen opgenoemd die totaal niet passen bij het ras dat ze gekocht hebben. Als daar meer aandacht aan het begin zou worden besteed, zou je heel veel problemen kunnen voorkomen. Kennis eigenaar: Het is echt een combinatie van slecht voorbereide mensen en slecht gesocialiseerde puppy's is, waardoor je nu honden hebt waarmee geen land te bezeilen is. Merkt ook dat ze veel gedragsadviezen heeft (opvoedadvies) over puber honden waarbij mensen met de handen in de haren zitten, nooit honden hebben gehad en nu ineens denken: "Jeh, dit is wel heftig, wat moet ik hiermee want die hond die breekt de hele kamer af." Ook met betrekking tot overstimulatie weten mensen niet genoeg. Mensen doen te veel met de hond en honden zijn druk en ze vragen zich af of ze dan nog meer moeten doen terwijl ze de hond eigenlijk moeten laten rusten. Baasjes van Labradoodles zijn vaak geen hondenmensen, mensen die niet weten dat je ermee best wel aan de slag moet. De gemiddelde Labradoodle eigenaar staat op daar met een springende hond vraagt: "Ja wat moet ik?" Weet basic dingen zoals: "Honden hebben veel slaap nodig" niet. Het type eigenaar waarbij zij denkt: 'Uhm, doe maar niet' Daarom zie je overprikkelde, hyperactieve Labradoodles.

		<u>Kennis eigenaar:</u> Merkt dat ze haar werk iets minder leuk vindt omdat ze dan denkt van: "Mensen, hadden jullie het van tevoren niet kunnen bedenken?" (mbt tot ongesocialiseerde honden waarmee volgens 'haar geen land te bezeilen is') Mensen die een jonge hond een puber uit het buitenland hebben van: 'Ach hij is nog geen jaar, dat spijkeren we wel weer bij. 'Dan moet ik ze vertellen dat dit hem niet gaat worden en dat zijn gewoon best lastige dingen'. Is veel bezig met bijstellen van verwachtingen van mensen, want mensen hebben onhaalbare doelen. Mensen hebben de verwachting dat problemen na paar weken na het gedragsconsult kunnen worden opgelost maar dat wil met heel veel honden problemen niet. Daar heeft niet iedereen zin in en daarom merkt ze nu dat de stap naar herplaatsen heel snel en makkelijk gemaakt wordt.
R10	<u>Genetische aanleg & ras:</u> Denkt dat erfelijk aanleg een rol speelt in het ontstaan van agressie en angst bij twee witte herders van klanten. Ziet heel veel doodle kruisingen op het moment die overprikkeld en hyperactief zijn. Zegt dat het sensitieve honden zijn, die niet voergericht zijn en daarom lastig te belonen en af te leiden zijn. Heeft nog nooit zo veel doodles op haar veld gehad.	<u>Ondoordachte aanschaf/ Kennis eigenaar:</u> Heeft nog nooit zoveel huilende mensen op haar veld gehad en vraagt zich af of het door stress van de pandemie komt of doordat ze ondoordacht een hond hebben aangeschaft voor de kinderen en onderschat hebben hoeveel stress een pup oplevert naast het feit dat iedereen in huis is en de kinderen bijscholing krijgen. Mensen weten niet dat een pup uit het buitenland andere coping skills hebben en minder meegekregen hebben dan pups van een goed Nederlandse fokker. <u>Hond-eigenaarbinding:</u> Mensen werden door fokkers tijdens de pandemie onder druk gezet om de pup al met zeven weken uit het nest te halen (omdat hij anders weg is of de moeder hem niet meer wil- onzin natuurlijk) en ze denken dat de pup zo vroeg mogelijk met een cursus moet beginnen. Terwijl ze dan te vroeg zijn begonnen, nog voordat er voor de hond de gelegenheid was om een veilig hechting met de nieuwe eigenaar te krijgen. Denkt dat daar voor een deel angst gerelateerde problemen vandaan komen. Te vroeg uit het nest, meteen "overexposed"
R11	<u>Kruisingen:</u> Komt de gekste kruisingen tegen. Waar je vroeger gezond en goed opgevoede rashonden van een Nederlandse fokker zag die daar echt heel veel geld in steekt en aan heel veel regels moet voldoen, zie je nu de gekste kruisingen. <u>Voorbeeld 'gekke kruisingen':</u> - Een kruising met drie Japanse rassen een Akita, een Eurasier en een Tibetaanse Mastiff. Een Tibetaanse Mastiff kost duizenden euro's en als je drie Japanse soorten bij elkaar insteekt, ja dat zijn drie heel eigenwijze honden. De pup doet het geweldig leuk, maar ze wil hem wel nog eens over de drie jaar zien, hoe hij dan is.	<u>Mismatch:</u> Er zijn altijd combinaties van hond baas, die niet bij elkaar passen. En er zijn altijd mensen die een hond aanschaffen en eigenlijk niet weten wat ze aan hun lijn hebben en dat is iets van aller tijde. Soms is het heel duidelijk, mensen die een Amstaff (=Amerikaanse Stafford) en zo kopen want die zijn leuk en lief. Maar na een jaar of anderhalf gaat er een knopje om en dat hebben ze niet in de gaten. <u>Kennis eigenaar:</u> Mensen gaan op de verkeerde manier met een pup om, die te weinig rust had. Dan gaan pups gekke dingen doen en mensen denken dat die energie kwijt moet. Nee hij moet rust. Alleen dat moet je altijd heel goed uitleggen. Normaal pup gedrag hoort er gewoon bij. Die ene cursist kan er wat beter mee omgaan dan de ander. Heeft wel mensen gezien die dan op een gegeven moment stonden te huilen, omdat ze niks meer wisten. Dan is ze niet bezig de pup te kalmeren maar die mevrouw te kalmeren. Maar dat gebeurt ook, want als je een hond hebt die dertien is en je krijgt daarna een pup dan denk

		je: "Oh god, hoe was dat ook alweer, jeetje dat kost zo veel energie!" Maar ja, je vergeet die hond is oud en die hond weet het allemaal, maar die pup nog niet, en dat is veel in het begin.
R12	Meer honden: Zag een toename van buitenlandse hondjes omdat er op een gegeven moment weinig honden in Nederland voorradig waren. Ras: Heef gemerkt dat honden heel duur waren. Bij gewone kruisingen waar ze zelf voor haar hond € 175 voor betaalde, betaal je nu €1750, €1250 voor. Dus dat zijn wel allemaal de corona invloeden, want het kopen bij een echte fokker met papieren, die echt als hobby de bloedlijn wil doorzetten, met papieren (heeft er twee van) zijn dus goedkoper dan die broedfokhondjes.	Mismatch: Mensen hebben geen controle of ook geen match met de hond wat misschien veel belangrijker is. Bij haar pup deed ze het zo dat haar vriendje twee keer in de week naar de pup ging kijken, dus dan weet je of je een match hebt. Heeft dat trouwens tijdens de lockdown wel gedaan, maar denkt dat dat bij heel veel fokkers niet kon, dus mensen hebben voordat ze de pup in huis namen geen band met hem opgebouwd. Die pup herkend hun geur niet, helemaal niks. Dus die mensen krijgen 'een' hond, waar ze gewoon niks mee hebben. Kennis eigenaar: Eigenaren zijn slecht voorbereid wat het fenomeen hond is. Ze ziet minder de problemen bij de honden zitten maar echter bij de eigenaar. Ziet met name mensen die hun eerste hondje hebben en dat ze het heel slecht labelen. Want ze denken dat ze een "gevaarlijke recalcitrante demon" in huis hebben gehaald. Ze krijgt soms wat filmpjes, waar ze denkt dat er niks mis is met het hondje. Hij eet een bank op, maar dat doen alle pupjes Maar dat staat los van corona. Onvoldoende training: Onhandigheid dat mensen niet leren hun hond om alleen te zijn, maar dat is van aller tijde. Ze nemen gewoon vrij of hebben zomervakantie en dan nemen ze een pupje en dan moeten ze werken en ze hebben die pup totaal niet het vertrouwen gegeven dat als ze weggaan dat ze ook weer terugkomen. Dus daar komt het dan tot problemen, en nu valt dat onder corona want mensen moeten weer aan het werk, maar eigenlijk was dat altijd al een probleem in haar ogen dan. Kennis eigenaar: Vaak verdiepen mensen zich enigszins via internet, je kunt van alles vinden op internet, vooral nog de hele achterhaalde roedeltheorieën van: "jij moet de baas zijn en je moet duidelijk zijn, en hij moet zijn baas kennen" Maar dat is ook zonder die lockdown dat mensen nog die hele ouderwets ideeën hebben. Voorbeeld: Iemand dacht dat hij zijn hond zindelijk maakt door hem geen water te geven, alleen drie lepeltjes per dag. Uiteindelijk kreeg die wel water maar ze zelf zei dat het aan dieren mishandeling grenst. En de eigenaar dacht dus echt dat dit zindelijkheidstraining was. Dus niet voorbereid, niet verdiept in de hond en zonder corona had ze dat waarschijnlijk ook niet gedaan. Covid als excuus: Komt mensen tegen met heel slecht opgevoede honden. En dan zeggen ze van 'Ja, door corona heb ik niet naar een hondenschool kunnen gaan' en dan weet ze dat het onzin is omdat ze haar kaartje heeft gegeven toen de hond een pupje was, maar toen vond de eigenaar het niet nodig. Dus mensen verschuilen zich daar wel achter 'Het ligt niet aan mij, het ligt aan corona, hij kon niet gesocialiseerd worden et cetera.'. En dan is de vraag wat is socialisatie?

R13	<u>Genetische aanleg:</u> Veel gedrag is erfelijk. Als ouderhonden angstig zijn of genetisch gezien niet goed in elkaar zitten, dragen ze dat over aan pups. Ook als ze niet gezond zijn, kan dat op pups worden overgedragen. <u>Gezondheidsproblemen:</u> Als pups gezondheidsproblemen hebben, (wat voorkomt bij honden uit broedfok en het buitenland) bijvoorbeeld giardia, en daardoor niet veel naar buiten mogen of als zo veel naar de dierenarts moeten in de eerste maanden dan kan ook daardoor de socialisatie mislukken omdat mensen er niet aan toe komen. <u>Meer honden:</u> Denkt dat het aantal honden vermeerderd is en dat je daarom ook meer honden met gedragsproblemen ziet. <u>Onvoldoende training:</u> Er was tijdens de pandemie altijd iemand thuis dus de honden zijn niet gewend om meerdere uren achter elkaar alleen te zijn. Ook bij oudere honden die er al waren, die het ritme al gehad hebben, zie je dat ze nu weer moeten wennen. <u>Onvoldoende begeleiding / kennis eigenaar:</u> Vindt dat het stukje te weinig begeleiding en socialisatie bij de onervaren eigenaar samen met de herkomst van de hond de belangrijkste factoren zijn. <u>Kennis eigenaar/ondoordachte aanschaf:</u> Heel veel mensen die geen hond hadden, neemt ineens een hond, dus er zijn onervaren eigenaren die niet helemaal weten wat ze met de hond moeten. Dat ligt dan niet zo zeer aan het gedrag van de hond, maar gewoon aan de ervaring die mensen hebben. Iedereen heeft nu gewoon impulsief gedacht van: "Laten we een hond kopen want we hebben niks te doen, we mogen verder nergens naartoe." en die gaan zich nu dat ze de hond al bijna een jaar hebben, toch afvragen waar ze aan begonnen zijn. <u>Kennis eigenaar:</u> Weet niet of het gedrag van de hond veranderd is of het verwachtingspatroon van de mens vooral het ding is waar de verschil zit. Mensen verwachten dat ze er een luk, lief en gezellig maatje erbij krijgen, maar dat valt toch tegen als je nu een jaar verder bent en je zit met een puber in huis. Dan denken mensen: 'Oh waar zijn we aan begonnen?' en daarvoor merkte je gewoon dat het toch meer een overwogen keuze was om een hond aan te schaffen, dan had je je beter ingelezen en dat wisten mensen wel een beetje wat ze konden verwachten. Tuurlijk zat er altijd wel een uitzondering tussen die dacht van: 'Ik wil vandaag een hond en ik heb hem morgen.' Maar nu merk je dat nog meer. Iedereen wil gewoon een hond want ja anders kon je niet wandelen na de avondklok en dat was eigenlijk het belangrijkste argument. En daar zijn de honden nu beetje de dupe van. Dat ligt meer aan de eigenaar dan aan de hond zelf. <u>Ondoordachte aanschaf/onvoldoende begeleiding/ kennis eigenaar:</u> Mensen die een hond even snel van Marktplaats hebben gekocht weten niet altijd waar ze aan zijn begonnen terwijl mensen die een hond bij een goede fokker vandaan halen toch al meer informatie meekrijgen over hoe ze het aan moeten pakken. Je kunt het mensen niet kwalijk nemen dat ze niet altijd weten wat ze doen want als de hondenscholen dicht zijn, dan gaan daar uiteindelijk problemen uit ontstaan, want mensen gaan maar wat doen. Ziet een achterstand bij jonge honden tijdens de pandemie omdat heel veel mensen geen puppycursus konden doen en ze dus te weinig begeleiding hebben gehad. Van de geboorte tot aan een maand of zes zijn pups 'sponges', nemen alles op, leren heel goed, vrij makkelijk in opnemen en verwerken van informatie. Tussen zes en vier jaar zitten ze in de puberteit, gaat met pieken en dalen, vergeten dingen ineens. Stukje waar qua
-----	---

		leeftijd veel frustratie optreedt, bij hond en eigenaar. Dat is de fase waar al die honden inzitten en omdat ze in die puppytijd niet alles volledig aangeleerd hebben, hebben ze er nu in de puberteit al meer moeite mee, alleen nu verwachten eigenaren ook nog dat ze al die informatie in een keer daarin kunnen gaan stoppen en dat vindt een hond wel lastig want ze hebben dan net iets meer moeite met alles verwerken. Normaalgesproken als je de puppytijd goed aangepakt hebt, is de puberteit even een fase waar je doorheen moet en dan als de hond volwassen is, komt de info langzaam weer terug, maar dat geldt nu dus niet helemaal omdat ze de basis niet echt gehad hebben. Normaal als er geen lockdown is en je gaat naar de puppycursus, ja dan heb je natuurlijk wekelijks die begeleiding dus dan kan je iedere week even je vragen stellen of je ergens tegen aanloopt en mensen misten die terugkoppeling, 'ben ik wel goed bezig of doe ik toch iets verkeerd?' en dan ga je twijfelen en dan ga je van alles proberen en dan werkt eigenlijk niks meer. Dat is wel een belangrijke. Ook honden die van een goede fokker vandaan komen, hebben achterstand opgelopen als ze bij een onervaren eigenaar terecht zijn gekomen en heel lang stil hebben gestaan. Dit komt doordat ze de eerste stapjes gemist hebben omdat ze niet aan een cursus konden deelnemen. Ondoordachte aanschaf: Mensen die hond aanschaffen (uit de broedfok) hebben er niet goed over nagedacht, maakt niet uit waar de hond vandaan komt, als je hem morgen hebt. En mensen kijken dan ook niet verder dan hun neus lang is dus die denken van: 'Ik heb nu een hond dus we nemen hem meer naar huis.' En dat die volzit met wormen of teken of vlooiën of uitgemergeld is daar kijken ze niet naar want ze denken allemaal dan heb ik het hondje in ieder geval maar gered
R14	Meer honden: Ook het aantal honden uit het buitenland heeft toegenomen.	Onvoldoende begeleiding: Denkt dat drukke pubers die nu naar de les komen waarschijnlijk een gevolg van te weinig sturing (puppycursus gemist) en overstimulatie is. Hond eigenaar/Onvoldoende training/onvoldoende begeleiding: Loopt er in de laatste tijd tegen aan dat honden geen aandacht voor de baas hebben. Er is minder relatie opgebouwd, sommige hebben echt amper een relatie en dat mis je. Problemen zijn niet onoverkomelijk als men het goed aanpakt, is dit wel weg te trainen alleen er moet meer geduld en consequent gedrag van de bazen verwacht worden en er moet langer met de pup geoefend worden. Honden worden te weinig begrensd en er is te weinig richting gegeven. Merkt dat mensen die pas later naar de hondenschool komen, die de puppycursus gemist hebben, minder goed kunnen samenwerken met hun hond, die zijn geen team. Ondoordachte aanschaf: Hoort en leest verhalen over honden die aangeschaft zijn van eigenaren die thuis werken en de honden kunnen niet alleen blijven, breken de tent af, de burens klagen. Dat zou best een probleem zijn, dat de hond aangeschaft is met het idee:

		'Leuk een hondje en het is toch niet zo leuk en nu moeten we werken en vakantietijd' en dan gaan ze weg. Mensen zijn ongeduldig omdat er gewoon niet veel hondjes bij de reguliere fokkers te vinden zijn. Verder is de prijs ook een groot ding en mensen doen dan toch weer een impuls aankoop en reizen even over de grens naar Duitsland en halen een Vizsla voor vijfhonderd euro zonder stamboom (dit ligt niet aan corona, het is een manier van kopen)
R15	Kruisingen: Heeft het gevoel dat rare kruisingen vaker zijn voorgekomen tijdens de pandemie en ziet ook bij haar klanten alleen maar dit soort rare kruisingen. Ziet veel mensen die zich totaal niet verdiept hebben in wat een ras doet en kruisingen nemen waar vier vechthonden inzetten of wat dan ook. Dat vindt ze wel een heel groot probleem. Genetische aanleg: Pups krijgen alle genen van de voorouders mee, met zes of zeven zijn ze nog heel lief, maar daar is wel een stukje wat uit die genen meegaat met die pups. Dus dan krijg je een overactieve adhd hond. Zegt dat honden 25 % van hun moeder meekrijgen, 25 % van hun vader en die andere 50% doet de eigenaar. Voorbeelden: - Noemt voorbeeld van hond die eigenaar heeft gebeten vanwege gezondheidsproblemen. Na een onderzoek bleek dat de hond blokkades in de rug had. (zie summary Tijdens & nu)	Kennis eigenaar: Ziet een heel groot probleem bij eigenaren. Veel mensen die hun hond niet kunnen lezen, mensen die denken dat alles van internet waar is, mensen die gisteren gezien hebben dat ze vandaag een hondje willen hebben en zich totaal niet verdiept hebben in raseigenschappen en kruisingen nemen waar vier vechthonden inzetten. Voorbeeld: - Geeft voorbeeld van iemand met een flatkop van zes maanden die veel te veel met de hond is gelopen.
R16	-----	Onvoldoende training: Denkt dat mensen te laat zijn begonnen met bijsturen en trainen. Onvoldoende begeleiding: Honden die tijdens de pandemie naar haar komen, zijn wat ouder voordat ze komen, waarvan ze denkt dat ze niet meegedaan hebben bij een puppycursus en die nog vervelend gedrag vertonen. Mensen hebben in het begin geen puppycursus gevolgd en die mensen hebben toen de maatregelen minder werden gedacht: 'Die hond is nu drie of vier maanden, daar hoeven we ook niet meer mee op puppycursus.' En nu komen ze er toch achter, dat het niet meevalt. Dat merk ik op het moment heel sterk, echt heel veel honden van een maand of vijf zes oud. Deze honden zijn minder gesocialiseerd. Gebrek aan begeleiding heeft een invloed op ontstaan van gedragsproblemen. Normaliter kun je bij pups van acht of negen weken nog zo veel bijsturen als er vragen over gedrag zijn en dan is het probleem de week daarna bijna opgelost. Maar tijdens lockdown kon je dat soort tips en advies niet geven aan een heleboel mensen. Je had sommige dingen simpel kunnen voorkomen door op puppy cursus te gaan en advies te krijgen van een goede instructeur.

		<u>Onvoldoende training/ kennis eigenaar:</u> Denkt dat pups te weinig rust en te veel vrijheden hebben gehad en daardoor gingen ze vervelend gedrag vertonen. En omdat die mensen niet hebben begrepen of geweten waar het probleem zat, hebben ze het probleem ook niet goed kunnen oplossen. Denkt dat als je een probleem verkeerd aanpakt, dan creëer je alleen maar nog grotere problemen. En dat kunnen best hele basale dingen zijn (hondjes die nog steeds in huis plassen of in hakken of handen bijten of blaffen) Hondjes hebben in een isolement gezeten, die hebben hun eigen kleine wereldje leren kennen en verder niets en die hebben daardoor gewoon heel veel gemist. En die prikkels komen dan later veel sterker binnen. En als je dan ook nog eigenaren hebt, die niet weten hoe je daarmee om moet gaan, dan krijg je probleemgedrag. In extreme vorm zijn dat hondjes die gaan bijten, dat worden de angst bijters. <u>Kennis eigenaar:</u> Heel veel mensen hebben wel ooit eens van broedfokkers gehoord, maar ze hebben echt geen idee wat het inhoudt. Ze komen ergens bij een schuur waar een nestje ligt en het komt niet in ze op dat dat misschien wel van een broedfokker zou kunnen zijn, want het stond toch op Marktplaats en er stond zo'n leuke tekst bij.
R17	<u>Ras/ Kruisingen:</u> Heeft niks tegen kruisingen. Kan zelf goed zijn voor de geenpool, mits de ouderdieren voor het fokken medisch en op karakter gecheckt zijn, zodat er bewust gefokt wordt. Kan niet zeggen dat gezondheidsproblemen specifiek bij rashonden of kruisingen optreden. <u>Gezondheidsproblemen:</u> 80 % van gedragsproblemen liggen pijn of ander lichamelijk ongemak ten grondslag. Alleen wordt het vaak niet tijdig genoeg herkend. Vindt dat je een hond met echt afwijkend gedrag eerst even medisch moet laten onderzoeken. Alleen niet ieder dierenarts kan dit ook echt diagnosticeren. <u>Voorbeeld:</u> - Een rashond pup van een Nederlandse fokker, welke agressief gedrag vertonde maar zij kon de oorzaak niet achterhalen daarom heeft ze doorverwezen naar een dierenarts en het bleek dat de hond last van buikpijn, een slechte spijsvertering en groei pijn had. (p.50)	<u>Onvoldoende begeleiding/ kennis eigenaar:</u> Het risico zit in onvoldoende kennis en onvoldoende begeleiding op de eigenaar, vooral om de hond goed door de puberteit te trekken'. Er is (ook al voor corona) een gebrek aan kennis over de puberteit met de verschillende fases en die hormonale invloed. Het is een fase die wat vraagt qua geduld en begrip en je ziet dat er veel honden weer van de hand worden gedaan omdat mensen het te moeilijk vinden omdat de hond niet meer luistert. Het voorbereiden van de eigenaren hierop en het managen van verwachtingen van eigenaren is belangrijk. Denkt dat over het geheel genomen het grootste probleem is of waardoor dit zo opvalt als problematiek, is dat nu een grote groep mensen een hond heeft genomen, voor wie dit hun eerste hond was, en die nog over weinig kennis en ervaring beschikken. Denkt dat begeleiding bij zeker onervaren eigenaren essentieel is. En dat begint dan bij de motivatie van de eigenaar. Denkt dat vooral bij honden problemen ontstaan zijn, waarmee vorig jaar geen puppycursus gevolgd is want als mensen naar een cursus of privéles bij haar kwamen, werden dit soort dingen ondervangen. Er zijn zeker mensen die lessen niet nodig vinden en het onderschatten, waaronder er dan ook mensen waren die dan na tien maanden beseften dat ze het toch onderschat hebben en die dan alsnog hulp zijn gaan zoeken. Je hebt ook mensen die het dan al opgegeven hebben of je hebt een groep waar problemen zijn ontstaan. Maar er zijn ook mensen waar de pandemie situatie wel de randvoorwaarden heeft gecreëerd voor het nemen van een hond, die al heel lang een hond wouden nemen. En er zitten ook wel mensen bij waar de hond overleden is en die al van plan waren om een nieuwe hond te nemen. Mensen vonden socialisatie tijdens de lockdown moeilijker. Mensen, die eigenlijk naar een puppy groepscursus wouden,

		kwamen bij haar in privélessen terecht omdat ze niet goed weten wat socialisatie is en hoe je dat moet doen. Een hond socialiseer je niet met een keer in de week een puppylesje op een club maar socialisatie is iets anders (ook door de week buiten les). Heeft regelmatig haar eigen hond bijgehaald op het veld, maar niet om samen te spelen maar om de eigenaar te leren, van hoe leer jij je hond dat er een ander hond op veld is, maar dat je er niets mee hoeft en dat de aandacht gewoon op de eigenaar gericht blijft. Klanten hadden ook veel vragen tijdens de lockdown omdat winkels en restaurant gesloten waren. Ze gaaf hun dan meer creatieve ideeën mee. Denkt dat het cruciaal is als er bij onervaren hondeneigenaren in de echte socialisatiefase, de eerste twaalf tot veertien weken geen input van kennis is. Het gaat dan echt over interacteren met levende wezens. Denkt dat daar een basis van problemen kan zitten. Men moet ook weten dat gewenning, habituatie en leven lang door kan gaan en dat dat ook weer kan verdwijnen. Dus je moet niet denken dat als je iets een keer hebt gedaan (bijvoorbeeld naar de dierentuin), dat je het daarna nooit meer moet doen. Sommige mensen kwamen erg laat, dus met een hond van tien maanden. Mensen die een hond kregen, dachten in het begin van de pandemie dat het over drie maanden wel over is, maar het was niet over enzovoort en ineens was de hond tien maanden en dan vaststellen dat het toch niet meevalt. Dan heb je een grote hond die nog steeds uitvalt en aan de lijn trekt. Dit heeft ze paar keer gezien maar is gelukkig onder normale omstandigheden wel weer bij te sturen. Puberteit is een fase die wat vraagt qua geduld en begrip en je ziet (dat is bekend onder instructeurs) dat er veel honden dan weer van de hand worden gedaan omdat mensen het te moeilijk vinden omdat de hond niet meer luistert. En het voorbereiden van de eigenaren hierop en het managen van verwachtingen van eigenaren is belangrijk. Ondoordachte aanschaf: Vindt dat mensen soms erg naïef zijn met betrekking tot de herkomst van pups van de broedfok of het kan ze niet schelen blijktbaar. "Ik heb mensen gehad die er echt zijn ingetrapt en die dat zelf ook inzien en eigenlijk ook heel erg vinden:"
R18	Meer honden: "Gaandeweg de pandemie zag je steeds meer puppy's erbij komen, dus mensen die eigenlijk geen hond hadden die dan ineens een pup aanschafte." En heel veel honden uit het buitenland en ook wel een hoop problemen. Niet meer of minder dan daarvoor maar denkt dat er gewoon meer honden zijn nu. Meer mensen met honden, meer gezinnen met honden, dus komen er ook meer problemen over water, want er zijn gewoon meer.	Onvoldoende training: Mensen vergeten dat de hond niet meer gewend is om alleen te blijven. Wat ze in het begin van de pandemie merkte, dus echt begin vorig jaar, is dat mensen met hun eigen honden vooral ineens aan de slag wilden en tijd hadden om te trainen met hun hond, tijd hadden om te oefenen met hun eigen hond omdat ze ook meer thuis waren. Covid als excuus: Vindt dat mensen creatiever zullen omgaan met de mogelijkheden die er wel zijn en niet: 'Oh het mag niet dus daar kan dan niks.' (zie aanbevelingen)

R19	Trauma: Mishandelde honden laten altijd gedragsproblemen zien. Vaak is er meer angst en agressie naar mensen en dan vaak naar mannen en jongens. Door de pandemie is veel stress en frustratie bij mensen geweest waardoor sommige niet alleen vrouwen of kinderen, maar ook dieren hebben mishandeld.	Onvoldoende begeleiding: Hondenscholen waren niet open, waar je opvoeding leert, waar je lopen aan een lijn leert en leert om honden te negeren en ook speelmomentjes hebt, waar ze elkaar kunnen leren kennen. Sluiting van de hondenscholen is echt een onderdeel van de problematiek. Een heleboel mensen hadden geholpen kunnen worden door hondenscholen en trainingen. Niemand kon er wat aan doen behalve de overheid. Onvoldoende training: Heel veel honden hebben niet geleerd om alleen thuis te blijven omdat altijd iemand thuis was. Dat is het grootste probleem tijdens Covid. Mensen zijn zich niet bewust dat het nodig is dat honden dat leren maar ook dat honden die het voor de pandemie konden, hebben het weer verlerd. Onbetrouwbare stichtingen: Er worden honden door organisaties bij mensen in Nederland geplaatst waarvan je niet weet waar ze oorspronkelijk vandaan komen. Er worden ook honden in het midden van Amsterdam geplaatst hoewel ze daar niet thuishoren omdat het veel te druk en beangstigend is.
R20		Covid als excuus: Mensen hebben de pandemie als excuus gebruikt, dat ze niet zo veel met hun hond hoefden te doen of ze hebben nu een gedragsprobleem, waarvan eigenaren het heel makkelijk op de pandemie schuiven van: 'Ja de hondenschool ging dicht.' Hoewel er nog genoeg mensen waren, die privé begeleiding gaven, er waren heel veel onlinecursussen te volgen. Denkt dat heel veel mensen een probleem een beetje op de lange termijn hebben geschoven omdat er natuurlijk best wel veel mensen wat bang waren voor Covid-19. Winkels waren nog open er waren overal nog wat geluiden het was zelfs heel erg druk in bossen en noem het maar op. Dus als je wil socialiseren met gillende kinderen of spelende kinderen, als je inventief bent dan kon je dat doorzetten. Prikkels altijd gedoseerd aanbieden bij de pup! Die ene dag ga je iets met hem doen buiten de gewone wandeling en de volgende dag is het gewoon lekker wandelen, lekker chill, al die indrukken kunnen verwerken en de volgende dag ga je misschien weer wat ondernemen. En dat kon nog tijdens covid, de winkels waren nog open, er liepen nog mensen in het dorp, of in de stad, kinderen kwamen ook nog bij elkaar, het was mooi weer dus dat gebeurde dan buiten dus. In haar ogen hadden ze zeker nog dingen te ondernemen, want ze waren allemaal nog daar, het had in haar ogen absoluut gekund. Het is een hype dat iedereen zich daarachter gaat scharen van: 'Ja mijn hond is niet gesocialiseerd door covid.' Dat is haar ervaring. Onvoldoende training/ Kennis eigenaar: Vindt dat mensen te weinig socialiseren. Dat zie je dan terug in het angstgedrag van honden naar soortgenoten. Het is natuurlijk belangrijk dat honden lichaamstaal, communiceren, door andere soortgenoten leren.

		Ze hoopt dat mensen de tijd nemen hun hond goed te leren alleen te zijn. Vindt dat negen van de tien mensen er te haastig mee omgaan waardoor je een hond krijgt die niet goed alleen kan zijn. In dat opzicht kan ze zich goed voorstellen dat dat een risico is. Ook mensen die niet helemaal thuis zijn in de hondentaal of überhaupt in honden en zich niet laten begeleiden, ziet ze als risico. <u>Kennis:</u> Verbaast zich over mensen die nog steeds niet weten wat een juiste fokker is en wat niet. (zie voor aankoop) <u>Onvoldoende begeleiding /Kennis:</u> Het grootste risico denkt ze, is onvoldoende begeleiding op alle vlakken. Het kan zijn dat een hond gewoon onstuimig gedrag vertoont en dat kun je scharen onder overprikkeldheid maar je kan het ook scharen dat die gewoon onvoldoende begrensd wordt en vervelend gedrag gaat vertonen. Als iemand zich niet laat begeleiden en geen idee heeft van honden, en gaat zelf niet online op zoek naar hoe het wel moet, dan is dat ook een risico. Alleen dit wordt vaker minder erg gezien door eigenaren, omdat ze er zelf ietsje minder last van hebben. Onstuimig gedrag wordt meer getolereerd. Als eigenaar heb je meer last van angst of agressie, want als je wandelt en je hond is terughoudend, vertoont vluchtgedrag, is continu gestrest en heeft een gedrukt lichaam, dan is zo een wandeling niet meer leuk. Datzelfde geldt voor agressie, dan ga je juist mensen en prikkels voorkomen. Had een klant met een hond uit het buitenland, heeft ze geadviseerd om naar het dorp te gaan om indrukken op te doen. Haar hond had giarda dat maakte het voor haar lastiger, maar niet onmogelijk. Zij deed het niet en heeft nu een hond die agressie naar mensen vertoont die op hun terrein komen, onstuimig gedrag, luistert slecht. Dat is niet het gevolg van de pandemie, maar van onvoldoende begeleiding. <u>Kennis eigenaar/ Onvoldoende training:</u> Denkt dat mensen er echt te makkelijk over een puppy denken. Als die jong is gaat alles nog goed, dan komen ze in de pubertijd, krijgen ze hormonen. Dat hoeft helemaal niet slecht te zijn zo een pubertijd, maar als je geen grenzen stelt vanaf dag een dan gaat een hond in de pubertijd onder invloed van hormonen de wereld verkennen, dat hoort erbij. En op een gegeven moment zijn ze volwassen en dan komen de problemen en dan heb je te maken met een volwassen hond en dan is het een heel andere situatie.
R21	<u>Gezondheidsproblemen:</u> Ziet veel meer agressie binnen het huis door honden met medische problemen zoals aangeboren afwijkingen (bijv. misvormde ruggengraat en heupgewricht, zware allergieën). Komt volgens haar veel vaker voor tijdens de pandemie. Bij veel honden welke verantwoordelijk zijn voor bijtincidenten wordt niet herkend dat pijn en fysiek ongemak de (mede)oorzaak voor agressie problemen zijn. Niet door eigenaren,	<u>Hond eigenaar /Mismatch:</u> Door mismatches ontstaan er problemen. Mensen willen graag een hond, maar het ras die ze willen is uitverkocht en toen kochten ze gewoon een andere. Ziet veel honden met onveilige hechting. Of omdat ze uit niet zo goede fok komen of aangeschaft zijn bij mensen die zich onvoldoende hebben gerealiseerd wat het inhoudt om echt een hond te hebben. <u>Voorbeelden:</u>

	trainers of dierenartsen en dan komen ze bij de stichting waar respondent 10 werkzaam is. Er worden nu honden geëuthanaseerd waarvan ze denkt daar een groot deel nog een tweede leven had kunnen hebben. Die zijn gewoon slachtoffer van de omstandigheden. <u>Gezondheidsproblemen/Kruising:</u> De meeste honden met medische problemen en agressie problemen zijn kruisingen. Ziet vaak dat dit soort kruisingen totaal “verkloot zijn van binnen” en geëuthanaseerd moeten worden als jonge honden (vaak broedfok honden). Zelf haar eigen ervaren dierenarts, waar ze heel veel jaren mee samen werkt met dit soort dingen, staat gewoon te huilen omdat die “zo blij is dat hij deze hond kan euthanaseren, omdat die zo verschrikkelijk veel pijn heeft.” Ze moeten honden van vier of vijf maanden euthanaseren omdat ze gewoon compleet misvormd zijn.	-Mensen wouden graag een Labrador maar die waren heel snel uitverkocht dus dan namen ze een Border Collie en dat bleek toch wel anders te zijn. <u>Onvoldoende training/ Onvoldoende begeleiding/ kennis eigenaar:</u> Problemen ontstaan door te weinig en verkeerde training omdat mensen niet begeleid worden in hoe ze een hond moeten opvoeden omdat hondenscholen nog steeds vol zitten. <u>Kennis eigenaar:</u> Ziet vaak dat problemen ontstaan doordat mensen weinig inzicht in gedrag hebben. <u>Voorbeeld:</u> Bulterriër die springerig en happerig was. Eigenaren probeerden het met correcties eruit te krijgen waardoor het alleen heftiger werd.
--	---	---

Bijlage XI: Samenvatting van de interviewgegevens over de aanbevelingen van hondengedragdeskundigen aan hondeneigenaren

Respondent	Algemeen	Onvoldoende socialisatie voor aankoop	Gebrek aan externe prikkels	Overstimulatie
R1	- Op tijd beginnen met oefenen van alleen zijn. Als je nu weet dat je op een wachtlijst staat voor een pup en je weet dat de moeder in het loops is ga op zoek en schrijf je in voor een cursus. Dan heb je in ieder geval een plek - Heel belangrijk dat hondeneigenaren zich voordat ze een hond kopen echt goed informeren over alles	- Gewoon bij fokkers op bezoek gaan die nog geen pups hebben. Daar gewoon kennis maken en vooral ook met die mensen. Als die mensen daar verstand van hebben en weten hoe zo een nestje groot moeten brengen, prima maar als een pup op de vijfde hoogte in een flat is opgegroeid, nooit naar buiten is geweest en dan met acht weken opeens bij andere mensen komt en naar buiten moet, dan heb je echt een afslag gemist	- Je kan natuurlijk met je hond wel overal naartoe. (Autoritjes maken, in de bos, een stad (eigen of vreemd) gaan lopen, naar een dierentuin als die open is)	- Geef de honden voldoende rustmomenten - Neem de pup mee op bezoek bij mensen maar doseer gewoon alles en zorg dat je ook een rustplekje mee hebt zodat hij dan rust kan vinden (opvouwbench).
R2	-Goed voorbereiden, boeken lezen, oriënterend gesprek met een hondenschool of hondentrainer (laat specialist meedenken of deze hond bij jou en gezinssituatie past, past ras bij jou en wat je wil -Begin al een traject nog voordat de hond in huis is -Doe een cursus ook al heb je ervaring met honden want de ene hond is de andere niet		-Weet wat socialisatie is, hoe je het moet doen, doe het goed want dat heeft effect op de rest van je leven samen met je hond - ga naar een bos, bij een markt of in een winkel -Spreek met speelkameraden af -Nodig af en toe expres visite uit	- 16-18 uur slaap en rust - Zorg dat hij een veilige rustplek heeft, liefst niet op een doorgang langs een gang of deur -Ouders moeten kinderen leren dat als hond in zijn bench of maand ligt, dat er niks met hem wordt gedaan (niet geaaid, gevoerd...) Ouders moeten hier echt bovenop zitten
R3	- Denk van tevoren over je verwachtingen na: wat verwacht je van een hond en wat je bereid bent om erin te investeren, qua tijd, qua energie. Misschien moet je zelfs dingen opgeven in je leven. (Als je een hondje hebt dat niet zo goed alleen kan blijven of als je heel veel visite hebt dan kan je best wel weten dat je dat in die eerste paar weken niet kan) → Dus goed voorbereiden	- Geduld is belangrijk - Neem de tijd om uit te zoeken welke ras je wilt en waar het hondje vandaan komt. Investeer in welzijn. Het kost gewoon tijd. - Kijk gewoon waar dat hondje vandaan komt. Vindt het gewoon mega egoïstisch als je weet dat er mega wachtlijsten zijn en je zegt nu:	- Als het bij jou in de straat niet druk is dan zoek eens een iets drukker straat op. Of stap even in de auto en rijd naar een parkeerplaats bij een winkelcentrum waar het misschien wel iets drukker is.	

		“Ja, maar ik zag hem op marktplaats staan en ik kan hem morgen ophalen.” Dan weet je dat je mis zit. En dan ben je met een ding bezig en dat is omdat JIJ een hondje wil.	-Thuis kan je ook socialiseren: Zet een keer een gek voorwerp neer, doe een keer geluidje.	
R4	- Zoek hulp beter te snel dan te laat (er zijn toch genoeg professionals die het op individuele basis hebben aangeboden of ook online lessen, er is altijd genoeg hulp te vinden als je goed zoekt) - Koop bij een erkende fokker die je ook wil begeleiden en hulp aanbieden - Ga je hond meteen leren om alleen te zijn, dat kan met hele kleine stapjes		Er zijn genoeg dingen om op te zoeken om de hond met prikkels bekend te maken: - Lopen moet je toch altijd, dus ga een keer op afstand buiten bij een supermarkt, een markt, het stadion of de busbaan staan om mensen te kijken - Als de scholen open zijn tijdens de speelpauze bij de hekken staan en gewoon kijken (zodra je hond het spannend vindt, iets verder weg gaan staan, belonen voor het goeie gedrag) - Eventueel een paar relaxte kinderen vragen om de hond wat te komen brengen - Zoek eens koeien of paarden in de wei op - Wen de hond aan auto rijden - Aan de zijkant van een hondenspeelveldje staan en kijken naar wat er speelt; is er maar een hond op het veld en het is er een relaxte, sociale hond laat jouw hond er lekker bij - Hond goed begeleiden, je moet hem goed duidelijk maken wat wel en niet mag	- Werk met kamerkennels als je ze kwijt kan in je huis omdat ze net iets meer ruimte geven dan benches - De kinderen grenzen geven en heel duidelijk zijn met ze, ook opvoeden naar de regels naar de hond: Slaapt hij, laat je hem met rust, maakt niet uit waar die ligt - Geef de hond zijn grenzen aan (de kinderen mogen ook spelen en dan moet hond misschien ook eens aan de lijn) - Laat de kinderen niet tegen de hond aankruipen dat soort dingen ook al is het schattig - Kinderen en honden nooit alleen laten - Doe het wel alleemaal met rust en regelmaat dus doe ook je rustdagen - Goed kijken naar je hond, zodat hij niet overweldigd wordt, kijken dat niet te veel honden op hem afrennen; zoek ook eens rustige plekken op

			- Vraag ook gewoon mensen in je huis ook al mag je daar maar een per dag, zodat er toch mensen binnen komen en de hond goede ervaringen heeft en leert ermee om te gaan	
R5	- Je moet weggaan zodat de hond leert alleen thuis te zijn	- Geen hond kopen bij een malafide fokker. Als je wel een hondje uit het buitenland wil dan goed bedenken dat je die socialisatieperiode dan mist. Dat geldt natuurlijk ook voor straathonden en rashonden uit het buitenland - Als er weer een pandemie zou komen waarbij je niet naar buiten mag, moeten mensen heel bewust worden van de tekort die dat oplevert aan prikkels, dan moet je de hond echt actief bij prikkel brengen om te zorgen dat die in het normale weer meekan	- Oefenen dat mensen op je territorium komen - Hond-hond contact oefenen, dus wennen aan andere honden en dan niet alleen spelen maar ook eraan wennen dat hij ze kan negeren	
R6	- Lees je goed in op het hebben van een hond en het type hond wat je zou willen hebben - Kijk dan of je huis ervoor geschikt is en realiseer je ook wat het is om een hond te hebben - Realiseer je dat je de hond alles moet gaan aanleren net zoals bij een kind (hij wordt niet zomaar zindelijk) - Ga naar een aankoopadvies - Lees wat actueel materiaal want de opvattingen zijn nu echt anders dan ze vroeger waren		- Ga naar buiten en blijf ook drukker plekken opzoeken die openblijven zoals winkelcentra en supermarkten, maar zorg ervoor dat je hond niet maar een keer met al die prikkels is geweest maar tussen acht en vijftien weken minstens een keer en van de vijftien tot twintig weken nog een keer - Prikkels herbevestigen	- Doe niet meer dan je in een niet corona tijd zou doen
R7	-Koop eens een boek, lees je in over wat je wil, check daarna de ras standaards en een paar		-Vooral weggaan met de hond op een heel leuke manier en echt korte periodes, juist omdat	

	fora over dat ras, zodat je in ieder geval een duidelijk beeld hebt daarover - En de stukjes theorie zou via zoom wel goed kunnen, zodat je in ieder geval een idee hebt over lichaamstaal en spelgedrag of zo -Tien geboden voor de hond schrijven, beslis wat jij wel of niet belangrijk vindt (mag de hond wel of niet op de bank en aan de tafel zitten, mag hij andere honden op straat begroeten) Alles simpele dingen maar die zijn heilig.		je die luxe hebt om het per seconde op te bouwen bewijs sprekend. Maak dat dan je trainingsdoel van de dag, in plaats van zestien schapen en een koe -Maak een schema op een week, dus wat is een beetje behapbaar voor jullie pup om nieuwe indrukken mee te krijgen. - Als eigenaren een tuin hebben, zou ze aanraden: “Doe een grote wandeling op de dag en verder in of om het hof”. In een stad is dat geen optie.	
R8	- In ieder geval in contact blijven met je hondenschool, ga vooral ook naar een hondenschool en schakel expertise in en denk niet van: “Het komt wel na de lockdown, het komt straks al weer”. Want nu signaleren mensen problemen als ze weer moeten gaan werken of normale dingen gaan hervatten en de hond en mens zijn de dupe. Denkt niet dat je er met alleen online hondentraining komt.	- Niet zomaar iets aanschaffen - Denkt wel dat de regelgeving daar een stukje aangescherpt kan worden		
R9	- Denk er goed over na waarom je een hond wilt (omdat er nu tijd voor is geen goede reden om een hond aan te schaffen) - Eigenaren moeten bewust gaan kijken naar wat voor type hond bij hun woonsituatie past - Er moet meer bewustwording en begeleiding zijn voor het aanschaffen van een hond en ook in de beginfase - Zoek een hondenschool die met nieuwe methodes werkt (er zijn nog veel hondenscholen die met oude methodes		- Mensen moeten zich bewust zijn hoe belangrijk de socialisatie periode is; als er in de socialisatie fase iets misgaat dan valt er niet zo veel bij te spijkeren, dan zit je toch wel met een hond met complex gedrag	

	werken waarbij je eigenlijk gedrag nog veel erger maakt)			
R10		- Ga opzoek naar een goede pup en een goede pup is een pup waar je lang op moet wachten. Bij een pup waar je lang op moet wachten neemt de kans toe dat het een goede, fijne en stabiele hond is; alles wat je snel kunt krijgen is voor 90 procent een hond uit het buitenland of een broodfok pup (aanleg voor angstig gedrag kan al bij de fokker gelegd worden in de ouderdieren die gebruikt worden, de omstandigheden bij de fokker tijdens de dracht en de bevalling, en ook de stress die de pup in de eerste weken van zijn leven heeft gehad)	- Maak gebruik van video-, tv- en geluid opnames - Zoek de grenzen van de regels op (als je een persoon over de vloer mag krijgen dan doe je dat steeds als het kan) - Als je mag reizen met de hond in de auto ergens naartoe en dan gewoon waar laten nemen - Fysiek contact is niet per se noodzakelijk om honden te socialiseren, ruiken, iets zien en horen is ook al ermee in contact komen (ruiken is sowieso het belangrijkste zintuig van een hond)	
R11	- Rust, reinheid en regelmaat. Als je een vaste structuur in je dag hebt dan is het goed voor iedereen, voor de kinderen, maar ook voor de hond.			- Als je buiten was met de hond en de hond heeft zijn eten op, gaat die even een uurtje in de bench en laat hem met rust. - Met een doek over de bench heen is het een eigen plekje voor de hond
R12	- In het wezen hond verdiepen, kijken wat een hond is, wat je van hem kan verwachten, heb jij de verkeerde verwachting, kijken of je een goede match hebt - Verdiep je in het ras, probeer ook contact te krijgen voordat je een hond hebt, ga naar een goede hondenschool die positief traint, want een band met je hond, is veel belangrijker dan commando's zoals af, sta zit - Probeer te werken aan de hondeigenaar-band			- Als de hond in het maand ligt, gun hem zijn rust en ga niet met z'n allen daarop af en aaien

R13	- Goed inlezen - Realiseer je dat een lockdown maar tijdelijk is (hond gaat 10-15 jaar mee en dan moet je hem ook nog steeds voldoende te bieden hebben) - Als je een hond aanschaft probeer hem zo veel mogelijk een ritme te geven - Leer hem vanaf het begin af aan dat die af en toe alleen thuis moet zijn (de eerste weken ben je er wel nog bij want ze moeten wennen aan een nieuw plekje maar daarna is het belangrijk om hem af en toe alleen te laten, ook al is het maar paar minuutjes dat je naar een andere kamer gaat zo kun je verlatingsangst voorkomen - Als je ergens tegen aanloopt, schakel iemand in die er verstand van heeft, ook als is het voor een privélesje - Soms kun je mensen met een les al voldoende op de weg helpen door ze een beetje inzicht te geven in hoe een hond denkt, waarom doet een hond wat ie doet, ga dat eerst begrijpen en dan zie je vaak dat ze heel veel problemen zelf al wel in kunnen gaan schatten en een beetje op kunnen gaan lossen waar ze tegen aanlopen	- Kies heel bewust een hond uit dus ga even research doen waar die vandaan komt en komt die bij een goede plek vandaan en heeft die de basis socialisatie gehad - Alleen omdat je veel geld voor een hond betaalt, betekend dat niet dat het een goede hond is (je betaalt nu gewoon dubbel zo veel voor een hond wat ergens zielig van straat geplukt is).		- Geef je hond voldoende rust, laat hem voldoende slapen, laat hem niet de hele dag achter de kinderen aan hoepelen anders krijg je een “krijgende baby, die niet wil slapen maar eigenlijk heel moe is”
R14	- Doe je best om kennis te vergaren voordat je iets gaat doen (Lees theorie) - Zorg dat je goed voorbereid bent: Niet pas maand, voer et cetera. pas aanschaffen als hond al in huis is - Zorg dat dat je afspraken gemaakt hebt met de fokker, over het voer, over de bezorging - Je moet niet alles weten als je maar een plan hebt hoe je het gaat doen -Ga naar de hondenschool en zorg ervoor dat je persoonlijk begeleid wordt			

R15		- Bij een goede fokker kopen	- An een socialisatieprogramma houden	
R16	- Oriënteer je goed van tevoren wat je gaat doen - Als je niet in staat bent om een fysiek cursus bij te wonen, doe dan tenminste een onlinecursus - Leg je vragen bij iemand neer en zorg dat je contact hebt met een deskundige die je kan begeleiden	- Weet wat een broedfokker is en koop daar niet, trap niet in leuke teksten op Marktplaats		
R17	- Zoek in je omgeving van tevoren naar een professional die je kan helpen, in ieder geval die eerste periode door, die misschien een keer bij je op huisbezoek kan komen - Kijk wat de achtergrond van professionals is, wat hun visie op training en hondengedrag is; zomaar naar een hondenschool gaan is geen goed idee. - Ga misschien ook naar een aanschaf begeleiding en laat je adviseren - Heb geen haast met pup aanschaffen, heb geduld, informeer je goed en wacht niet tot het laatste moment - Ga direct voor een aantal privélessen, zeker als het een pup is, een keer per week, maar zorg dat je daarvoor al veel input krijgt van wat je ook kan doen en wat de goede adviezen zijn buiten de lessen om - Zorg dat je gevoed wordt met kennis, luister er goed naar, neem het ter harte		- Ga met je hond ergens in een park zitten en zorg dat de hond prikkels op afstand ziet en hoort, maar dat het niet te heftig is, zodat die ermee kan dealen. Samen ernaar kijken (bijvoorbeeld een langskomende brommer) en brokjes geven om associaties leggen: nieuw is goed. Niet wachten totdat die hond al opgewonden is geraakt, of geschrokken is. Dan zit je te dichtbij. - Als je niet naar een restaurant kunt, doe dan iets vergelijkbaars, je hoeft niet letterlijk naar het restaurant zolang je een restaurant setting kunt creëren door bijvoorbeeld met een groepje mensen in de tuin aan de tuintafel te zitten, ga eens anders zitten dan normaal, doe als of je in een restaurant bent, doe de hond even niet los maar leg hem op	

			dat kledje en geef hem een brokje, oefen dit voor 15 tot 30 minuten en niet direct anderhalve uur. - Je kunt gewoon alternatieven bieden, die er wel op lijken, de hond ziet het verschil niet echt. Zo kan de hond die rust opbouwt en kan dit in een iets andere situatie ook.	
R18	- Het is belangrijk dat je als je veel thuis bent, de pup leert om niet de hele tijd achter jou aan te lopen, dat hij af en toe ergens anders kan liggen (met een speeltje) en niet de hele tijd boven op jouw of in jouw zone moet zitten. - Als hij dat kan kun je af en toe in een ander kamer lopen om de was op te hangen of zo zonder dat de hond automatisch meeloopt. Dit zelfstandigheidstraining kan soms wel maanden of een jaar duren voordat je dat voor elkaar hebt.		- Met burens of mensen om je heen een afspreken voor speel dates - Elkaars honden af en toe nemen, dat ze ook sociale vaardigheden leren - Creatiever omgaan met de mogelijkheden die er wel zijn en niet: "Oh het mag niet dus daar kan dan niks." Juist proberen om te bedenken welke dingen wel mogelijk zijn om de hond de goede dingen te leren - Je kunt ook geluid van verkeer op de TV aan zetten	- Structuur, rust, routine, regelmaat - Heel duidelijke regels stellen, dit mag wel, dit mag niet, zo gaan we dit doen en dan de mensen echt leren hoe ze de structuur in moeten bouwen bij zo een hond
R19	- Tien keer nadenken of het wel past binnen het geheel - Hondenscholen kunnen zich prima aanpassen om op een veilige manier les te geven ook in een lockdown situatie, dus het mag niet meer voorkomen dat hondenscholen geen training kunnen geven; gemeentes moeten hondenscholen niet onder een sportclub gooien, moeten het als een aparte sectie gaan zetten en gaan overleggen met de		- Als mensen naar de hondenschool gaan, krijg je al een vermindering van de problematiek omdat ze mee worden genomen om rust te geven, om de opvoeding in de hand te nemen	

	hondenscholen hoe ze volgens de regels verder kunnen gaan à hier kan alleen de overheid iets aan doen - Van “e-learning “schiet geen hond op - Het leren alleen zijn is een vereiste			
R20	- Initiatief nemen dus online gaan, hulp zoeken. Online zijn er nu heel veel cursussen, maar er zijn nog genoeg mensen, die privéles geven - Goed overwegen wat voor een soort hond je neemt, kunt je dat betalen, kun je hem tegenmoet komen		- Meer moeite doen om te zorgen dat je goede begeleiding krijgt -Anderhalve jaar lang de hond gedoseerd aan prikkels wennen, niet allen de eerste acht weken, twaalf weken of zes maanden. Zo krijg je een stabiele evenwichtige hond - De hond moet communiceren leren met soortgenoten - Je kun nog goed dingen ondernemen: winkels waren nog open, er liepen nog mensen in het dorp, of in de stad, ook al is het misschien minder mensen tegelijk, het zijn wel indrukken	- Altijd gedoseerd prikkels aanbieden bij de pup. Die ene dag ga je iets met hem doen buiten de gewone wandeling en de volgende dag is het gewoon lekker wandelen, lekker chill, al die indrukken kunnen verwerken en de volgende dag ga je misschien weer wat ondernemen.
R21	- Heel goed bedenken of je een hond wil, niet alleen in die lockdown situatie maar ook daarna, past dat dan ook in jouw leven, en koop een passende hond - Niet elke hond is in elke situatie geschikt, er zijn niet voor niks zoveel rassen - Kies niet naar het schattige kleurtje of de beschikbaarheid van de hond	- Koop zorgvuldig een hond, waar je zoveel mogelijk de kans hebt op een gezonde hond en laat je niet verleiden van je hebzucht van “Ik wil een hond en ik wil hem nu, dus ik koop hem wel bij die broedfokkers”		

